

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Postoje k lásce a manželství

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Geraldina Palovčíková, CSc.

Vypracovala:

Bc. Iva Komžíková

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Postoje k lásce a manželství*“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne

.....
Bc. Iva Komžíková

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Geraldině Palovčíkové, CSc., vedoucí mé práce, za velmi užitečné rady a metodickou pomoc, kterou mi poskytla v průběhu zpracování mé diplomové práce.

OBSAH

Úvod	2
1 POSTOJE A HODNOTY	5
1.1 Vymezení, struktura a souvislosti pojmu „postoje“	5
1.2 Hodnoty a hodnotová orientace v životě jedince a společnosti	10
1.3 Generační proměny hodnotové orientace	17
2 ZKOUMANÉ VĚKOVÉ SKUPINY	25
2.1 Mladší dospělost (20-35 let)	27
2.2 Střední dospělost (35-50 let)	31
2.3 Starší dospělost a stáří (51 a více let).....	35
3 LÁSKA A MANŽELSTVÍ	42
3.1 Láska	42
3.2 Vývoj lásky v čase	48
3.3 Manželství	51
3.4 Vývoj manželství v čase	59
4 MANŽELSTVÍ Z POHLEDU DEMOGRAFIE	63
5 METODOLOGIE	73
5.1 Cíl výzkumu	73
5.2 Kvantitativní výzkumná strategie	73
5.3 Způsob zpracování dat	76
5.4 Analýza zjištěných dat	77
5.5 Vyhodnocení hypotéz	117
Závěr	122
Resumé	127
Anotace	129
Seznam použité literatury	130
Seznam příloh	136

Úvod

Člověk jako sociální bytost se v procesu ontogeneze mění a mění se i jeho vztahy k ostatním lidem. Zejména pak vztahy mezi generacemi, protože každá z nich vyrůstala v jiné době, v odlišných podmínkách, a získala tak rozdílné životní zkušenosti. Od těchto zkušeností se odráží i jiný způsob uvažování a utváření názorů, postojů i hodnotových preferencí, které jsou právě v některých případech mezi generacemi odlišné nebo se dokonce značně rozcházejí. Rozdílný postoj vůči některým hodnotám je odborníky zaznamenám rovněž v závislosti na pohlaví, vzdělání, sociálním prostředí apod. Samozřejmě preference jednotlivých hodnot závisí na více okolnostech, které ovlivní, jaké hodnoty si jedinec v procesu socializace osvojí a které budou následně ovlivňovat jeho způsob chování a smýšlení.

Jak se někteří odborníci shodují, dramatické historické události ve 20. a na přelomu 20. a 21. století společně s rozvojem technologií významně ovlivnily demografické chování lidí, zejména pak v oblasti sexuality, manželství a rekreace. Zatímco láska zůstává stále na vrcholku hierarchie hodnot každého člověka, postoje k manželství jsou z aspektu věku a pohlaví odlišné.

Ve srovnání s tradiční společností, kdy se člověk rodil do poměrně jednoznačné a čitelné sociální struktury a jeho individuální životní cyklus byl společností přesně předepsán, dnešní postindustriální či postmoderní společnost klade důraz na individualitu, seberealizaci a rozvoj osobnosti a osobního štěstí. Poskytuje tak především volbu a svobodu při nakládání se svým životem.

Podle demografických ukazatelů se dokonce počet uzavřených sňatků v ČR snižuje, zatímco počet rozvodů se naopak zvyšuje. Někteří autoři dokonce tvrdí, že moderní manželství jako instituce je slabé a málo chráněné a pokud má soužití vydržet, musí být především kvalitní. I když u nás muži i ženy o manželství příliš nestojí, neznamená to, že nechtějí spolu žít. Podle doložených zdrojů se institut manželství dostává spíše do ústraní a mladá generace upřednostňuje raději alternativní formy soužití.

Mladí lidé odsouvají vstup do manželského svazku na později z několika důvodů, mezi ty nejčastější patří např. složitá ekonomická situace a zhoršování ekonomických podmínek mladých rodin, jejich nedostatečné počáteční finanční zabezpečení a vysoká míra nezaměstnanosti.

Této problematice se v současné době věnuje i řada odborníků, kteří vidí hlavní důvody zejména v možnosti vzdělání, dobrého pracovního uplatnění, budování kariéry či cestování, které se dříve mladým lidem za komunistického režimu nedostávalo. Společenský život v posledních desetiletích dostal mnoha dalších změn, došlo mimo jiné např. k legalizaci předmanželského i mimomanželského sexu, k zvýšení požadavků na osobní spokojenost a štěstí, k rozvolnění společenských norem či změně hodnotové orientace celé populace. To vše mělo a dodnes ještě má za následek odkládání vstupu do manželského svazku a zakládání rodiny. Nabízí se tedy otázka, zda je v dnešní společnosti manželství pro soužití dvou lidí vůbec nezbytné.

Hlavním cílem diplomové práce je tedy zjistit, jaký postoj má dnešní populace k lásce a manželství. K tomuto účelu bude proveden výzkum pomocí dotazníkové metody, na jehož základě bude realizována podrobná analýza a následná komparace z hlediska pohlaví a věku.

Diplomová práce je rozčleněna do pěti kapitol a jejich podkapitol, přičemž první čtyři kapitoly tvoří teoretickou část a pátá kapitola část empirickou. Vychází z teoretických poznatků jak z oboru psychologie, sociologie a práva, tak sociální pedagogiky. Teoretická část obsahuje tři podkapitoly týkající se vymezení, struktury a souvislostí pojmu „postoje“ a hodnot a hodnotové orientace, jak z pohledu jednotlivce, tak celé společnosti. Zároveň popisuje jednotlivé věkové kategorie- mladší dospělost (20-35 let), střední dospělost (36-50 let) a starší dospělost a stáří (51 a více), a pojednává o lásce, manželství a jejich formách a podobách v závislosti na čase. Závěrečná část teorie objasňuje manželství z pohledu demografie. Empirická část je věnována metodologii, podrobné analýze zjištěných dat, vyhodnocení hypotéz a závěrečnému zhodnocení.

Výsledky zjištěné na základě dotazníkového šetření mohou v budoucnu sloužit jako studijní podklad nejen sociálním pedagogům pro další výzkum problematiky institutu manželství či hodnoty lásky. S odstupem času by bylo zajímavé výzkum zopakovat a tím dojít k závěru, jakým směrem se postoj k lásce a manželství ubírá dál.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POSTOJE A HODNOTY

1.1 Vymezení, struktura a souvislosti pojmu „postoje“

S definicí pojmu „*postoje*“ se můžeme setkat nejen v psychologii, ale v celé řadě dalších vědních oborů. Pokoušelo se o ni mnoho autorů, přesto jednotná definice vyslovena prozatím nebyla. Jak uvádí Janoušek (1988): „V sociální psychologii se obvykle postoje zkoumají v souvislosti s problematikou motivace a regulace sociálního chování člověka.“¹

Tento pojem ve své knize upřesňuje Nakonečný (2000): „Postoj je mentální a nervový stav pohotovosti, organizovaný zkušeností, vyvíjející direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím, s nimiž je v relaci.“² Mimo to doplnil Nakonečný (2000) svůj výklad tím, že má-li někdo vůči někomu nebo něčemu nějaký postoj, zaujímá tím určité hodnotící stanovisko. Postoj je tedy vždy spojen se vztahem k nějaké hodnotě, není neutrální. Vyjadřuje současně náš vztah k různým sociálním objektům v našem okolí. Jednodušeji, jeví se nám v určité míře jako žádoucí nebo nežádoucí, dobrý nebo špatný.

Podle Nakonečného (2000) tato definice vnesla do pojetí postoje jisté nedůslednosti, které spočívaly v tom, že postoje byly směřovány s motivy. Ve skutečnosti však, mezi postojem a jednáním může existovat rozpor. V této souvislosti autor zmínil průzkum R. T. LaPierra. Ten prokázal, že postoje, které vyjadřujeme verbálně, se mohou lišit od postojů, o kterých svědčí naše jednání. Proto také dochází někdy k situacím, kdy lidé nejednají souhlasně se svými postoji.

Co se týká vztahu postojů a jednání, lze obecně říci, že postoje determinují způsob jednání. Na druhé straně je však nutno zmínit také vliv jednání na postoje. Zejména pak jednání, které je spojeno s vykonáváním určité role. Dřívější studie o vztahu postojů a chování byly příliš globální a nediferencované. Jak dále Nakonečný (2000) uvedl, k oboustranné závislosti těchto proměnných dospěl D. G. Myers. Tento profesor psychologie zastával názor, že nejen myšlení nás přivádí k akci, ale také akce nás přivádí k myšlení. Ve svých teoriích následně osvětlil, proč naše jednání ovlivňuje rovněž naše postoje. Podle Řezáče (1998) se postoje utváří nejen v souvislosti

---

¹ JANOUŠEK, Jaromír. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 185 s. ISBN 14-683-88, s. 86

² NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Akademia, 2000. 287 s. ISBN 80-200-0690-7, s. 131

s výchovným působením, ale také ve spontánním sociálním učení. Pojem postoj tedy vyjadřuje, že člověk má tendenci se k objektům chovat dvojím způsobem, a to diferencovaně nebo stabilně, lépe řečeno, že si utváří tendenci takto (opakovaně) jednat. Nejde ovšem jenom o „útvár kognitivní“, jak ho označuje výše uvedený autor, nejde o názor či mínění. Jde především o to, být připravený se nějakým způsobem chovat (jednat). Čačka (1997) toto tvrzení specifikuje blíže: „Obecněji dnes představuje postoj získanou a relativně ustálenou komplexní tendenci k myšlenkové, citové i akční odezvě na určité objekty, osoby, sociální skupiny, problémy, situace či hodnoty.“³

Postoj můžeme rovněž charakterizovat jako tendenci ke konzistentnímu hodnocení a chování. Mezi obecné vlastnosti postojů řadíme zejména výběrovost a tendenci k přetrvání postojů v chování a jednání člověka. Jednoduše řečeno, postoje se jen obtížně mění. Postoje ovlivňují všechny stránky psychické činnosti, projevují se jak v prožívání a konání, tak připraveností jednat určitým způsobem.

V procesu sociálního zrání si jedinec vytváří jen základní výbavu postojů. Jako takové člověku vrozené nejsou. Jejich utváření a formování, současně s názory a předsudky, probíhá v procesu socializace v rámci celé řady skupin, jichž je člověk členem. Za zdroje postojů podle Řezáče (1998) považujeme:

- „*Specifické zkušenosti* – např. několik pozitivních interakcí s určitým člověkem navozuje tendenci k pozitivnímu postoji;
- *Sociální komunikace* – postoje jsou zde výsledkem přebírání názorů, mínění atp., jako prezentace postojů jiných lidí v komunikaci;
- *Modely* – postoje jsou ovlivněny nápodobou a identifikací;
- *Institucionální a skupinové faktory* – na postoje působí normy a hodnotové systémy institucí a skupin, jež uplatňují na jedince své vlivy. U skupin mají nejvýraznější vliv referenční skupiny, s jejichž ideologií se jedinec ztotožňuje, přebírá postoje (stereotypy), které má skupina jako celek vůči ostatním prvkům sociálního učení.“⁴

S vymežováním pojmu postoj úzce souvisí i problematika jeho vnitřní struktury. Postoje jsou složité a mohou se projevovat na mnoha úrovních. Všeobecně je přijímána vnitřní struktura, v které rozlišujeme tři složky. S tímto modelem, podle

---

³ ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 1997. 382 s. ISBN 1081-082-1997, s. 116

⁴ ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6, s. 32

Janouška (1988), přišli již ve čtyřicátých letech autoři Smith, Sherif, Campbell, Krech a další. Dodnes je tento model obecně přijímán řadou autorů.

Navzdory tomu, se s ním ne všichni ztotožňují. Odlišnosti nalezneme zejména v tom, která z těchto tří složek je zdůrazněna. Pro celkový vývoj postoje jsou však důležité všechny. Někteří odborníci tento model dokonce odmítají a do protikladu mu staví model jednosložkový nebo dvousložkový. Jak tvrdí Výrost a Slaměník (2008), v každém případě diskuzi o vnitřní struktuře postojů ani zdaleka nelze považovat za uzavřenou. V odborné literatuře se uvádějí obvykle tři složky postojů - emotivní, konativní a kognitivní. Zpravidla jsou všechny tři komponenty vyvážené. I přesto Nakonečný (2000) zdůrazňuje, že může být jedna z nich dominantní. „Dominuje-li kognitivní komponenta, hovoříme o smýšlení, dominuje-li emotivní komponenta, označuje se to slovem sentiment.“⁵ Sak (2000) zároveň dodává, že „některé typy osobností zaujímají postoje především na základě emocí, u jiného typu osobností má větší význam proces poznávání. Způsob utváření a změny postojů jsou závislé na vzdělání, inteligenci, emocionalitě osobnosti a na dalších faktorech.“⁶ V této oblasti se setkáváme s jedním z dalších důležitých směrů výzkumu, kterým je ověřování předpokladu, že postoje každého jedince se seskupují do určitých významových celků a utvářejí tak vnitřně organizované, hierarchicky uspořádané struktury.

V průběhu života každého z nás se v rámci sociálních styků vedle rolí utvářejí a dotvářejí různé relativně stálé vlastnosti osobnosti, jako jsou schopnosti, dovednosti, motivy, potřeby, návyky atp. Kohoutek (1998) k tomu sděluje: „Postoje jako takové nejsou člověku vrozeny, nýbrž se u něho vytvářejí jako důsledek sociální determinace v průběhu ontogeneze.“⁷ V rámci celé řady skupin, jejichž je člověk členem, zároveň dochází k utváření a formování postojů, názorů a předsudků.

Již od raného dětství se člověk začíná postupně odpoutávat od světa vrozených smyslových hodnot, začíná se seznamovat s hodnotami svého sociálního prostředí a postupem času se utváří i jeho hodnotová orientace. Lze říci, že dítě, později dospívající a dospělý, se učí oceňovat, co je dobré a co špatné. Dochází k diferencování a seskupování těchto postojů v určité soubory. Toto seskupování označil Kohoutek (1998) jako „*postojovou integraci*“.

---

⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Akademia, 2000. 287 s. ISBN 80-200-0690-7, s. 135

⁶ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000. 290 s. ISBN 80-7229-042-8, s. 41

⁷ KOHOUTEK, Rudolf. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1998. 181 s. ISBN 80-7204-064-2, s. 8

Jak Řezáč (1998) zdůrazňuje: „Člověk se vlivem sociální zkušenosti naučí jednat výběrově a relativně stabilně. Chování se strukturuje a zároveň vytváří „obvyklé“ (navyklé) struktury jednání.“⁸ Tento fakt je významný i pro druhé lidi, neboť se pro ně stávají jejich blízcí „čitelnějšími“ a umožňuje jim předvídat povahu a průběh kontaktu s nimi. Vznikají postoje, ve kterých se jedinec projevuje jako celek, jsou výsledkem předchozích interakcí. Současně postupuje člověk při hodnocení skutečnosti od pocitu k postoji. Od spíše prožívání než poznávání, přes utváření racionálního náhledu na objekt, až po tendenci chovat se k němu určitým způsobem. Tento vývoj úrovně hodnotícího vztahu k objektu ve své knize popsal Řezáč (1998). Jejimi autory jsou D. Katze a E. Sctoland.

V rámci této práce však nelze z důvodu její šíře pojmout celou oblast problematiky postojů, a proto se dále jen okrajově zaměřím na jejich utváření a změnu.

Utváření postojů je proces velmi složitý a komplikovaný. Je ovlivňován řadou vnějších i vnitřních činitelů, které se často vzájemně podmiňují. Obecně jsou za jednu z nejdůležitějších determinant procesů utváření postojů považovány potřeby. Postoje se při procesu jejich uspokojování formují. Mohou mít různý charakter, a to od kladných postojů k objektům, které umožňují nebo přímo uspokojují potřeby, po záporné postoje k objektům, které proces uspokojení potřeby přímo maří. Janoušek (1988) v této věci poznamenává: „Utvořené postoje se organizují do postojových systémů, které pak pomáhají člověku v orientaci v nových, složitějších situacích, a současně mu pomáhají při uspokojování celé řady potřeb. Jakýkoli postoj může sloužit různým cílům a na druhé straně různé potřeby mohou vést ke vzniku téhož postoje.“⁹

Další determinantou, která je významná pro utváření postojů, je příslušnost člověka k různým sociálním skupinám. Sociální identita a sounáležitost se skupinou silně ovlivňuje postoje, které si jedinec osvojuje. Jeho členství ve skupině však působí na utváření postojů pouze do té míry, do jaké se se skupinou identifikuje. Z toho vyplývá, že na jedince mají výraznější vliv zejména ty skupiny, s nimiž se daný jedinec ztotožňuje.

Formování postojů dále určují mechanismy, které souvisí bezprostředně s vědomě podávanou informací z vnějšku. Lze říci, že jde o formu utváření postojů, při

---

⁸ ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6, s. 30

⁹ JANOUŠEK, Jaromír. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 185 s. ISBN 14-683-88, s. 93

níž jedna osoba přijímá od druhé sdělení o tom, jaký postoj má zaujmout v různých situacích či sociální skupině. Poučovaná osoba se dozvídá, co je v dané skupině žádoucí, preferované a naopak. Podle Nakonečného (2000) platí, že „postoje jako produkty učení se mohou za určitých podmínek měnit, neboť vše naučené je podmíněné, a tedy relativně trvalé, i když určité zkušenosti mohou vést k trvalým důsledkům.“¹⁰ Významné postoje jsou většinou stálé a obvykle se nemění. Pokud dojde k jejich změně, pak to bývá nejčastěji vlivem výrazné osobní zkušenosti jako např. životní krize, psychický otřes apod. S pokusy o změnu postoje se člověk v běžném životě setkává relativně často.

Změny postojů jsou v podstatě vyvolány stejnými činiteli jako jejich vznik a formování, tedy příslušností k určité sociální skupině a mírou poskytování určitých informací. Důležitou součástí změny postoje je působení znaků skupiny, které jsou pro ni charakteristické, dále povaha členství ve skupině a v neposlední řadě účinnost vstupu do nové skupiny. Janoušek (1988) tvrdí, že „postoje člověka jsou náchylné ke změnám zejména tehdy, když se člověk zařazuje do nových sociálních skupin, nebo tehdy, když mění jeho vztah ke skupině.“¹¹

Často se jedinec přizpůsobuje, protože si přeje, aby byl přijat určitým člověkem nebo skupinou. „Osvojuje si proto postoje, které zaujímá daný člověk nebo členové skupiny, abychom se cítili být akceptováni. Přítomnost jiných lidí vždy nějak mění naše chování, když vyjadřujeme své postoje. Člověk tedy vždy nevyjadřuje navenek svůj pravý, vlastní a ryzý vztah, ale vyjadřuje postoj, který je považován za sociálně žádoucí (sociálně deziuderabilní) nebo o kterém se domnívá, že je či bude v dané společnosti preferován.“¹² Jak si nový člen osvojí skupinovou linii, závisí rovněž na tom, jaké charakteristiky mají skupinové normy, jakou má možnost člen skupinu opustit, jaká je kontrolní síla skupiny apod. Člověk si rychleji osvojí schválené postoje tehdy, cítí-li se ve skupině nejistě, a to proto, aby si upevnil, případně posílil svoji pozici.

Pro ucelenost pohledu na problematiku postojů se ve stručnosti zmíníme, proč je jejich studium tak důležité. Hewstone a Stroebe (2006) uvádí hned několik důvodů. „První odpověď staví na předpokladu, že postoje řídí naše chování. Vztah mezi postoji

---

¹⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Akademia, 2000. 287 s. ISBN 80-200-0690-7, s. 147

¹¹ JANOUŠEK, Jaromír. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 185 s. ISBN 14-683-88, s. 95-96

¹² <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0811/postoje-a-vztahy> [cit. 21.4.2012]

a chováním je však pouze jedním z článků výzkumu postojů. V nejšířším slova smyslu je studium postojů významné proto, že postoje jsou důležité pro náš společenský život.¹³ Autoři toto tvrzení dále doplňují: „Na úrovni jedince ovlivňují postoje vnímání, myšlení a chování. Na interpersonální úrovni své postoje běžně zjišťujeme a odhalujeme. Známe-li vzájemně své postoje, svět je předvídatelnější. Na základě těchto poznatků se může utvářet naše myšlení a chování a můžeme se snažit ovládat chování ostatních tím, že budeme měnit jejich postoje. Na meziskupinové úrovni jsou postoje k vlastní skupině a k ostatním skupinám jádrem meziskupinové spolupráce a konfliktu.“¹⁴

Postoje jsou do značné míry podmíněny společenskými normami a vztahy, což vyplývá jak z potřeby společenského života, tak i obecných psychických potřeb (např. sociálního kontaktu, prestiže, seberealizace, uznání apod.). Jejich vývoj proto vytváří jeden z nejvýznamnějších činitelů ve struktuře duševního dění osobnosti. Většina z nich jsou již od raného dětství podvědomě, bezděčně i vědomě určovány zvenčí. Jsou člověku předepisovány v procesu jeho začleňování do společnosti. Většinou jde pouze o soubor vnucených skupinových norem, kterým se jedinec musí, a do jisté míry stále musí, podrobovat pod hrozbou či příslibem dané socializace.

1.2 Hodnoty a hodnotová orientace v životě jedince a společnosti

Důležitým faktorem pro rozeznání postojů je pochopení jeho spojitosti s hodnotami, protože právě hodnoty a hodnotová orientace jsou jedním z činitelů, které určují směr našeho jednání. Jakou hodnotu mají jednotlivé objekty pro náš život, nás informují postoje, ať už jsou kladné nebo záporné. Jestli se však postoj odrazí v našem chování, závisí na osobnostních faktorech každého z nás.

Hodnoty mají mezi osobnostními předpoklady zásadní postavení. Cakirpaloglu (2012) je definoval jako „nejobecnější, nejhlubší a z hlediska individuálního vývoje nejčastější dispozice osobnosti. Hodnota je to, čeho si člověk váží a co miluje. Každá hodnota zaujímá určité místo uvnitř osobnosti. Člověk a živočichové neustále utvářejí svou soustavu osobnostních dispozic, tj. žebříček hodnot.“¹⁵ Na rozdíl od lidí si však

---

¹³ HEWSTONE, Miles; STROEBE, Wolfgang. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 776 s. ISBN 80-7367-092-5, 282-283

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2012. 288s. ISBN 978-80-247-4033-1, s. 45-46

živočiškové budují systém primitivních preferencí, kdežto člověk pokračuje dál směrem k hodnotám nejvyšším, a to etickým a estetickým.

Hodnotový systém je tvořen hodnotami, s nimiž se člověk ztotožňuje a vyznává je. Podle Krause (2006): „Je to bohatě strukturovaný celek, který bývá v zásadě dělen na hodnoty materiální a duchovní. Hodnotový systém je důležitým ukazatelem zaměřenosti osobnosti. Stává se významnou složkou motivace a autoregulace chování.“¹⁶ V tomto ohledu je důležité zmínit vztah mezi hodnotovým systémem jedince a společností. Sak (2000) ho spatřuje v tom, že „umožňuje jak jedincovu socializaci, tak zachování jedinečnosti a autentičnosti. Vytváření hodnotového systému pochopitelně není jen přenosem z hodnotového dědictví společnosti, ale jedinec svůj hodnotový systém vytváří i na základě své osobní zkušenosti, byť je její rozsah v porovnání se společenskou zkušeností minimální“¹⁷

Typičnost hodnotových systémů netkví pouze v životě společenských skupin a generací, ale i v celkovém trendu života lidské společnosti vůbec. Znamená, že nejen jednotlivé hodnoty, ale i jejich hierarchické upořádání je objektivní. Světlý (1978) toto tvrzení shrnul v následující tezi: „Objektivnost soustavy hodnot je objektivností reálného životního procesu jednotlivce či společnosti, v němž se tato soustava projevuje, nebo snad přesněji, jehož je odrazem. Neboť hodnotová soustava se nevymýšlí, hodnotová soustava je především žita. Protože však lidský život je vědomý život a společenské vědomí není ničím jiným, než vědomým bytím, je hodnotová soustava nejen uvědomována, ale je v souvislosti s jednotlivými momenty životního procesu hluboce promyšlena, a to na úrovni veškerého poznání, kterým disponuje.“¹⁸

Pro jedince i společnost mají hodnoty a hodnocení nepopíratelně zásadní význam. Tvoří neoddělitelnou součást jeho běžného života a významně ovlivňují a působí na jeho jednání. Jak je definoval Velehradský a kol. (1978): „Hodnocení samo o sobě je zvláštní, specificky lidskou formou vztahu člověka ke skutečnosti. Umožňuje mu odhalovat a uvědomovat si její hodnoty, které mají významné místo ve společenské praxi. V ní se také utvářejí hodnoty osobnosti člověka, které jsou takto sociálně

---

¹⁶ KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1, s. 59

¹⁷ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000. 290 s. ISBN 80-7229-042-8, s. 38

¹⁸ SVĚTLÝ, Jaroslav. *Hodnoty a hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 204 s. ISBN 14-576-78, s. 180-184

podmíněny. Hodnocení a hodnoty jsou vždy odrazem společenského bytí. Neurčuje je tedy společenské vědomí.¹⁹

Je nutné, aby ve společnosti byla v hodnocení stabilizována obecně platná kritéria, např. co je dobré nebo špatné, žádoucí nebo nežádoucí, neboť tato kritéria významně přispívají k vytváření společenských vztahů a vazeb. Hodnoty zároveň nepředstavují pouze izolované prvky motivační struktury jedince, ale socializovanou a kultivovanou motivaci působící ve větším sociálním časoprostoru se silnými společenskými systémy.

Jak uvádí Rosenzweig (1991), součástí lidského myšlení a prožívání je právě hodnocení, jehož prostřednictvím vyjadřuje člověk svůj vztah ke světu, lidským výtvorům, k ostatním lidem i ke společnosti. Výsledkem tohoto zhodnocování je jistá hierarchie hodnot, resp. seřazení podle stupně důležitosti. Pokud srovnáváme různé hodnoty a hierarchizujeme je, je takto vytvořená hierarchie naším vnitřním sebeprojevem. Je obrazem naší vnitřní struktury. Hierarchie hodnot jednotlivce se však obvykle nikdy zcela neshoduje s hierarchií hodnot společnosti, v níž žije.

Šíře hodnot, ke kterým člověk vzhlíží, nám sděluje i jeho pohled na svět, v němž žije, a schopnost chápat bohatost a různorodost života. Nastiňuje nám i komplikovanost cesty lidského rodu od počátku dějin až po současnost. Jak již bylo řečeno, životní hodnoty jsou uspořádány do určité stupnice (hierarchie) podle osobní významnosti. Ty hodnoty, díky kterým se v životě orientujeme a podle nichž se řídíme, bývají výrazem našeho vztahu ke společnosti a k druhým lidem. Podle Rosenzweiga (1991): „Závisí na tom, co všechno víme o okolním světě i nás samých, jak dalece je člověk schopen uvědomit si sám sebe, přemýšlet o svém životě. Hodnoty jsou těsně spjaty s rozvojem lidského myšlení a cítění, vědeckého poznání, umělecké tvorby, s rozvojem náboženských představ i představ o tom, co je v lidském jednání dobré a co špatné.“²⁰

Hodnoty, s kterými se setkáváme v běžném životě, nelze vnímat odděleně, ale je nutné posuzovat je z hlediska jejich nadřazenosti a podřazenosti. Tedy toho, jaké životní cíle si vytyčujeme. Záleží na situaci a našem celkovém zaměření, podle kterého jsou pro nás některé hodnoty cílové (finální) a některé zprostředkující (instrumentální).

---

¹⁹ VELEHRADSKÝ, Antonín a kol. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*, Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1978. 182 s. ISBN 25-129-78, s. 9

²⁰ ROSENZWEIG, Milan. *Životní hodnoty*. Vyd. 1. Praha: Komenium, 1991. 28 s. ISBN 57-153-9, s. 9-13

Jedním z důležitých směrů výzkumu, kterým se nejčastěji autoři v kontextu s touto problematikou zabývali, jsou právě vztahy mezi postoji a hodnotovou orientací. Naše postoje se mohou týkat jednotlivých objektů, které mají samy o sobě malý význam (např. film, který zrovna sledujeme v televizi apod.). Jindy jsou obecnější jako postoj k rodině nebo k pracovnímu kolektivu. Nejobecnější postoje určující náš životní styl, nazýváme právě hodnotové orientace. Obecně se odborníci shodují na tom, že „postoje, stejně jako hodnotové orientace, jsou navzájem propojené těsnými vazbami, přičemž jejich vztah je spojením obecnějšího (hodnotové orientace) a specifitějšího (postoje).“²¹

Hodnoty a hodnotová orientace spolu s potřebami, zájmy a postoji vytvářejí motivaci k jednání člověka a zároveň určují její směr. Sak (2000) hovoří o tom, že „hodnoty představují oproti základním potřebám motivaci více socializovanou a kultivovanou, proto také působící, jak již bylo zmíněno, ve větším sociálním časoprostoru, se silnějšími vazbami na společenské systémy.“²²

K problematice hodnotové orientace Říčan (1975) dodává, že je do jisté míry příbuzná s našimi zájmy. „Pronikne-li zájem (např. zájem o umění) celým životním stylem, určuje jeho hodnotovou orientaci. Jiné zájmy (třeba zájem o šachy) však mohou být sebesilnější, a přesto hodnotovou orientaci v podstatě nevytvářejí. Rozlišení mezi pouhým silným zájmem a hodnotou (hodnotovou orientací) je v tom, že hodnota je přijímána jako norma, má normativní charakter.“²³

Zájmy jsou rovněž výrazně spojeny s našimi osobními vlastnostmi, s naším zaměřením na věci a jevy, které nás obklopují. V zájmech vyjadřujeme náš specifický vztah k světu, k druhým lidem i k sobě samému. Naše zájmy mají rovněž vliv na smýšlení o našem budoucím životě a zaměření, které si vybíráme. Jde např. o volbu povolání, jak budeme trávit svůj volný čas či jaké myšlenky necháme, aby nás ovlivňovaly. Současně však zájmy nejsou rozhodujícím činitelem při volbě hodnot, na které se v životě orientujeme. Není tomu tak z mnoha důvodů.

Jedním z nich je proces, který Rosenzweig (1991) definoval jako kultivaci lidského rodu. Specifikoval ji následovně: „Během celého historického vývoje docházelo k přetváření, k zušlechťování lidských potřeb a zájmů vlivem zkušeností

---

²¹ VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8, s. 137

²² SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000. 290 s. ISBN 80-7229-042-8, s. 65

²³ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2. Praha: Orbis, 1975. 325 s. ISBN 510-21-825, s. 199

předcházejících generací, i vlivem stále se rozmnožujícího duchovního bohatství lidského rodu, jak se nahromadilo ve všech kulturních oblastech, ve vědě, umění, náboženství, morálce.²⁴ K této kultivaci dochází i během našeho individuálního vývoje, a to dětstvím počínaje. Zde sehrávají největší roli rodiče, kteří své děti učí základním pravidlům chování, pěstují u nich úctu k druhým lidem, k práci a vedou je k zachování základních mravních pravidel. Jedním z významných činitelů kultivace člověka je vzdělání, a to získané ve škole, či mimo ni, nebo vzdělání společenskovědní, přírodovědné, technické či dokonce umění. Prostřednictvím těchto činitelů se uskutečňuje nejvýznamnější přesun ve způsobu hodnocení reality a ve vytváření zájmové a hodnotové orientace.

Mimo tyto souvislosti dospěl člověk během svého historického vývoje k vytvoření určité stupnice životních hodnot, které jsou všeobecně uznávány a které přes všechny rozdíly sjednocují lidské rasy, národy, rozdílné sociální skupiny i jednotlivce. Přestože i v pohledu na koncepci hodnot se mohou autoři rozcházet, pro ilustraci zmíním alespoň jednu z nich. Kraus (2006) ve své publikaci např. zmínil rozlišení hodnotových orientací podle Saka: „*globální* (vyjadřuje zájmy lidského rodu – zdraví, mír, životní prostředí), *reprodukční* (orientace na rodinu, děti), *hédonistická* (orientace na zájmy, záliby, přátelství), *profesně-rozvojová*, *liberální* (cení především svobodu), *materiálně-egoistická*, *sociálně-hodnotová* (být užitečný druhým, veřejně prospěšná práce, společenská aktivita).“²⁵

Na tuto problematiku navázali Sak a Saková (2004), kteří zdůraznili, že „na jednání jedince má vliv strukturovaný systém hodnot, ne pouze jedna konkrétní hodnota, i když s danou konkrétní situací je spojena nejsilněji. Každá hodnota je v hodnotovém systému každého jedince modifikována pozicí ostatních hodnot. Například při stejné velikosti indexu hodnoty „*láska*“ se bude chování jedince odlišovat při vysokých preferencích reprodukčních hodnot (rodina, děti) od chování jedince s vysokými preferencemi hédonistických hodnot a s nízkými preferencemi reprodukčních hodnot. Vliv hodnotového systému je modifikován ostatními složkami osobnosti a společenskými podmínkami, za jejichž působení je hodnota naplňována. Realizovat určitou hodnotu znamená mít také potřebné dovednosti, schopnosti, kompetence.“²⁶

²⁴ ROSENZWEIG, Milan. *Životní hodnoty*. Vyd. 1. Praha: Komenium, 1991. 28 s. ISBN 57-153-9, s. 9-13

²⁵ KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1, s. 59

²⁶ SAK, Petr; SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce*. Vyd. 1. Praha: Svoboda servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2, s. 9

Podíváme-li se na životní hodnoty obecněji, je možné je roztřídit na ty, které jsou zaměřené spíše osobnímu, individuálnímu životu, k vlastnímu chování a jednání (např. štěstí, čestnost, pravdomluvnost) a na ty, které mají společenský ráz a souvisí s životem ve společnosti (např. svoboda projevu, osobní a občanská svoboda, svoboda svědomí a vlastního politického názoru). Objektivním výrazem těchto společenských hodnot jsou dokonce zákony, podle kterých se řídí nejen život celé společnosti, ale i nejdůležitější mezilidské vztahy.

V tomto ohledu stojí za zmínku rozdělení životních hodnot podle Junga. Ten je rozřadil do dvou kategorií, a to na hodnoty objektivní a subjektivní. Ve své knize se o tom zmiňuje Cakirpaloglu (2012), který rovněž dodává: „Objektivní jsou jak mravní a etické normy, tak hodnoty kultury, společnosti a sociálních skupin. Psychologická explorace osobnosti rovněž vyžaduje poznání subjektivních hodnot, které mohou být vědomé a nevědomé. Subjektivní hodnoty jsou převážně syceny emocemi. Tím bylo potvrzeno lidové rčení, že čeho si vážíme, zpravidla milujeme, a naopak.“²⁷

Pro člověka nejsou důležité pouze věci, předměty a jevy týkající se jeho každodenního života. Ohlédneme-li se zpět do minulosti, můžeme nashromáždit hned několik případů, kdy pro člověka měly mimořádnou hodnotu věci, které byly zcela nehmotné a zdánlivě neužitečné. Mohli bychom uvést celou řadu velikánů lidských dějin, pro které bylo největší životní hodnotou např. vlastenectví, láska k rodné zemi nebo ke svobodě apod.

Obecně lze považovat za zřejmé, že to, co lidé pokládají za cenné a hodnotné, je do značné míry ovlivňováno jejich, jak již bylo stručně naznačeno, potřebami a zájmy. Rovněž individuální rozdíly jako je věk, pohlaví, inteligence, charakter, ale i životní situace a představy o tom, čeho by člověk chtěl dosáhnout, ovlivňují pořadí zvolených hodnot. Přesto Rosenzweig (1991) zdůrazňuje, že „každý člověk potřebuje ke svému životu řadu materiálních statků, které mu umožňují zachovávat se při životě, žít v rodině, pracovat. Potřebuje obydlí, přiměřenou míru tepla a světla, rostlinou a živočišnou potravu. Dějiny lidstva jsou neustálým zápasem člověka s přírodou o tyto materiální statky.“²⁸

---

²⁷ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2012. 288 s. ISBN 978-80-247-4033-1, s. 46

²⁸ ROSENZWEIG, Milan. *Životní hodnoty*. Vyd. 1. Praha: Komenium, 1991. 28 s. ISBN 57-153-9, s. 9-13

Avšak aby člověk dosáhl plnohodnotného života, nepotřebuje pouze tyto materiální statky, ale i pocit jistoty a bezpečí. Každý mimo jiné potřebuje, aby do jeho života vstupovaly i hodnoty jako je láska či přátelství. Na druhé straně nenávisť, nepřátelství nebo závist nepříznivě neovlivňuje jen ty, na něž se vztahuje, ale i ty, kteří ji v sobě nosí. Mění nejen jejich život, ale i celou stupnici hodnot, kterou se v životě řídí.

Řezáč (1998) a Křivohlavý (2006) se ve svých dílech věnují tématu, které se prolíná se světem hodnot a odráží se ve smyslu našeho života. Druhý zmiňovaný v této souvislosti sdělil, že „zdrojem toho, co považujeme smysluplností života, jsou různé oblasti témat osobního života a obsahů, z nichž se smysl života rekonstruuje. Základními jsou zde hodnoty a přesvědčení.“²⁹ Hodnoty definoval jako „*váhy cílů našeho snažení*“, které rovněž přesahují specifické situace. Řezáč (1998) naopak smysl života vidí jako důsledek naplněných či nenaplněných hodnot.

Ve stručnosti lze říci, jak Křivohlavý (2006) uvádí, že smysluplnost lidského života se u člověka většinou nemění a je považována za poměrně stálou. Avšak pro dílčí zdroje smysluplnosti je víceméně typické, že jsou jak stabilní, tak v průběhu života proměnlivé. Je to dáno především fází života, kterou daný člověk zrovna prochází, a mírou jeho zkušeností či zážitků.

Pro úplnost Rosenzweig (1991) považuje za nutné dodat, že „hodnoty, na které se v životě orientujeme, jsou vždy výrazem vztahu člověka ke společnosti a k druhým lidem. Závisí na tom, co všechno víme o okolním světě i nás samých, jak dalece je člověk schopen uvědomit si sám sebe, přemýšlet o svém životě.“³⁰

S tímto výrokem souhlasí Prudký (2004) a dodává: „Bez poznání a pochopení hodnot přijatých a vyznávaných danou osobností, skupinou, institucí, společenstvím, národem, kulturou, globálním světem, nejsme schopni pochopit chování a usilování všech těchto sociálních jednotek. Bez poznání hodnot se ve světě ztrácíme.“³¹ Podle Prudkého (2004) jde o to poznat a pochopit otázky spjaté s poznáváním hodnot. Jde především o znalosti v oblasti:

- *struktury hodnot,*
- *pořadí hodnot (hodnotové preference),*

---

²⁹ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie smysluplnosti existence - otázky na vrcholu života*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2006, 204 s. ISBN 80-247-1370-5, s. 106

³⁰ ROSENZWEIG, Milan. *Životní hodnoty*. Vyd. 1. Praha: Komenium, 1991. 28 s. ISBN 57-153-9, s. 9-13

³¹ PRUDKÝ, Libor. *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*. Brno: CERM, 2004, ISBN 80-7204-358-7, s. 8-9

- záměrů a výhledů v přijatých hodnotách (tzv. *hodnotové orientace*),
- vlivů na stav a vývoj hodnotových preferencí a hodnotových orientací,
- obecného kulturního vývoje.

Jak již bylo zmíněno, hodnoty jsou výsledkem dlouhodobých a složitých procesů. Ve společnosti se zakotvují poměrně komplikovaně. Lze také říci, že jsou vysoce odolné vůči vnějším vlivům, protože představují pro každou sociální jednotku (jednotlivce, skupinu, instituci, apod.) významný a těžko změnitelný prvek. Změnit přijaté hodnoty totiž znamená změnit sebe sama.

Přesto k takovým změnám dochází, a to důsledkem činnosti jednotlivců. Jak Cakirpaloglu (2004) ve své *Psychologii hodnot* uvádí, „lidé nejsou pouze průklepovými kopiemi svých skupin. Protože jednotlivec má osobité životní zkušenosti, může získat nové hodnoty a cíle, které ho vedou v životě. A výsledkem dosažení těchto cílů může být velká sociální změna. Ve složité společnosti jsou jednotlivci členy mnohých rozličných skupin a hodnoty těchto rozličných skupin mohou být konfliktní. Při řešení těchto konfliktů může dojít k syntéze konfliktních hodnot, které vyústí v novou hodnotu. Tuto novou hodnotu mohou přijímat jiní členové společnosti. Vztahy mezi skupinovými a individuálními hodnotami jsou tedy oboustranné a jejich případné dělení lze připustit pouze pro potřeby vědecké analýzy.“³²

Zkoumání této problematiky v souvislosti s činností člověka vidí Rosenzweig (1991) zejména v tom, že právě hodnocení a hodnoty jsou odrazem dané společnosti a jejího života. „Šíře hodnot, s nimiž se ztotožňujeme, vyjadřuje i šíře našeho pohledu na svět, schopnost chápat bohatost a mnohotvárnost života. Ukazuje nám i složitost cesty lidského rodu od počátku dějin až po současnost.“³³ Je ovšem zřejmé, že hierarchie hodnot jednotlivce se zřídka kdy absolutně shoduje s hierarchií hodnot společnosti, jejíž je součástí.

1.3 Generační proměny hodnotové orientace

Jak se člověk v procesu ontogeneze mění, mění se i jeho vztahy k ostatním lidem. Zejména pak vztahy mezi generacemi, protože každá z nich vyrůstala v jiné době, a tedy v odlišných podmínkách, a získala tak rozdílné životní zkušenosti.

³² CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot*, Votobia, 2004, ISBN 80-7220-195-6, s. 402-405

³³ ROSENZWEIG, Milan. *Životní hodnoty*. Vyd. 1. Praha: Komenium, 1991. 28 s. ISBN 57-153-9, s. 5

Od těchto zkušeností se odráží i jiný způsob uvažování a utváření názorů, postojů i hodnotových preferencí, které jsou v některých případech mezi generacemi odlišné nebo se dokonce značně rozcházejí. Farková (2009) v této věci poznamenává: „Převratná doba s sebou přináší stále častěji rozpory a rozdíly v hodnotách a postojích obou generací, neboť jedna i druhá vyrůstaly za zcela jiných podmínek a těžily z jiných zkušeností. Měřítka příslušníků té které generace jsou tím jednoznačně modelována. Z pozice mladých lidí působí hodnoty a postoje rodičů na jedné straně jako nesmyslná obhajoba tradic a překážka pokroku. Na druhé straně tento tlak způsobuje posun ve směru uvolnění patriarchální struktury rodiny a znejistění role mužů v této původní hierarchii. Ukazuje se, že schůdnější je cesta porozumění, tolerance a zvláště názorové pružnosti na obou stranách.“³⁴

Mezi další významné autory, kteří se touto problematikou zabývali, patří beze sporu Sak (2000). Podle něj je „hodnotová preference a celková hodnotová orientace člověka do značné míry ovlivněna jeho sociální ontogenezí a svým způsobem koresponduje s jeho sociální pozicí v širokém slova smyslu. To znamená, jakou zaujímá pozici v ekonomické struktuře společnosti, jaké je jeho zařazení v generační struktuře společnosti, v jaké lokalitě žije, jaké je jeho začlenění do primárních a sekundárních malých skupin, včetně rodiny atd.“³⁵

Stejný názor zastává Čačka (2000), který tuto tezi jednoduše shrnul. Podle něj se význam hodnot liší v závislosti na pohlaví, věku, osobních zkušenostech, úrovni vzdělání, prostředí, v kterém žije a vyrůstá. Na základě doložených výzkumů, jak ve své knize Čačka (2000) uvádí, lze říci, že „každý člověk v průběhu života zákonitě mění preference jednotlivých hodnot v souvislosti s vývojovými změnami potřeb či danými možnostmi. V přirozené dynamice subjekt-objektové interakce tak žádné systémy hodnot dlouhodobě neobstojí. K dynamickému naplňování nejvyšších aspektů osobního „*smyslu existence*“ rozhodně přispívá flexibilní přizpůsobivost životního stylu, hodnot, plánů i obecných a dílčích cílů.“³⁶ Vlivem změn vnitřních a vnějších činitelů, může docházet v průběhu života každých 6-8 let k novému utváření celého dočasně ustáleného systému hodnot.

---

³⁴ FARKOVÁ, Marie. *Dospělost a její variabilita*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009. 136 s. ISBN 978-80-247-2480-5, s. 41

³⁵ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000. 290 s. ISBN 80-7229-042-8, s. 87

³⁶ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Vyd. 1. Brno: Doplněk 2000. 378 s. ISBN 1081-171-2000, s. 292

V tomto ohledu stojí za zmínku názor Saka (2000): „K zásadnímu posunu hodnot a změně hodnotového systému však nedochází snadno. Spíše jde o mírné posuny v preferenci jednotlivých hodnot, protože základní hodnotové schéma se formuje v rodině a v šestnácti letech je hodnotový systém již značně stabilní. K dalším změnám dochází u některých hodnot spojených s životní fází a dále při skutečně radikálních změnách v sociálním poli jedince.“³⁷

Např. mladý jedinec si vytváří a přetváří svůj žebříček hodnot po zkušenostech probíhajících v nejrůznějších situacích, kterým v životě čelí. V této souvislosti Langmeier a Krejčířová (1998) uvedli, že „vývoj sociálních kontrol a hodnotové orientace je už v základech zahájen v předškolním období, takže školní začátečník si už s sebou do školy přináší zvnitřněné elementární normy (kontroly) sociálního chování (ví, co je dovoleno a co zakázáno, event. trestáno) a rovněž základní hodnoty (tj. ví, co je žádoucí – „dobré“ a co je nežádoucí – „zlé“). Dítě si ještě před vstupem do školy internalizovalo ve formě svědomí příkazy a zákazy ukládané významnými dospělými jako představiteli toho společenství, jehož členem se stává. Ale jak sociální kontroly, tak i hodnotové orientace jsou zatím velmi labilní a jsou závislé na situaci, na okamžitých potřebách dítěte a na postojích dospělých autorit.“³⁸

Ve své práci jsem již naznačila, že je velmi důležité hodnotový systém poznat a pochopit, a to zejména proto, abychom byli schopni se, nejen ve společnosti, ale zejména sami v sobě, vyznat. Záleží na více okolnostech, které ovlivní, jaké hodnoty si jedinec v procesu socializace osvojí a které budou následně ovlivňovat jeho způsob chování a smýšlení.

V kontextu se sociální funkcí věkové skupiny existuje fakt, že se ústřední hodnoty různých věkových skupin vzájemně odlišují. Langmeier spolu s Krejčířovou (1998) k této problematice dodávají: „Převratné technické, vědecké i společenské změny s sebou přinášejí stále častější rozdíly v názorech, v hodnotách a v postojích generací, které vyrůstaly za zcela jiných podmínek a těžily z jiných zkušeností. Starší generace má tendenci ulpívat na dřívějších hodnotách, které se pro ni staly jediné platným měřítkem. Nová generace si sbírá vlastní zkušenosti a odmítá přijmout stará měřítka za platná. Starší se tak stávají „strážci tradice“, mladí odmítají jejich normy

³⁷ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000. 290 s. ISBN 80-7229-042-8, s. 87

³⁸ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 129

jako překážku v pokroku.³⁹ Ve stručnosti lze říci, že hodnotová soustava mladé generace se od té předchozí zpravidla odlišuje tím, že do svého hodnocení vnesla nové rysy lidského světa a zároveň vyzdvihuje ty momenty souboru hodnot, kterých si předešlá generace víceméně nevšímala a nepovažovala je za důležité.

Dalo by se říci, že v minulosti byla tato situace v některých záležitostech snazší, protože výchovné praktiky byly dost podobné v generacích po sobě jdoucích, a zároveň výchovné cíle byly zhruba stejné. Rodiče své děti vychovávaly tradičně, jak tomu bývalo dlouhá léta předtím, a tím zajišťovali předávání kulturního dědictví. Výchova měla sloužit k přípravě pro stejný svět, ve kterém žili generace předchozí. Hodnoty a postoje se měnily jen zřídka. Teprve od konce 19. století se situace začíná postupně měnit. Tyto změny se neustále prohlubují – nejprve v průmyslově rozvinutých zemích a dnes i v zemích rozvojových, a to přestože dochází ke sblížení vzájemného přístupu generací uvolněním patriarchální struktury rodiny a rozbitím autoritativního principu ve výchově.

Díky společenským změnám, ke kterým v poslední dekádě minulého století docházelo, se určité obecně přijímané názory na výchovu dětí transformovali do jiné podoby. S rychlými proměnami ve společnosti, s její demokratizací, ale i proměnami rodiny a jejích funkcí, naznačené změny v názorech na výchovu dětí úzce souvisí. V dřívějších dobách plnila rodina spíše ekonomickou a politickou funkci, zatímco emoční potřeby byly uspokojovány spíše v širším společenství. Kdežto současná rodina dává dítěti pocit emoční jistoty a ochrany, a zároveň usiluje o vyrovnání se s nároky dnešního světa. Období dětství se stále prodlužuje a nepřichází přímo do dospělosti jako dříve, ale poskytuje mu čas k plnému rozvinutí všech jeho schopností a dovedností.

Dramatické historické události ve vývoji Československa však zásadním způsobem zasáhly nejen do výchovných postupů, ale i do životních drah celých generací. Jak Sak a Saková (2004) ve své knize uvádějí: „Události z let 1937 - 1945, 1948, 1968 a 1989 znamenaly narušení linearity a kontinuity vývoje společnosti a tím také životních drah jedinců, generací, sociálních a vzdělanostních skupin. Tyto události zasáhly do společnosti a nějakým způsobem tuto společnost proměňovaly. V tom smyslu vlastně doposud zprostředkovaně působí na životní dráhy lidí.“⁴⁰

³⁹ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 158-159

⁴⁰ SAK, Petr; SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce*. Vyd. 1. Praha: Svoboda servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2, s. 149

V současnosti se odstup mezi generací rodičů a dětí stále prohlubuje. Jak tvrdí Langmeier společně s Krejčířovou (1998): „Rodiče jsou stále nejistější v tom, jak vlastně mají děti vychovávat, a jejich rozpaky jsou ještě zvětšovány záplavou dobře míněných, ale ne vždy jednotných podnětů v knihách, v časopisech, v rozhlasu či televizi. Demokratická výchova je problematičtější a vyžaduje pružnější přístup než výchova autoritativní, která už nyní evidentně nestačí. Vývoj dětí je rychlejší, ale současně většinou nerovnoměrnější, a tedy stále vzdálenější ideálu harmonického rozvoje osobnosti.“⁴¹

Nabízí se nám tedy otázka, jak vést v současném světě děti tak, aby byly splněny dvě základní podmínky. Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) mezi ně patří zejména to, aby se očekávání společnosti i jedince naplnily. Tzn., aby došlo k tomu, že bude člověk jako člen společnosti dělat všechno, co je potřeba k zachování její existence a jejího vývoje, a aby se jedinec ve společnosti socializoval a dokázal uplatnit svůj potenciál.

Přejdeme-li k odlišnostem v hodnotové orientaci věkových skupin, zjistíme, že má dvě základní příčiny. Sak (2000) hovoří o tom, že „jednak jde o posuny v závislosti na sociálním zrání spojeným s danou životní fází. Jedinec v závislosti na úrovni mentálního zrání a přechodem do další životní fáze, spojené s jiným sociálním statutem a rolmi, mění akcent jednotlivých hodnot.“⁴² Podle životní fáze se některé hodnoty, popřípadě jejich preference výrazně proměňují, jiné jsou závislé jen velmi málo. „Druhá příčina má generační charakter. Jedinec a generační skupina nemění hodnotové preference, ale se svými hodnotami odchází ze skupiny mládeže do dalších věkových a sociálních skupin. Se svým hodnotovým potenciálem však subjekt zůstává ve společnosti a podílí se na hodnotovém systému společnosti.“⁴³ Tento pohyb je možné zachytit, pokud sledujeme hodnotové orientace stejné věkové skupiny s dostatečným časovým odstupem, a to přibližně po dvaceti letech. Toto měření posléze představuje hodnotový generační posun.

Zmíněné hodnoty jsou tak důležité, že k jejich ochraně a uplatňování si společnost vytváří síť nezávislých úsudků. Nositelem jejich dynamiky a reprodukce

---

⁴¹ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 311

⁴² SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000. 290 s. ISBN 80-7229-042-8, s. 81-82

⁴³ Tamtéž.

jsou podle mnohých autorů zejména mladé generace. Hodnotový systém mladé generace do jisté míry představuje pozměněný hodnotový systém společnosti, který je zároveň odrazem jeho současného stavu. Z tohoto důvodu je, podle Saka (2000), získávání poznatků o hodnotové orientaci této generace nejen významné, ale pro nabytí informací o aktuálním stavu a vývoji společnosti především nezbytné.

V této souvislosti naráží Kraus (2006) ve své publikaci na skutečnost, že „současná mládež je pragmatičtější a podléhá komercializaci. Z hlediska pohlaví jsou to spíše dívky, které se přibližují modelu „*globální mládeže*“ jako reflexe celkového procesu globalizace. Současná mládež nebojuje proti spotřební společnosti dospělých. Právě naopak, nejenže akceptuje „*stary*“ svět, ale nedokáže už žít mimo hodnoty konzumní společnosti. Mladí antiglobalisté jsou v menšině. Nevědí vlastně proti komu, proti jakým symbolům kapitálu a korporacím směřovat svoji agresi. Boj se státem už přestává mít smysl, protože stát už není hlavním aktérem ekonomických přeměn. Mají tak často nejlepší možnost úniku do světa supermarketizace.“⁴⁴

Na druhé straně je nutné konstatovat, že cílem společnosti by mělo být mladým lidem nejenom hodnoty vyšší předávat, ale zároveň v nich tyto pro společnost žádoucí hodnoty formovat. I když ve společnosti, kde jsou často vyzdvihovány materiální hodnoty a hmotné statky, to není zrovna jednoduché.

Pro příklad je možné uvést studii P. Saka (2000). Autor se zde zmiňuje o tom, že u dnešní mládeže majetek sice není na prvním místě, avšak oproti předchozím generacím mládeže jeho význam výrazně stoupl. Autor tento proces ve své knize označuje jako generační dimenzi hodnotového pohybu. Tvrdí, že „je zajímavé, že v minulosti mládež vždy oproti starší generaci měla k majetku přezíravý postoj a naopak generacím rodičů a prarodičů vyčítali měšťácké či venkovsky chrapounské lpění na majetku oproti jejich romantickým, dobrodružným či idealistickým hodnotám. Tyto hodnotové postoje a generační rozpory známe dobře z klasické literatury.“⁴⁵ V současné době je situace odlišná. Mladí od patnácti do osmnácti let jsou ve srovnání s ostatními věkovými skupinami nejvíce zaměřeni na majetek. Co se týká hodnoty přátelství, ta od této doby trvale s věkem klesá. Nejvyšší význam pro hodnotu lásky a životního partnera byl zaznamenán u lidí ve věku 19-23 let a pak stále klesal. Naopak

---

⁴⁴ KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1, s. 61

⁴⁵ SAK, Petr. *Svoboda jedince, odpovědnost společnosti* [online]. 1998 [cit. 16. 5. 2012]. Dostupné z: <<http://www.specialnipedagogika.cz/socius/data/304.pdf>>;

v hodnotové orientaci dospělého člověka roste význam hodnot rodiny, být užitečný druhým lidem, politické angažovanosti, zdraví a míru.

Jak ve své publikaci Sak (2000) dále uvádí, upřednostňování hodnoty lásky před rodinou a životním partnerem je u nejmladší kategorie 15-18 let nejvýraznější. Oproti tomu věková kategorie 19-23 let klade důraz zejména na hodnotu životního partnera a je považována za naprostou prioritu v období tohoto věku. S přibývajícím věkem pak hodnota lásky klesá, přičemž narůstá hodnota rodiny a dětí. Nejvyšších důležitosti dosahuje u lidí ve věku 31-45 let, kde se dá považovat za hodnotovou prioritu. Tento růst kulminuje ve věkové skupině 31 - 45 let. Hodnota rodiny a dětí je pro tento věk víceméně nejdůležitější.

V roce 1994 se tentýž autor pokusil o analýzu vzájemného vztahu mezi hodnotami – láska, životní partner a rodina a děti. Aby autor dosáhl patřičných výsledků, analyzoval tytéž korelace na datech z výzkumu v letech 1984, 1991 a 1992. Následně bylo zjištěno, že závislost mezi těmito hodnotami se mění. V roce 1984 byl vzájemný vztah mezi nimi silně provázaný, zatímco v dalších letech se vazby mezi těmito hodnotami rozvolnily. Nejprve došlo ke snížení závislosti mezi láskou a rodinou a dětmi, později povolila i vazba mezi láskou a životním partnerem. Představy o lásce se však neustále mění, a to jak v závislosti na životní fázi jedince, tak na generaci, jejíž je součástí. Sak (2000) následně zdůraznil, že tento vzorec chování má viditelné dopady i v praxi. V poslední době se počet sňatků i narozených dětí stále snižuje. Mnozí si to vysvětlují tím, že mladí lidé mají možnost cestovat a věnovat se své profesní kariéře, následkem čehož dochází k odkladu založení rodiny. Další příčinou tohoto odlišného chování dnešních mladých dospělých bývá uváděna špatná finanční situace a s tím související bytový problém. Tyto okolnosti většinou vedou mladé lidi ke společnému životu bez sňatku, k odkládání zplození dětí či rozhodnutí děti vůbec nemít, a případně k nezávaznému životu bez stálého partnera. Česká republika se těmito trendy vyrovnává západní Evropě, kde trvají již delší dobu.

Na základě studie Saka z roku 2002, která byla zaměřena na preference mezi věkovými skupinami, bylo zjištěno, že výsledky mládeže ve věku 15-18 let potvrzují trendy, které probíhaly i u této skupiny v devadesátých letech. Obecně lze říci, že tato skupina pokračuje ve vyhraňování ve směru liberalizmu, hédonizmu, individualizmu, egoizmu a materiálních hodnot. Pro další skupinu, která je ve věku 19-23 let, je typická zaměřenost na individuální duchovní aktivity a mezilidské vztahy.

Naproti tomu nejstarší skupina ve věku 24-30 let se posunuje směrem k hodnotám postmateriálním. Sak a Saková (2004) výsledky výzkumu shrnuli následujícím způsobem: „I když mládež stále ještě preferuje mezilidské vztahy před kariérou a úspěšností, vývoj v devadesátých letech znamenal plynulé oslabování významu mezilidských vztahů.“⁴⁶ Kraus (2006) se k této problematice ve své práci vyjádřil takto: „Pocit hroucení hodnot našeho světa souvisí s popíráním těch hodnot, které se vyvíjely po staletí a byly kodifikovány např. i v „desateru“. Předpoklad zdravého vývoje hodnot a hodnotových systémů je spjat s otázkou norem. Společnost by měla vytvářet normy, podporovat a kontrolovat jejich respektování jako jakousi pevnou zeď, na kterou by se nepromítaly jednotlivé hodnoty s různou mírou odchylky. Tak např. právní norma by poskytovala minimální prostor pro proměnlivost, různorodější by to bylo u etických norem a ještě více u estetických, ale i estetická hodnota se musí k něčemu vztahovat. Když normy absentují, nastává vakuum, hodnota se ocitá ve vzduchoprázdnu, nemá se k čemu vztahovat a porovnávat.“⁴⁷

Přestože se výše uvedené výzkumy zabývaly převážně hodnotovou orientací mladších jedinců, bylo zajímavé zjistit, jak se v průběhu vývoje postoje k určitým hodnotám mění. Předpokládám, že podobným způsobem se tak budou tyto postoje lišit i mezi staršími věkovými kategoriemi, o kterých bude z hlediska vývojové psychologie blíže informovat následující kapitola.

---

⁴⁶ SAK, Petr; SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce*. Vyd. 1. Praha: Svoboda servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2, s. 17-18

⁴⁷ KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1, s. 60

2 ZKOUMANÉ VĚKOVÉ SKUPINY

Oblast problematiky vývojových fází člověka je poměrně široká, proto je následující kapitola věnována jen těm stádiím vývoje, které jsou pro náš empirický výzkum důležité. Cílem této kapitoly především je se seznámit se základními charakteristikami a souvislostmi jednotlivých věkových skupin z hlediska vývojové psychologie.

Charakterizovat jednotlivá stádia vývojových (ontogenetických) etap člověka mají na starost převážně vývojoví psychologové, kteří se touto problematikou zabývají podrobněji než kterýkoli jiný vědní obor. Předmětem vývojové psychologie je studium chování a prožívání v časovém průběhu, přičemž jejím hlavním cílem je popsat vývojové změny, které jsou charakteristické pro určité vývojové stupně, odvození určitých obecných zákonitostí a vytvoření co možná nejjednodušší teorie. Každému je však jasné, že vývojové etapy nemohou být navzájem tak jasné a jednoznačně oddělené. Člověk se vyvíjí individuálně a jeho vývoj je ovlivňován různými faktory, které mohou působit na jednotlivce odlišně. Jak tvrdí Říčan (2004): „V každé společnosti se jedinec samozřejmě vyvíjí jinak, ale vždycky v mezích daných genetickým programem, který zahrnuje i psychickou kapacitu a přirozené sklony, a společnost tyto možnosti respektuje – ať už dokonaleji, nebo méně dokonale.“⁴⁸

V souvislosti s touto problematikou *Vývojová psychologie* Langmeiera a Krejčířové (1998) uvádí, že „vývojové (evoluční) změny a postupné stárnutí představují kontinuální změny, jejichž rozčlenění je vždy do jisté míry libovolné. To platí dvojnásob pro dospělost, kde nenacházíme tak výrazné mezníky rozdělující jednotlivé vývojové etapy jako v dětství a v dospívání (snad s výjimkou menopauzy). Přesto je velký rozdíl v myšlení, cítění a v sociálním chování mladého dospělého člověka po 20. roce života, padesátiletého jedince a starého člověka, kterému je kolem 80 let. Rozdělení dospělého věku do určitých etap, které se nutně překrývají a nastupují rozdílně u jednotlivých lidí, je proto potřebné.“⁴⁹

---

⁴⁸ ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem - vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 44-45

⁴⁹ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 161

Jednotlivá vývojová období od dospělosti až po stáří se u různých autorů odlišují, avšak ve své podstatě si jsou velmi blízké. Největší rozdíl je spatřován v tom, že věkové hranice, které bývají jen jedním z kritérií, bývají různě posunuty. Uvedení autoři dělí vývojová období dospělosti do těchto etap:

a) Lengmeier a Krejčířová (1998):

- *Časná dospělost* (20-25 let);
- *Střední dospělost* (25-45 let);
- *Pozdní dospělost* – do začátku stáří (45-60 až 65 let);
- *Stáří* (lze dále dělit na časně a vysoké, 65 a více let).

b) Vágnerová (2007):

- *Období mladé dospělosti* (20-40 let);
- *Období střední dospělosti* (40-50 let);
- *Období starší dospělosti* (50-60 let);
- *Období raného stáří* (60-75 let);
- *Období pravého stáří* (75 a více let).

c) Karsten (2006):

- *Období rané dospělosti* (20-39 let);
- *Období střední dospělosti* (40-65 let);
- *Období pozdní dospělosti* (nad 65 let).

d) Říčan (2004):

- *Mladá dospělost* (20-30 let);
- *Třicátá léta* (30-40 let). Často se hovoří o střední dospělosti (30-45 let), zralé dospělosti (45-60 let) a stáří (nad 60 let).
- *Čtyřicátá léta* (40-50 let);
- *Padesátá léta* (50-60 let);
- *Život po šedesátce, stáří- senium* (60 a více let).

Pro účely této práce, bude následující text věnován pouze věkovým kategoriím dospělých, tedy jedincům od mladé dospělosti, jak ji mnozí autoři nazývají, až po stáří. Kapitoly 2.1, 2.2. a 2.3 budou věnovány základním charakteristikám a souvislostem věkových etap v návaznosti po 15ti letech. První skupina ve věku 20-35let bude

zastupovat věkovou skupinu - mladší dospělost, druhá skupina ve věku 36-50let- střední dospělost a poslední věkovou skupinu od 51 let výše - starší dospělost a stáří.

2.1 Mladší dospělost (20-35 let)

Mladá, časná či raná dospělost, jak ji označují někteří autoři je vývojovou etapou života jedince, během níž dochází k mnoha podstatným změnám. O charakteristiku mladého dospělého se mimo jiné pokusili také Langmeier a Krejčířová (1998), kteří tvrdí, že „méně sní a ve svém jednání bývá spíše střízlivý a pragmatický. Poznal již své síly a i svá omezení a v příznivém případě je plně přijal, je si jist svou identitou a jeho sebehodnocení bývá proto poměrně stabilní a realisticky pozitivní. Zná své možnosti, může se tedy i skutečně svobodně a nezávisle rozhodovat, ve svých volbách může být pevný a rozhodný, protože již není na jedné straně vázán přetrvávající závislosti na rodičích (jak tomu bylo v adolescenci), ale na druhé straně ještě ani vědomím zkracující se časové perspektivy, pocitem, že jde nutně o volbu definitivní a poslední, protože nezbývá dost času na návrat a nápravu (jak tomu bude později).“⁵⁰ Podle Vágnerové (2007), autorky *Vývojové psychologie II.*, je toto období „fází intenzivního rozvoje a využívání možností dosáhnout žádoucího uplatnění (profese) i emočního přijetí (partnerství). Je to doba, v jejímž průběhu by mělo dojít k harmonizaci individuálního prosazení se založením a udržením stabilních vztahů s nejbližšími lidmi v rámci nového domova.“⁵¹

Mladý dospělý musí během této životní fáze zvládnout čtyři vývojové úkoly, kterými jsou, jak o nich ve své knize píše Karsten (2006): volba *povolání* a s ní spjatý profesní růst, *výběr vhodného životního druhu*, *partnerství* a budování partnerského vztahu, a v neposlední řadě *rodičovství*, tedy založení rodiny a výchova dětí. Splnění těchto úkolů významně ovlivňuje život každého jedince, protože rozhodnutí a následné chyby s tím spojené mohou zásadně ovlivnit průběh následujících období. V této souvislosti Vágnerová (2007) dodává, že „mnohá rozhodnutí i situační podmíněné impulzivní a zkratkové reagování jsou ovlivněny nezkušeností, optimismem a atraktivitou nových zážitků. Mladí dospělí nebývají rozvážní, velmi často o důsledcích

---

⁵⁰ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 166-167

⁵¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 12

svého aktuálního chování vůbec neuvažují. Mladá dospělost je dobou nadějí, otevřených možností a jejich postupného naplňování, ale i dobou rizika zablokování dalšího vývoje. V tomto věku je možné většinu plánů uskutečnit nebo se o to alespoň pokusit. Je to doba sociálních proměn, typická velkou četností nových zážitků a získáváním mnoha zkušeností. Mladý člověk je otevřen všemu novému, nové podněty chápe jako výzvu.⁵²

Jedinec si ve srovnání s pozdějšími vývojovými fázemi dokáže více stát za svými názory a rozhodnutím, a zároveň si je umí prosadit. Tím jak se člověk vyvíjí, mění se i jeho sociální role. Rovněž dochází k proměnám hodnotových preferencí a postojů. Většina lidí v této době upřednostňuje např. rodinu a práci před svými zájmy, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole. K přijetí nových sociálních rolí, ať už jde o oblast partnerství, rodičovství či profesi, dochází zpravidla do 30-35 let. Nejprve je podstatné tyto jednotlivé role a s nimi související povinnosti přijmout, a teprve postupem času jde o jejich kvalitu a radost, kterou přinášejí. Avšak osvojení jednotlivých rolí je mnohem náročnější a obtížnější než tomu bylo v dřívějších vývojových fázích, protože jejich plnění je rovněž spojeno s určitým sociálním očekáváním, a proto je na jedince často kladena velká tíha a odpovědnost za jejich splnění. Mimo to na sebe mladý člověk bere větší emoční i sociální nebezpečí, a to v tom smyslu, že navozuje větší množství různých, někdy dokonce povrchních, vztahů, které může jednoduše střídat. I přes energickou náročnost spojenou s rizikem zklamání, získává jedinec množství zkušeností, které jsou podmínkou pro jeho další emoční rozvoj.

Mnozí autoři často označují období mladé dospělosti fází intimity, kdy jde jedincům především o to, vytvořit si důvěrný a stabilní vztah, který bude základním kamenem jejich manželství a rodiny. Naplnění intimity ve své podstatě významně ovlivňuje také ostatní vztahy k blízkým lidem. Zároveň je třeba říci, že má pozitivní vliv na chápání jiných lidí a určitou měrou přispívá i v procesu sebepoznání. Říčan (2004) však vidí problém v tom, že „kdo se v této době ještě citově neodpoutal od rodičů, nenašel odvahu nebo prostě nebyl schopen zralé lásky a zůstal sám, ten později těžko dohání. Nehledě na to, že rychle ubývá příležitostí k vážnému seznámení, nastávají i vnitřní změny.“⁵³ Partnerství má v této životní etapě mnohem větší význam

---

⁵² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 13

⁵³ ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem-vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 244

než přátelství, které hrálo důležitou roli zejména v předchozím období. Přesto i zde napomáhá přátelský vztah vývoji jedince. Postupem času většinou široký okruh přátel ubývá, nicméně přátelské vztahy se více prohlubují a zkvalitňují.

Během období mladé dospělosti dochází také k jednomu ze zásadních životních okamžiků, kterým je bezpochyby uzavření manželství. Podle Williho (2006) manželství rozvíjí kvality, které jsou v jiných formách partnerského vztahu nedostupné. Vágnerová (2007) současně dodává, že „je intimním párovým vztahem, jehož důležitou funkcí je vytvoření zázemí, které by poskytovalo oporu. Manželský vztah by měl být zdrojem jistoty a bezpečí pro případ jakéhokoliv ohrožení. Může být zdrojem radosti a přispívat k vyrovnání jedince, ale stejně tak může být zdrojem stresu.“⁵⁴ V takových případech většinou dochází mezi partnery k rozvodu. Podle statistik je největší počet rozvedených manželských párů zaznamenán v období prvních 10 let po sňatku. Při řešení manželských sporů se jedná o jedno z nejběžnějších východisek obou partnerů.

Důvodů, proč by se však manželé neměli rozcházet je bezesporu nespočetně. Jedním z nejvýznamnějších je však duševní zdraví a citová výchova dětí, kterých se rozvod beze sporu týká také. Tento důvod, jak uvádí Říčan (2004), však dosud nebyl zcela doceněn. Autor v této souvislosti trefně poznamenal, že „je otázkou, zda se může v dohledné době stát pro většinu manželů důvodem, který bude účinně ovlivňovat jejich rozvodové rozhodování. Vlivná individualistická ideologie, která staví na první příčku hodnotového žebříčku seberealizaci, působí na své vulgární úrovni jako legalizace krátkozrakého egoismu: každý má právo – ne-li dokonce povinnost – jít bez přetvářky a falešných společenských ohledů za hlasem svého srdce! Mravní výchova je notoricky neúčinná. Od erotiky a sexuality se dnes jako od zdrojů životního uspokojení očekává neúměrně mnoho a každé zklamání pak budí silnou tendenci k výměně partnera. Rozpad nebo oslabení tradičního společenství (rod, obec) a převládnutí městského způsobu života (tzv. urbanizace) vedlo i k oslabení monogamní morálky.“⁵⁵ Manželství se tak stává stále křehčí institucí, o kterou je třeba se starat a neustále ji hýčkat a rozvíjet. Blíže bude problematice manželství věnována 3. kapitola.

Posledním významným životním mezníkem mladého dospělého bývá většinou narození dítěte. Jak se zmiňují Langmeier a Krejčířová (1998): „Rodičovství přináší

---

⁵⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 89

⁵⁵ ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem - vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 265

do života mladých rodičů uspokojení další základní životní potřeby, která se v tomto období výrazně manifestuje – potřeby mít někoho, o koho mohu pečovat, kdo je na mně závislý a kdo mě absolutně potřebuje (potřeba generativity v terminologii E. H. Eriksona). Dítě vnáší do života manželského páru řadu nových pozitivních prožitků. Budí v rodičích dosud nepoznaný ochranný postoj, který dává nový smysl jejich životu, poskytuje mnoho radostí z každodenního soužití, z rychlých vývojových změn a projevů přichylnosti dítěte. Na druhé straně přináší dítě i řadu nových nároků do dosud poměrně pohodlného životního způsobu. Vyžaduje úplnou změnu denního rozvrhu rodičů, znamená pro ně řadu závažných povinností, nedovoluje už tak volné sledování vlastních zájmů a nutně vyvolává i mnoho starostí, obav a konfliktů. Také k rodičovství musí člověk dozrát; nezřídka příliš mladí a do sebe zamilovaní manželé vidí v dítěti spíše obtíže a překážky než přínos pro realizaci společného života. Zvláště výchova prvního dítěte je často poznamenána nejistotou a potom i nedůsledností, která se někdy ještě zvyšuje zásahy prarodičů – třeba i dobře míněnými.⁵⁶ Z tohoto důvodu většina odborníků považuje období přechodu k rodičovství za kritickou životní fázi. Jak dokládá Karsten (2006): „Vychází z toho, že právě v té době jsou ženy i muži obzvláště silně podněcováni, aby se přizpůsobovali změnám a vyvíjeli strategie pro zvládnutí nových situací, a že tento tlak má navíc jinou podobu u mužů a jinou u žen. V poslední době však stále více badatelů chápe přechod k rodičovství jako šanci pro další vývoj, která může mladému dospělému poskytnout závažné a hodnotné zkušenosti a vývojové impulzy - jestliže úspěšně vyřeší vývojové úkoly, které ho čekají.“⁵⁷

Je důležité zmínit, že s vývojem jedince se vyvíjí i celá společnost a její postoje a názory se v čase neustále mění. Dnešní mladí lidé nepovažují uzavření manželství a následné rodičovství za součást naplnění individuálního života, jak tomu bývalo v dřívějších letech. V současnosti se nabízí různé alternativy, které nahrazují dříve nenahraditelnou formu soužití, a člověk je čím dál tím více využívá. Potřeba svobody a seberealizace bývá mnohdy větší než tradiční způsob předchozí životní strategie mladých lidí.

I přes veškeré problémy a peripetie, které jsou součástí této vývojové fáze, bývá u lidí mladších 30ti let prožíváno velmi šťastně. Naopak mezi 30-40 roky, jak někteří

---

⁵⁶ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 170

⁵⁷ KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 184 s. ISBN 80-7367-145-X, s. 123

autoři uvádí, je toto období bráno spíše komplikovaně, přičemž narůstá nespokojenost i se soukromým životem. Jak Vágnerová (2007) dodává: „Dosažení 30 let je důležitý přelomový mezník, který aktivizuje úvahy o směřování dalšího života. Mění se hodnoty a z nich vyplývající cíle, mnozí třicátníci příliš staří na pouhé užívání života (obvykle už si užili dost a leccos je přestalo bavit) a zároveň se ještě mohou cítit příliš mladí na to, aby na sebe vzali veškeré povinnosti vyplývajícího ze života dospělých.“⁵⁸

2.2 Střední dospělost (35-50 let)

Většina autorů považuje střední dospělost ve srovnání s ostatními vývojovými obdobími za nejméně probádanou. Z odborného hlediska je třeba konstatovat, že každá vývojová fáze člověka je svým způsobem specifická a do jisté míry se její typické znaky od ostatních odlišují. Nicméně, jak tomu většinou bývá, ve svých klasifikacích se někteří autoři mírně rozcházejí.

Mnozí z nich však v souvislosti se střední dospělostí hovoří o významném vývojovém mezníku. Jiní dokonce mluví o krizi středního věku. Počátek této krize symbolizuje střed lidského života, který je zpravidla umístěn mezi 35. a 45. rok. Vágnerová (2007) tento pomyslný životní střed charakterizovala v několika následujících souvislostech: „Napětí a nespokojenost, spojená s pocity prázdnoty a nesmyslnosti dosavadního směřování vlastního života, se ve středním věku objevuje relativně často. Souvisí s ním uvědomění určitého obratu života, resp. spíše změny postoje k životu, jehož další průběh, ani jeho limity, nelze příliš ovlivňovat. Pro střední dospělost je typický obrat v chápání vlastního života a z toho vyplývající tendence k bilancování, směřujícímu ke změně nebo alespoň k lepšímu sebepoznání.“⁵⁹ Problematikou krize středního věku se mimo jiné zabýval i Říčan (2004), který vidí zásadní problém těchto lidí v tom, že bilancují se svým dosavadním životem. Posuzují své dosavadní úspěchy i neúspěchy a hledají skutečný smysl svého života. Často přehodnocují své sebepojetí a hledají nové alternativy, které by jim vyhovovali i v období budoucího stárnutí. Říčan (2004) dokonce hovoří o tom, že „krize životního středu je spojena s myšlenkou na smrt.“⁶⁰ Přestože smrt není pro dospělé středního věku bezprostřední hrozbou, i tak se stává trvalou součástí jeho životního horizontu.

⁵⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 16

⁵⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 179-180

⁶⁰ ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem - vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 281

Období střední dospělosti bývá také velmi často označováno, jak uvádí Langmeier a Krejčířová (1998), jako „ta část života, která je obtížnější a problémovější nejen ve srovnání s mladším věkem, ale i s pozdějším – už vyrovnanějším – stářím.“⁶¹ Na druhé straně se objevuje i názor, že jde o tzv. zlaté období, kdy si po odchodu dospělých dětí z domova oba rodiče užívají více volného času, kterého se jim dříve nedostávalo.

Vágnerová (2007) definuje dokonce střední věk dobou protikladů. V této souvislosti tvrdí, že „na jedné straně je čtyřicátník na vrcholu svých životních sil a umí svých kompetencí využívat. Na druhé straně si alespoň občas začíná uvědomovat, že jeho další rozvoj je už hodně časově limitovaný a není tak vzdálená doba, kdy přijde první stagnace a nakonec i úbytek sil. Avšak zatím o něm příliš neuvažuje a nepřipouští si jej.“⁶² Autorka rovněž zmiňuje, že střední věk by měl být vrcholem zralosti a obdobím, kdy dochází k nárůstu zodpovědnosti, a to ve vztahu nejen k vlastním dětem a rodičům, ale i k celé společnosti. Očekává se, že člověk bude této životní éře plnit veškeré povinnosti, které jsou na něj kladeny, a bude je bezpochyby zvládat. Po fyzické stránce je totiž jeho vývoj na úplném vrcholu a obvykle stoupá i jeho osobní vliv jak v práci, tak mezi příbuznými a přáteli.

Období středního věku s sebou přináší i nepříjemné změny – ve většině případů se definitivně uzavírají možnosti změnit některé životní možnosti. Jde např. o poslední možnost zplodit dítě a stát se rodičem. Ženy středního věku prochází často menopauzou, která bývá doprovázena negativními vegetativními příznaky. Oproti tomu u mužů dochází k tzv. andropauze, která stejně jako u opačného pohlaví může vyvolat pocity beznaděje, viny i sebenávisti. Podle většiny psychologů bývají tyto proměny snášeny velmi individuálně, nicméně platí, že se jim nelze ve vývoji vyhnout.

Stejně jako v období mladší dospělosti jsou před člověka stavěny určité vývojové úkoly v oblasti práce, manželství a rodičovství. V této souvislosti lze zmínit i tzv. *syndrom vyhoření*, jak o něm píše ve své publikaci Karsten (2006), jde o „krizi identity přicházející s pocitem naprosté vyčerpanosti a marnosti. Objevuje se především v „typicky mužských“ povoláních, vyžadujících maximum osobního nasazení a identifikace se svou prací. (...) Následkem pak může být únava až vyčerpání,

---

⁶¹ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 175

⁶² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 179

keré někdy vede k dlouhodobé a hluboké depresi. Postižení muži se nicméně nezřídka dokážou sami vzchopit, potlačit své pocity stagnace a bezmoci, vzít si poučení z bolestných porážek a zúžit své pole působnosti na odpovídající míru.⁶³ Dnes je syndrom vyhoření často skloňovaným pojmem, jsou mu věnovány mnohé odborné studie. Ve srovnání s minulostí by se dalo dokonce říci, že je tímto problémem současná společnost postižena nejvíce.

„Pro osobní štěstí je ovšem vedle spokojenosti v práci a v mimopracovních zájmech rozhodující spokojenost v manželství, a to tím spíše, když děti z domova odcházejí a když vzájemná závislost manželských partnerů roste. Většinou je manželský vztah v této době vyrovnanější – je méně poznamenán silnými citovými výbuchy, jaké s sebou přináší prvá zamilovanost i první rozčarování.“⁶⁴ Autorství těchto myšlenek patří Langmeierovi a Krejčířové (1998), přičemž lze konstatovat, že v období střední dospělosti prochází manželský pár druhou krizí. Podle Řičana (2004): „Ohrožuje především ta manželství, ve kterých je soužití příliš těsné, uzavřené. Její podstatu vidí Plzák v tom, že muž se cítí mladší, zatímco žena se cítí starší. Žena se začne cítit a chovat závisle, vyčítá manželovi, že ji nemá rád, žárlí, vyhrožuje. Bojí se rozpadu manželství, rozvod se jí zdá horší než smrt. Vynucuje milostné projevy, žádá častější sexuální styk: neuvědomuje si, že v neklidné, napjaté atmosféře jsou mužovy milostné projevy nucené, sexuální styk nepříjemný a někdy už nemožný. Citové odcizení se prohlubuje.“⁶⁵ Z tohoto důvodu je důležité, aby si každý z partnerů uvědomil, jaké je hlavní poslání této manželské fáze, aby se krize zažehnala. Jak ve své publikaci Vágnerová (2007) uvádí, je důležité, aby došlo především k - „vytvoření spolehlivého a bezpečného vztahu, který by se mohl stát zdrojem jistoty, opory a solidarity pro období stárnutí a stáří. Je to úkol úplně jiný, než bylo založení rodiny a výchovy dětí, a tudíž v něm mohou uspět lidé s jinými osobnostními vlastnostmi, než měli ti, kteří výborně zvládli tuto fázi. Pro lidi zaměřené na rodinu a péči o děti může být inspirací prarodičovství, které připouští opakování obdobného přístupu. Řešení nového směřování manželství může být pouze formální. Může jít jen o toleranci k přetrvání stereotypu, prázdnoty vztahu či o strach z osamělosti.“⁶⁶

---

⁶³ KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 184 s. ISBN 80-7367-145-X, s. 162

⁶⁴ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 179

⁶⁵ ŘIČAN, Pavel. *Cesta životem - vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 303

⁶⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 205

Pocity osamělosti nejsou v této vývojové fázi ničím neobvyklým. Jak člověk stárne, uvolňují se citové vazby nejen k partnerovi, ale i k vlastním potomkům. Velkým zásahem tak pro rodiče ve středním věku většinou bývá odchod dospívajících dětí z domova. Odborníci často mluví o pocitu tzv. *prázdného hnízda*, který po citové stránce zasahuje převážně ženy. Ty si po dobu výchovy dětí nevybudovaly jiné hodnotné cíle, a teď se cítí najednou nepotřebné. Otcové se s tímto vyrovnávají podstatně lépe, i když bezesporu existují i výjimky.

Nezávisle na tom, zda se rodiče vyrovnali s osamostatněním vlastních potomků, nebo ne, nastává narozením vnuka nebo vnučky novopečeným prarodičům nová zkouška. Přijetí nové sociální role je pro rodiče ničím novým, i když pro velké množství z nich je tato situace příjemná a plná radosti. Říčan (2004) však v této věci upozorňuje na to, že „výchovní vliv prarodičů nemusí ovšem být – a také vždy nebývá – jen kladný. Sporné stránky působení prarodičů jsou někdy nápadnější a vyvolávají protesty rodičů, mluví se o nich často více než o vlivech kladných, někdy právem, jindy se tyto problémy až přehnaně podtrhují. Především se mnohdy ukazuje, že ve své lásce k vnoučatům prarodiče někdy skutečně sklouznou do rozmazlování – vyhovují všem rozmarům dítěte, co jim rodiče zakázali, ba dokonce je i podplácejí a všemožně si kupují jejich lásku.“⁶⁷ Nemělo by však docházet k situaci, kdy výchovu dětí přebírají převážně na sebe. Je důležité, aby odpovědnost za výchovu dětí nesli z větší části především rodiče. Jak Langmeier a Krejčířová (1998) dodávají: „Role prarodičů a jejich výchovní styl se ovšem mění v souvislosti s proměnami, jimiž prochází celá společnost.“⁶⁸

Závěrem této podkapitoly lze uvést, že „pro většinu lidí v pozdním dospělém věku vlastně nikdy nenastane opravdová děsivá situace „zavírajících se dveří“ v jejich osobním životě, ani neprožívají hrůzu „prázdného hnízda“, které by toto období nutně poznamenalo vážnou kazovostí. Spíše musíme zdůrazňovat, že je to životní období jako každé jiné – se svými problémy i se stále otevřenými a novými možnostmi osobního rozvoje. Zda bude prožito šťastně nebo ne, závisí více na individuálních vlastnostech osobnosti každého člověka než na chronologickém věku či na případných fyzických změnách.“⁶⁹

---

⁶⁷ ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem - vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 183

⁶⁸ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 181

⁶⁹ ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem-vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 183

2.3 Starší dospělost a stáří (51 a více let)

Úvodem této podkapitoly je třeba zdůraznit, že proces stárnutí je do značné míry individuální a je ovlivněn řadou faktorů, které mohou mít jak biologickou, psychickou tak sociální povahu. Haškovcová (2010) k tomu dodává: „Každý člověk stárne již od zrození a každý stárne „jinak“. Proces stárnutí je vždy diskontinuitní, což znamená, že v některých obdobích svého života člověk stárne rychleji, v jiných pomaleji.“⁷⁰ V této souvislosti stojí za zmínku i Řičan (2004), který autorku doplňuje následovně: „Biologická involuce dává životní cestě všech lidí do jisté míry podobný ráz. Jak přirozené (tzv. fyziologické) stárnutí, tak chronické nemoci, jichž po šedesátce přibývá, nás všechny stavějí před podobnou nejistotu, bolest a bezmocnost; a viditelné znaky stárnutí také určují, co od nás druzí očekávají a co nám jsou ochotni poskytnout. Avšak biologický (případně funkční) věk se nyní od jedince k jedinci velmi liší: někdo prostě stárne rychleji, někdo podstatně pomaleji. Individuální rozdíly jsou tedy zase jednou významnější než rozdíly dané chronologickým věkem. Pro psychický vývoj to platí dvojnásobně.“⁷¹ I přes různorodost jednotlivých věkových skupin seniorů, existují podobné znaky, které jsou pro tuto životní fázi přinejmenším charakteristické.

Starší dospělost, vymezená věkem 50-60 let, je dle Vágnerové (2007) obdobím, kdy dochází k postupnému zhoršování vlastní tělesné a psychické kondice, různých kompetencí i sociálního postavení. Jak autorka dále uvádí: „Jde o proces, neodvolatelný a nezvratný. Starší člověk si uvědomuje, že jeho jistoty jsou velmi snadno ohrožitelné a že riziko ztráty možnosti užít si dosažené sociální pozice, získaných prostředků i citového zázemí není zanedbatelné. Věk 50 let je považován za mezník, který s definitivní platností potvrzuje počátek stárnutí. Zvýšená únava, zhoršení některých funkcí a první viditelné změny tuto skutečnost potvrzují.“⁷² Dospělý člověk je v tomto období emočně zralý a schopný plně ovládat vlastní emoce. Langmeier a Krejčířová (1998) v kontextu s proměnou emocionality ve starší dospělosti a stáří sdělují, že „citové prožívání se většinou stává méně bezprostředním a snižuje se intenzita emocí – člověk se již tak snadno nenadchne pro nové, ale současně řadu

⁷⁰ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9, s. 20

⁷¹ ŘIČAN, Pavel. *Cesta životem-vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 331

⁷² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 229

situaci dokáže hodnotit kladněji a racionálněji. Mnoho záleží ovšem na hodnotové orientaci každého člověka – pro mnohé je delší život příležitostí k tomu, aby člověk přehodnotil svůj dosavadní život a dosáhl nového porozumění smyslu svých činů. Taková moudrost je ovšem založena na celkové integritě osobnosti každého člověka a není tedy zdaleka dosahována u všech lidí vysokého věku.“⁷³

Následujícím obdobím je období stáří. Někteří badatelé, jak ve své publikaci zmiňuje Stuart-Hamilton (1999), dělí stáří na „mladší stáří, vymezené roky 65-75, a pokročilé stáří, jež představuje kalendářní věk 75 a více let (ačkoli řada gerontologů se v konkrétních mezních letech poněkud liší - někteří jsou například přesvědčeni o tom, že pokročilé stáří začíná až osmdesátým rokem).“⁷⁴ Na druhou stranu Ondrušková (2011) uvádí, že je „dnes za počátek stáří považován věk 75.“⁷⁵ I zde se názory různých autorů mohou mírně rozcházet. Langmaier a Krejčířová (1998) ve své publikaci uvedli hlavní znaky pozorované u stárnoucích lidí a ve stručnosti je popsali v následujících bodech:

- celkové zhoršení smyslového vnímání;
- zhoršení paměti;
- pokles inteligence;
- snížení intenzity emocí;
- pokles lidské tvořivosti;
- proměna osobnosti starého člověka;
- citové vztahy se výrazně nemění, roste zejména význam rodiny.

Sociální zařazení starého člověka - celospolečenský problém. Rostoucí počet seniorů. Stáří je považováno za poslední etapu života, někteří autoři ji označují dokonce jako postvývojovou. Vágnerová (2007) k tomu dodává, že „přináší nadhled a moudrost, pocit naplnění, ale také úbytek energie a nezbytnou proměnu osobnosti směřující k jejímu konci. Je obdobím relativní svobody, ale i dobou kumulace nevyhnutelných ztrát ve všech oblastech.“⁷⁶ Každý z nás si dobře uvědomuje, že stárnutí a stáří, stejně jako smrt, je jedinou spravedlivou jistotou, kterou člověk má. Každý stárne, a to bez výjimky. Ondrušová (2011) hovoří o tom, že „stárnutí je důležitou osobní zkušeností, se kterou se dříve nebo později setká každý z nás. Stárnou naši rodiče, my, přátelé

⁷³ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 186-187

⁷⁴ STUART-HAMILTON, Ian. *Psychologie stárnutí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 320 s. ISBN 80-7178-274-2, s. 20

⁷⁵ ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2, s. 17

⁷⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 299

a blízcí, dokonce i děti. Stárnutí a stáří však nelze chápat jako proces degradace, úbytku sil a opakovaných ztrát. Je to životní období, které má stejně jako ta předchozí svou cenu – své radosti, ale i smutky, naděje i zklamání, hodnoty i trápení. A všichni se musíme učit umění stárnout, protože kvalita života ve stáří a jeho smysl záleží do velké míry na přístupu a postojích každého jedince.⁷⁷

Jednou z největších životních změn, která provází toto období, je proměna profesní role. Pro jedince obvykle znamená významnou součást vlastní identity, kterou odchodem do penze do jisté míry ztrácí. Podle Říčana (2004): „Jsou lidé, pro které je možnost odejít do důchodu vysvobozením z těžké dřiny, nudné rutiny nebo ponižující pozice. Pro jiné je perspektiva blížícího se důchodu noční můrou: půjdu „do starého železa“. V každém případě je ukončení soustavné výdělečné činnosti, kterou člověk vykonával řadu let, často od dokončení školy, nesmírně významným, mnohostranným předělem, který nás nutí přebudovat svou identitu.“⁷⁸ Zejména na muže to může mít negativní vliv. Ti pak trpí především pocity méněcennosti či ponížení. I proto je u mužů v tomto věku zaznamenán jeden z největších poklesů životní spokojenosti. Oproti tomu, dnešní ženy se s touto vyhlídkou smířují podstatně lépe. Haškovcová (2010) v této souvislosti dodává, že „i když se člověk na konec nějakým způsobem přizpůsobí vzniklé situaci, má to velmi těžké. V čase penzionování jsou totiž adaptační schopnosti každého člověka značně sníženy. Řada odborníků je proto přesvědčena, že období penzionování je z hlediska adaptačních možností člověka náročnější než tolik opěvovaný a současně proklínaný čas puberty. Začínající důchodce musí do slova a do písmene sáhnout až na dno svých sil, aby přechod do důchodu zvládl bez újmy na psychickém a ve svých důsledcích i fyzickém stavu.“⁷⁹ Z tohoto důvodu se často hovoří o tom, že práce nesmí být pro člověka jediným cílem. Je potřeba, aby si každý jedinec během svého dosavadního vývoje vybudoval vztah i k jiným činnostem nebo zálibám, které mu během odchodu do penze umožní najít nový smysl života a tuto dobu co nejsnadněji překonal.

V tomto ohledu stojí za zmínku skutečnost, o které ve své publikaci hovoří Říčan (2004): „Nejdůležitější složkou života jsou blízké rodinné a přátelské vztahy. Důchod nám dá v dohledné době příležitost trávit více času se svými nejbližšími. Anebo naopak: důchod nás přinutí trávit s nimi více času – ta vyhlídka může být příjemná

⁷⁷ ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2, s. 13

⁷⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem-vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 346

⁷⁹ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9, s. 82

i nepříjemná. Je třeba více pěstovat a možná i hledat společné záliby. Jak stárneme, vážíme si stále více přátelství, která nám zůstala z mládí nebo která jsme navázali později.⁸⁰

S přibývajícímí roky dochází u lidí k podstatné přeměně hodnot a potřeb, přičemž narůstá význam soukromého života. V souvislosti s uvědoměním životní pomíjivosti se lidé začínají více orientovat právě na rodinu. Jak Vágnerová (2004) uvádí: „Partnerský vztah stárnoucích manželů ovlivňují různé, vývojově podmíněné změny. Projevuje se zde proměna v chápání intimity a generativity, změny zdravotního stavu, osobnosti obou partnerů i rodinné konstelace, jako je např. osamostatnění dospělých dětí. Může se v něm odrazit vývojově podmíněná proměna osobnosti obou manželů, ale obvykle na něj nemá negativní vliv. Nárůst mužské citlivosti a větší koncentrace stárnoucích mužů na vztahy s lidmi bývá ženami akceptována obvykle spíše pozitivně. Ženy si často pochvalují, že jsou starší muži klidnější a dá se s nimi snáze vyjít. Totéž platí i opačně, osamostatnění a větší dominance žen mužům nevadí v takové míře jako dřív, protože většinou není zaměřena na ně, ale na rodiny dospělých dětí či zcela mimo tuto oblast.“⁸¹

Pokud jsou manželství partnerů šťastná, je to zejména proto, že za dlouhá léta společného soužití se vzájemně přizpůsobili a velmi dobře se znají. Jak konstatuje Říčan (2004): „Nemusí spolu mnoho mluvit, a přesto sdílejí své radosti i starosti, rozumějí si „na půl slova“. Mají společné vzpomínky, milé i nemilé, nejednou i vzpomínky na překonané krize, kdy se jeden z nich zamiloval mimo manželství, kdy ztratil léta žárlením nebo spory o moc, které se teď jeví jako nicotné.“⁸² Vágnerová (2007) dokonce píše o tom, že „vztah mezi staršími manžely bývá stabilizovaný, to znamená, že v něm nedochází k výkyvům, ale přece jen se do určité míry mění, u lidí nad 60 let zpravidla v pozitivním směru. Manželská spokojenost má ve stáří mírně stoupající tendenci, která se odrazí v subjektivním názoru seniorů, tj. v pocitu většího uspokojení ze společného života, ale i v poklesu četnosti konfliktů. Často jde spíše o důsledek uvědomění významu partnera a hodnoty společného života,

---

⁸⁰ ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem-vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 349

⁸¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 267

⁸² ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem-vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 251

nad nimiž se lidé více zamýšlejí až na počátku stáří, v rámci bilancování vlastního života.⁸³

Manželství stárnoucích lidí bývají šťastnější i proto, že jejich očekávání už nejsou tak velká, jako bývávala v minulosti. Haškovcová (2010) ve své publikaci zmiňuje domněnku většiny lidí, a to konkrétně to, že „starší pár spolu žije jen ze setrvačnosti a že láska už dávno vyprchala. To je nespravedlivý soud, který plyne z heroizace romantické lásky mladých lidí. Psychiatr Miroslav Plzák trefně poznamenal, že milovat mladou, zdravou, hezkou a šikovnou ženu „není kumšt“, a opakovaně nabádal, aby si lidé nepletli lásku mileneckou a manželskou. Ta druhá totiž musí překonávat mnohá úskalí, která přináší všední život. Zralé manželství nebo partnerství, tedy i lásky vyššího věku, oceňují především krásu všednosti: vstřícně podaný hrnek kávy s puntíky, jemné pohazení nebo vlídný úsměv. Pěkný prožitek se opírá o životem získanou toleranci. Prakticky přináší umění vyslechnout, povzbudit, být na blízku.“⁸⁴

Z odborného hlediska je třeba konstatovat, že potřeba blízké osoby je trvalá, i když v průběhu života do jisté míry kolísá. Šance navození hlubších přátelských i intimních vztahů se však s přibývajícím věkem neustále zmenšuje. Stárnoucí člověk mění své povahové rysy a špatně snáší změny, má rád svůj pořádek, a to v čase i prostoru. Říčan (2004) tvrdí, že „čím je starší, tím větším traumatem je pro něj stěhování nebo jiná životní změna.“⁸⁵ Tou největší zpravidla bývá ovdovění, které patří ve stáří k nejtěžším životním zkouškám. Jak Vágnerová (2007) poznamenává: „I když jde o vysoce pravděpodobnou událost, lidé na ni nebývají připraveni. Subjektivní stres spojený se ztrátou partnera roste přímo úměrně s věkem. Starší lidé snášejí ztrátu partnera hůře, i když vědí, že jde o událost, která je v tomto věku obvyklá. Prožitek ztráty je trochu jiný u staršího člověka než u dospělých dětí, jejichž životní program i způsob uvažování a prožívání je odlišný.“⁸⁶ Smrt partnera představuje pro člověka obrovský emocionální zásah. Někteří jedinci se s ní vyrovnávají obtížně, jiní se s ní nevyrovnají dokonce nikdy. Ondrušová (2011) dodává, že „ovdovění může vést k pocitům opuštěnosti a osobní bezvýznamnosti. (...). Osamocení, znásobená postupným umíráním vrstevníků a osamostatněním dětí, představuje zvláště ve stáří

⁸³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 368

⁸⁴ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9, s. 158

⁸⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem - vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 337

⁸⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 376-377

značnou psychickou zátěž a ztrátu jistot a senioři se s ní jen velmi těžko vyrovnávají.“⁸⁷ Zde je důležitá podpora ze strany jedincova okolí, především rodiny a blízkých přátel.

Vedle nemoci či ztráty partnera, které se ve stáří objevují nejčastěji, je člověk vystavován i jiným zátěžovým situacím. Starým lidem se zhoršuje zdravotní stav, s tím souvisí i jejich následná nesoběstačnost. Ondrušová (2011) upozorňuje, že „v případě, že už pro starého člověka není možné nebo bezpečné žít v domácím prostředí, je postaven před jednu z psychicky náročnějších situací celého dosavadního života, kterou je odchod do ústavního zařízení. V tomto prostředí se musí přizpůsobit neznámým podmínkám a navazovat nové kontakty. V situaci snížené adaptability a odolnosti, provázen zažitými zvyky a způsoby je po příchodu do rezidenčního zařízení ohrožen ztrátou intimity, adaptačním šokem a v neposlední řadě „syndromem poslední štace“.“⁸⁸ Pro takového jedince jsou tyto změny velmi náročné a člověk se s nimi jen těžko smiřuje. Jak autorka zdůrazňuje- spokojenost a kvalitu jejich života ovlivňuje hned několik faktorů. Jde především o zdravotní stav, sociální klima, mezilidské vztahy, způsob života, hmotné zabezpečení, aktivitu a také zdravotní péči a sociální služby. Pokud jsou tyto okolnosti dobré, lze hovořit o úspěšném stárnutí a člověk pak může žít nadále spokojeným životem i ve velmi pokročilého věku.

V dnešní společnosti se dokonce prosazuje koncepce tzv. „úspěšného stárnutí“ a podporují se i ostatní programy na posílení kvality života a úspěšnou adaptaci starých lidí. Langmeier a Krejčířová (1998) z hlediska této podpory zdůrazňují, že „snaha o aktivizaci starých lidí však musí plně respektovat individuální možnosti i přání každého člověka- důležité je pomoci mu nalézt motivaci pro vytváření krátkodobých i delších cílů, umožnit mu nalézt motivaci pro vytváření krátkodobých i delších cílů, umožnit mu prožít zážitky úspěchu a posilovat jeho sebeúctu. Za opačných okolností může nadměrná aktivizace nabývat až charakteru týrání starých lidí – zejména v ústavních podmínkách.“⁸⁹

Bohužel, k životu neodlučitelně patří i konečné, terminální stadium. Smrt je nevyhnutelnou součástí vývoje každého člověka, přičemž Vágnerová (2007) ji chápe jako celkové završení vlastního života. Autorka dále poznamenává, že „postoj k vlastní smrti bývá převážně emotivní (pokud není potlačen). Zpravidla nejde ani o obavu

---

⁸⁷ ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2, s. 39

⁸⁸ ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2, s. 39

⁸⁹ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 195

a úzkost vztaženou k faktu životního konce, spíše jde o strach z utrpení, které může přinášet umírání. Staří lidé se bojí ztráty autonomie, bezmocnosti, bolesti a dlouhodobého trvání takového deprimujícího stavu.⁹⁰ Nejde ani tak o obavu ze smrti jako takové, ale především o strach z bolesti či strádání, která v této fázi může nastat. Nicméně jak dodává Ondrušová (2011): „Je třeba si uvědomit, že reakce konkrétních lidí na těžké životní situace jsou různé a závisí na dosavadních zkušenostech a osobnosti jedince, ale i na vnějších okolnostech.“⁹¹ Přesto je smrt širokou veřejností vnímána spíše negativně a jak tvrdí Langmeier a Krejčířová (1998) – „spíše jako část smrti než jako funkční část životní dráhy. Téma umírání je většinou tabuizováno, dnes více než sexualita a vyměšování. Většina lidí se hovoru o umírání vyhýbá a v rozhovoru s umírajícími uniká do lživého ujišťování, že „mají před sebou ještě mnoho let“, i když tomu nevěří ani oni sami, ani utěšovaní.“⁹² Porozumět procesu umírání pomáhá nejbližším lidem člověka v terminální fázi života lépe chápat emoce umírajícího. Současně lze být v těchto krušných chvílích života pro takového člověka nejen dobrým pomocníkem, ale hlavně dobrým partnerem a přítelem.

Závěrem jen zajímavá myšlenka, jejíž autorství patří Řičanovi (2004): „Žijeme ve společnosti, nejsme se svým stárnutím (a to se týká i duševního poklesu) sami. Stejně jako my stárnou i naši přátelé, bližší i vzdálenější. Je to úděl všech lidí. Další, snad ještě lepší oporou je myšlenka: Jsme kohortou ve stále pokračujícím sledu pokolení. Stejně jako stárli i naši rodiče a nevážíme si jich pro to méně; nemusíme tedy ani my pohrdat sami sebou, můžeme odolat pohrdání i posměchu, se kterým se setkáváme, nemusíme se jimi nakazit. A ještě něco navíc: Tou cestou dolů, kterou teď jdeme my, půjdou za dvacet nebo třicet let naše děti. Tady je pro nás úkol, tady je další smysl stáří: i pro ně tuto cestu „prošlapat“, prozkoumat, hledat způsob, jak v dnešní době stárnout důstojně, bez otrávenosti, naříkavosti, s humorem (i kdyby to měl být humor šibeniční).“⁹³

---

⁹⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 431-432

⁹¹ ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2, s. 83

⁹² LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 196

⁹³ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem-vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 336

3 LÁSKA A MANŽELSTVÍ

3.1 Láska

Jak je známo, člověk je sociální bytost a má podstatnou část svého života potřebu vyhledávat a navozovat kontakty a vztahy s druhými lidmi. Do těchto interpersonálních vztahů vstupují sociální emoce, jejichž prostřednictvím člověk vyjadřuje své nálady, pocity či postoje. K nejčastěji uváděným a zkoumaným sociálním emocím patří mimo *rozpaky, stud, vinu, žárlivost, závist* také *láska*. Dodnes se o ní nejvíce zajímají vedle filozofů, básníků, spisovatelů, hudebních textařů apod. také sociální vědy. Důvod je velice prostý – láska významně ovlivňuje vztahy mezi lidmi. Z odborného hlediska je třeba konstatovat, jak uvádí Slaměník (2011), že „láska specifickým způsobem naplňuje potřebu afiliace. Lidé touží po lásce, po hluboce intimním vztahu, po opětování silných citů, jsou ochotni pro lásku trpět a strádat, jen aby se naplnila. Na jedné straně po ní touží, na druhé straně mají strach ze zklamání a obavy o její trvání. Proto hledají všechna pozitiva a vyhýbají se všemu, co by mohlo vést ke konfliktům a narušení vztahu s milovanou osobou. Někdy jde o pochybování nejen o sobě samém, ale také o obavy z reakce sociálního okolí na nezvládnutí (často přehnaně pozitivně hodnoceného) vztahu lásky.“⁹⁴

Říčan (2006) dokonce k pojmu láska sděluje, že „podle romantických představ je láska něco vyššího, co překonává rozdíly ve vzdělání, v rodinné tradici, v atraktivnosti zevnějšku i ve věku, je to jakési božské souznění duší.“⁹⁵ Dokonce podle Brtníkové a Šedivého (1985): „Lásku chápeme jako projev i požadavek mravní vyspělosti, jev, který obohacuje život, je základem štěstí člověka, dává mu odvahu a sílu, vede jej k hrdinství a sebeobětování.“⁹⁶

O lásce v souvislosti s mezilidskými vztahy se zmínil v jedné ze svých knih i Čačka (2000), podle něhož je „adaptovanost v oblasti „lásky“ výrazem zralosti „společenského citu“, který se rozvíjí již od dětství prostřednictvím pozitivních sociálních kontaktů. „Adaptovaný“ je tedy ten, kdo kolem sebe dokáže šířit přátelskou atmosféru, má kolem sebe lidi, kterých si váží, kteří si váží jeho a na které se může

⁹⁴ SLAMĚNÍK, Ivan. *Emoce a interpersonální vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3311-1, s. 169

⁹⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem-vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 251

⁹⁶ BRTNÍKOVÁ, Marta; ŠEDIVÝ, Václav. *Moderní láska a sexualita, manželství a rodina*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1985, 285 s., s. 186

spolehnout. Sociální vztahy mají zákonitý vývoj od vágních kontaktů dětí, přes strukturovanější skupiny vrstevníků s vlastní dynamikou projevů až po navozování stále důvěrnějším přátelských vztahů. Dobré mezilidské vztahy jsou životní nutností, sytí potřeby účasti i odezvy, přinášejí kladné životní podněty a zbavují se strachu ze samoty.⁹⁷ Odborníci se k tématu lásky stavějí spíše zdrženlivěji. Platná definice sice není známa, přesto se o ni několik autorů pokusilo. V tomto ohledu stojí za zmínku vymezení Cakirpaloglua (2012): „Láska je kladná emoce směřující k objektu, který osoba prožívá jako mimořádně hodnotný a považuje ho za součást svého intimního světa.“⁹⁸

Je známo, že neexistuje pouze láska k jiné osobě, ale i k jiným objektům – např. k přírodě, k práci, k vlasti, k umění, ke zvířatům, ale také k jídlu apod. Tato diplomová práce se však bude věnovat pouze lásce mezi mužem a ženou.

Člověk prožívá tuto sociální emoci většinou velmi intenzivně, což vnímá i jeho okolí. Slaměník (2011) ve své knize zmiňuje rysy lidského jednání, které jsou pro milostný vztah dokonce typické. Autor uvádí fakt, že se „chování jedinců v různých druzích lásky vyznačuje častými a dlouhými pohledy jeden na druhého, úsměvy, polibky, laskáním, tělesnými doteky, objetím. Lidé ve vztahu lásky chtějí spolu trávit co nejvíce času, vykonávat spolu různé aktivity (pracovní, zájmové, odpočinkové), vzájemně se podporovat a pomáhat si, společně rozebírat témata soukromá i společenská a nalézt tak vzájemné porozumění a emoční souznění. Jsou připraveni obětovat se jeden pro druhého, aby tak vzájemně zvýšili svou psychickou pohodu.“⁹⁹ Cibulec (1974) zároveň ve své knize *Láska, partnerství a manželství* rozepsal prvky, které tvoří lásku manželskou. Mezi tyto prvky zařadil hlavně úctu k partnerce, kamarádství a přátelství, velkorysost a empatii. Současně v této souvislosti není pravidlem, že při sobě partneři musí bezpodmínečně stát. Tím, že např. korigují chování svého druha a nabádají k jeho zdokonalování, podněcují jeho osobnostní vývoj. Jak Willi (2006) píše: „Poskytují si nejen láskyplnou podporu – zároveň od partnera leccos očekávají a jsou mu často tím nejostřejším kritikem, přes svůj sklon vyhýbat se nepříjemnostem, zabraňovat hádkám a přistupovat na shnilé kompromisy. Nemohou jinak, protože chování a vliv jejich partnera je osobně zasahuje. V rámci milostného

⁹⁷ ČAČKA, Otto, *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2000. 378 s. ISBN 1081-171-2000, s. 319

⁹⁸ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. 288 s. ISBN 978-80-247-4033-1, s. 214-215

⁹⁹ SLAMĚNÍK, Ivan. *Emoce a interpersonální vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3311-1, s. 168

vztahu je diferencovanost druhá východiskem k diferencovanému rozvoji našeho vlastního potenciálu.¹⁰⁰ Podle Williho (2006) se člověk ve vztazích vyvíjí a poskytuje mu prostor k rozvoji všemožných osobních potencialit. Vágnerová (2007) v tomto ohledu trefně poznamenala, že „partnerský vztah rozvíjí intimní oblasti lidské osobnosti, které se nemohou rozvinout jinak než prostřednictvím hlubší vazby. Milostný vztah spojuje oba partnery natolik, že se zcela zákonitě musí vzájemně stimulovat, ale také je vždycky určitým způsobem limituje. Jeho možnosti jsou dány hranicemi vzájemného porozumění a otevřenosti.“¹⁰¹

Přestože panuje značná shoda v nejdůležitějších charakteristikách lásky, je obtížné stanovit hranice, co je a co už *láska* není, stejně jako stanovit hranice emocí samotných. Z tohoto důvodu nalézt odpověď na otázku „*Co je láska?*“ nebylo a dosud není jednoduché. Pro vědce zůstávala láska dlouhou dobu jakýmsi tabu. Až teprve na přelomu 60. a 70. let minulého století se sociální psychologie pustila do vědeckých zkoumání. Podařilo se tak překonat nejen bariéry v podobě etického hlediska, ale také neobyčejné složitosti tohoto citového stavu a ironických komentářů ze strany laické veřejnosti i vážených vědců.

Nahlédneme-li do literatury, zjistíme, že existuje celá řada teoretických koncepcí, které se zabývají mezilidskými druhy lásky. Přestože se některé z nich svou podstatou vztahu poměrně značně odlišují, zřejmě existuje něco, co tvoří jádro těchto pojetí. Ve své knize *Umění milovat* se tématu lásky podrobně zabýval známý psycholog Erich Fromm. Podle Fromma (2010) nelze lásku popsat jen ve spojení s jedním objektem, ale ve vztahu ke všem lidem: „Láska není především vztah k určité osobě; je to postoj, orientace charakteru, určující spřízněnost se světem jako celkem, a nikoli s jedním „objektem“ lásky. Miluje-li někdo jen jednoho člověka a ke všem ostatním lidem je lhostejný, není jeho láska nic jiného než symbiotické připoutání či rozšířené sobectví. Většina lidí však věří, že lásku tvoří objekt, ne schopnost. Věří dokonce, že je důkazem intenzity jejich lásky, nemilují-li nikoho jiného než „milovanou“ osobu.“¹⁰² To ovšem neznamená, že mezi různými typy lásky nejsou rozdíly, které závisí na milovaném předmětu. Tento autor vymezil 5 druhů lásky, které ve své knize

---

¹⁰⁰ WILLI, Jürg. *Psychologie lásky: osobní rozvoj cestou partnerského vztahu*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-895-1, s. 31

¹⁰¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. - Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 65

¹⁰² FROMM, Erich. *Umění milovat*. Vyd. 6. Český klub, 2010. 125 s. ISBN 978-80-86922-32-4, s. 39-40

podrobně popsal. Jedná se o *lásku mateřskou, bratrskou, erotickou, sebelásku a lásku k bohu*.

Na prvním místě Fromm (2010) věnuje pozornost *lásce mateřské*. Ta je, na rozdíl od otcovské lásky, nepodmíněnou podporou života dítěte a jeho potřeb. Dalším druhem je uvedena *láska bratrská* (láska mezi rovnými), která je považována za nejzákladnější druh lásky. Je charakterizována svou nevýlučností a je předpokladem pro milování jakéhokoli druhu. K těmto dvěma typům lásky stojí v protikladu *láska erotická*. Svou povahou je nejklamavější formou lásky vůbec. Je touhou po splynutí a spojení s druhým člověkem. Slaměník (2011) k tomu sděluje: „Sexuální touha prohlubuje emoci lásky ve smyslu intimity, důvěry a sounáležení. Sexuální harmonie vyvolává pocit jedinečného splynutí a pobízí k dalším a dalším milostným hrám.“¹⁰³ Cibulec (1974) však upozorňuje na to, že „sexuální vyžití by nemělo být osamoceno a tvořit jediné pouto mezi partnery. Během manželského soužití doznává erotický prvek jistých změn a často se stává, že jeho oslabením či vyprcháním zmizí i přitažlivost obou partnerů a vztah budovaný pouze na tomto základě se rozpadne.“¹⁰⁴ Další z forem lásky zmiňuje Fromm (2010) tzv. *sebelásku*. Cakirpaloglu (2012) ji považuje za nejintimnější formu lásky a definuje ji jako „niterný vztah mezi částí osobnosti, která miluje, a částí, která je objektem lásky. Sebeláska je internalizovaná rodičovská láska k dítěti, která se přeměnila v lásku vůči vlastní osobě.“¹⁰⁵ V poslední řadě Fromm (2010) uvádí *lásku k bohu*.

Odlíšnou teoretickou koncepcí lásky představil významný americký psycholog Robert Jeffrey Sternberg. Ten předložil tzv. triangulární teorii lásky, podle které láska obsahuje tři složky: důvěrnost (blízkost, intimita), vášeň a oddanost (rozhodnutí, závazek, angažovanost). V souvislosti s důvěrností, zmínila Vágnerová (2007) několik jejích základních znaků, a to: „sdílení přítomnosti, potřeba častého kontaktu, vzájemné tělesnosti i duševní blízkosti; potřeba poznání a otevřenosti, snaha porozumění jejich vztahu a vzájemným citům; vzájemná důvěra a respekt; sdílení budoucnosti, potřeba společných cílů a možnosti je naplňovat.“¹⁰⁶ Naopak fyzickou atraktivitu a sexuální touhu v sobě vzbuzuje další složka, tedy vášeň. Ta je úzce spojena s intimitou. Vášeň

---

¹⁰³ SLAMĚNÍK, Ivan. *Emoce a interpersonální vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3311-1, s. 166-169

¹⁰⁴ CIBULEC, Jindřich. *Láska, partnerství a manželství*. Vyd. 1. Praha: Práce. 1974. 176 s. ISBN 24-101-74, s. 94

¹⁰⁵ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. 288 s. ISBN 978-80-247-4033-1, s. 214-215

¹⁰⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 66

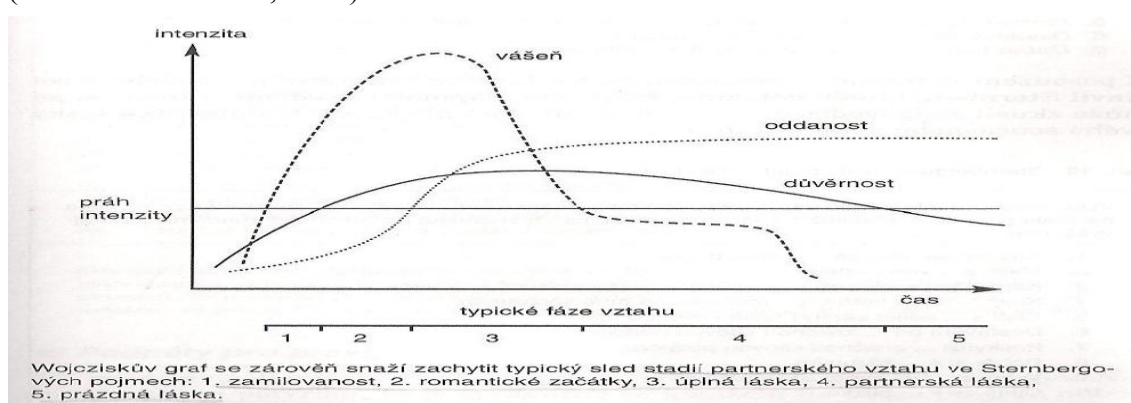

může vyvolat stav zamilovanosti a intimita poté tento vztah lásky pomáhá udržovat. Ovšem může nastat situace, kdy budou tyto složky působit i v opačném pořadí. Výrost a Slaměnik (2008) k tomu dodávají, že „ve vzájemné závislosti intimity a vášně přesto existují výjimky. Některé vztahy mohou být naplněny vášní vyplývající především z fyzické atraktivity, ale vzhledem k různým okolnostem může být zcela záměrně potlačena komponenta intimity.“¹⁰⁷

Pokud jde o šťastné páry, stupeň intimity bývá většinou vysoký, a to jak v případě manželství, tak nesezdaných partnerů. Na závěr Sternberg předložil třetí složku lásky, kterou je oddanost. Je nutné zmínit, že v déletrvajících vztazích má tato složka lásky vedle intimity a vášně významnou roli, a proto by neměla být podceňována. Je známo, že láska prochází různými obdobími, přičemž právě tato část Sternbergova trojúhelníkového modelu významně napomáhá překonat krizové momenty a pomáhá se vracet k lepším společným okamžikům.

Mezilidské vztahy se v jednotlivých časových etapách mění a zároveň vyvíjí, proto jsou všechny tři komponenty pro lásku podstatné. Autoři Výrost a Slaměnik (2008) se domnívají, že intimita společně s vášní na začátku vztahu roste, přičemž později klesá. Rozhodnutí (závazek) sice s časem roste také, avšak pozvolně. U harmonických vztahů pak dokonce zůstává na relativně vysoké úrovni.

V průběhu vztahu, má každá jednotlivá složka lásky odlišný vývoj. Polský sociální psycholog B. Wojciszke který psychologii lásky věnoval rozsáhlou monografií, doplnil Sternbergovu teorii grafem znázorňující průběh všech tří výše popsaných složek. (In: KRATOCHVÍL, 2000).

Graf 1: Časový průběh tří složek lásky¹⁰⁸

¹⁰⁷ VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8, s. 258

¹⁰⁸ KRATOCHVÍL, Stanislav. *Manželská terapie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. 264 s. ISBN 80-7178332-3, s. 123

Na základě těchto tří rozměrů lásky (důvěrnosti, vášně a oddanosti), které se v partnerském vztahu v různé kombinaci vyskytují, rozlišil Sternberg osm druhů lásky - *vztah bez lásky* (nonlove), *mít rád* (liking), *bláznivá láska* (infatuated love), *prázdňá láska* (empty love), *romantická láska* (companionate love), *pošetilá láska* (fatuous love), *úplná láska* (consummate love). Výrost a Slaměník (2008) tyto jednotlivé druhy popsali následujícím způsobem: „*Vztah bez lásky* neobsahuje žádnou komponentu lásky. *Vztah mít rád* je typický spíše pro přátelství. Vyznačuje se prožíváním blízkosti a vřelého vztahu k druhému jedinci, bez pocíťované vášně či dlouhodobého závazku. *Bláznivá láska* je často „láskou na první pohled, pro kterou je typická vášně (provázaná vysokou aktivací) a nepřítomnost intimity a rozhodnutí/závazku. Jejím zdrojem je především fyzická atraktivita. Vzniká náhle, stejně tak rychle může zaniknout, ale také přejít v trvalejší vztah. *Prázdňá láska* je založena pouze na rozhodnutí, že jedinec má závazek vůči jiné osobě, obvykle po déletrvajícím vztahu, kdy se postupně vytratila intimita i vášně.“¹⁰⁹ Tento druh lásky se nejčastěji vyskytuje jako závěrečná fáze dlouhodobého vztahu. *Romantická láska* je popsána Kratochvílem (2000) jako „emoční stav směsí citů, k nimž se řadí něžnost a sexualita, nadšení a bolest, altruismus a žárlivost. Je to stav silné touhy po spojení s druhým. Je-li vzájemná, je spojena s naplněním až extází, neopětovaná je spojena s prázdnotou, úzkostí a beznadějí. I když v romantické lásce je hodně obětavosti, je v ní také hodně požadování, očekávání projevů a důkazů lásky od partnera a toužení po stálém stupňování intenzity emočních zážitků, která však ve skutečnosti – zejména při společném manželském soužití – začne nutně klesat.“¹¹⁰ Dalším druhem lásky je *láska pošetilá*, jejíž pošetilost spočívá v tom, že je závazek založen na vášni. Tyto vztahy často končí rozchodem. Jsou zároveň velmi rizikové z hlediska délky jejich trvání. Kompletní kombinací všech komponent představuje *láska úplná*. Zejména v romantických vztazích o tento druh lásky mnozí usilují. V některých situacích je však velmi obtížné úplné lásky dosáhnout, stejně tak jako ji zachovat.

Pro doplnění zde ještě uveďme v literatuře často citovanou klasifikaci „šesti barev lásky“, jak se o ní zmiňuje Kratochvíl (2000). Sociolog J. A. Lee rozbořem krásné literatury a filozofických spisů dospěl jinak řečeno k šesti druhům lásky. Pro jejich označení využil řeckých a latinských termínů. Mezi základní zařadil - *eros* (erotická

¹⁰⁹ VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8, s. 259

¹¹⁰ KRATOCHVÍL, Stanislav. *Manželská terapie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. 264 s. ISBN 80-7178332-3, s. 120-121

láska), *lundus* (hravá láska), *storge* (kamarádská či přátelská láska). K těmto třem primárním typům připojuje Lee ještě tři typy sekundární: *pragma* (praktická láska), *mania* (majetnická, vášnivá či šílená láska), *agape* (nesobecká, obětavá láska). V odborné literatuře se však častěji při klasifikaci lásky setkáváme s polaritou *láska romantická* (vášnivá) a *láska přátelská*, přičemž, jak Kratochvíl (2000) poznamenává, láska romantická je vnímána jako láska vášnivá, kdežto láska přátelská jako dlouhodobý vztah plný oddanosti. Společně s Kratochvílem (2000) toto jednodušší, avšak nejužívanější rozdělení, ve svých pracích uvedli také Výrost, Slaměník (2008) a Vágnerová (2007).

Jak již bylo naznačeno láska má mnoho podob a mezilidských druhů lásky je v literatuře popsáno hned několik. U všech přesto panuje značná shoda v jejích nejdůležitějších charakteristikách, které byly uvedeny v úvodu této kapitoly. V čem však tkví specifikum nekonečně opěťované i ztracené lásky? Někteří autoři hovoří o jedinečnosti a výjimečnosti tohoto druhu těsného vztahu založeného na silné citové vazbě. Výrost a Slaměník (2008) trefně poznamenali, že „naplnění i ztráta lásky mají mimořádné důsledky pro samostatného jedince i pro jeho sociální okolí“¹¹¹ Každý z nás bez ohledu na věk po lásce touží, protože mu přináší radost a spokojenost, současně naplňuje naši potřebu těsného a intimního vztahu a touhu milovat a být milován.

3.2 Vývoj lásky v čase

Z hlediska vývoje lásky v čase Willi (2006) zastává názor, že milostný vztah prochází různými stádii: „V ideálně typickém případě od milostné touhy přes volbu partnera, zamilovanost, zklamání z lásky a různé kompenzace chybějícího naplnění až vybudování společného světa založením rodiny, a nakonec k soužití stárnoucích manželů. Tento proces však může kdykoli přerušit rozchod a rozvod.“¹¹²

K jednotlivým fázím lásky Willi (2006) přiřazuje průvodní výzvy k osobnostnímu vývoji, ale i strachu a obranných mechanismům, které vyvolává. Období, které autor řadí nejčastěji mezi první fázi je *milostná touha*. Jejím vývojovým úkolem je připustit, že lásku potřebujeme a že k naplnění smyslu potřebujeme partnera, přičemž tímto uvědoměním nám dochází, že se náš osobní potenciál nemůže

---

¹¹¹ SLAMĚNÍK, Ivan. *Emoce a interpersonální vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3311-1, s. 166-169

¹¹² WILLI, Jürg. *Psychologie lásky: osobní rozvoj cestou partnerského vztahu*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-895-1, s. 103

v důležitých oblastech bez partnera plně rozvinout. Připustí-li si jedinec tuto potřebu, nastupuje další stádium, kterým je *výběr partnera*. Tímto krokem je položen základní kámen skutečného milostného vztahu. Důležitý je však výběr správného partnera, který bude mít zásadní význam pro jedince seberealizaci. Jednou z nejsilnějších podnětů osobního vývoje v životě dospělého člověka je následující fáze- *zamilovanost*.

Je zřejmé, že fáze štěstí a harmonie zamilovanosti lze jen stěží udržet nadlouho. Vzájemné partnerské pouto se stává postupem času přesycené a dochází ke stádiu *zklamání a osamělosti*. I Když je tato fáze často spojována s bolestí, vztekem a utrpením, pro osobní vývoj v lásce je důležitá. Pozitivum vidí Willi (2006) převážně v tom, že po fázi splynutí přichází fáze autonomie. Oba partneři tak mají pocit, že stojí opět na vlastních nohou a jsou strůjci svého štěstí a vlastního vývoje. Samozřejmě může nastat situace, kdy v této fázi partneři neuspějí a jejich vzájemný vztah pak vede k rozchodu. V tom lepším případě vede tento proces k tomu, že jedinec dokáže partnera brát takového, jaký opravdu je, s jeho dobrými i špatnými stránkami a nedostatky. Dalším stádiem lásky je *kompenzace omezených možností lásky*, jejichž hlavním vývojovým úkolem je vytváření těchto kompenzačních vztahů. K takovým vztahům řadí Willi (2006) např. vztahy k rodičům, k dětem, k přátelům, ale i k domácím zvířatům, přičemž se tyto vztahy v průběhu života a životních okolností mění, a tím podporují nový vývoj. Přesto autor zdůrazňuje, že milostný vztah k partnerovi by měl zůstat nadále ústředním. Následující fází je zmiňováno *budování společného světa*, vnitřního a vnějšího. Prvně zmíněný představuje společný svět složený ze společných vzpomínek a zážitků., kdežto vnější obsahuje jak živé tak neživé objekty, které k páru patří a nesou stopy jeho působení. Patří sem např. společní přátelé a obydlí, které si ve společném prostoru partneři zařizují. Společně vytvořeným vnějším světem a *založením rodiny* se pár dostává do dalšího stádia lásky. Děti propůjčují partnerskému vztahu hlubší smysl, na druhé straně ho zároveň vystavují nejtěžší zkoušce. Mnohdy ho naruší, někdy dokonce zničí. V této souvislosti Kratochvíl (2000) konstatuje, že „po narození dětí se objevují nové radosti i starosti a pozornost, zejména ženy, se zaměřuje spíše na ně.“¹¹³ Láska se v tuto chvíli rozdělí a část přesune na děti, kteří ji dokážou rodičům zpětně navrátit.

Dnešní lidé při vytváření společného světa využívají různě závazné formy soužití. Za nejsnadnější formu společného života se považuje situace, kdy se jedinec

---

¹¹³ KRATOCHVÍL. Stanislav. *Manželská terapie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. 264 s. ISBN 80-7178332-3, s. 126

částečně přistěhuje k partnerovi, a zároveň si uchová vlastní byt. Větší závazek vzniká v případě, kdy si partneři pořídí společné bydlení, nemluvě o sňatku, kdy závaznost je podstatně vyšší. Dalším stádiem, v kterém nezřídka bývá ohrožena manželská rovnováha, je *uvolněná koordinace společného života v druhé polovině života*. Tato fáze je typická tím, že rodičům odrůstají děti a pomalu odcházejí z domova. Ti mají tak více času pro svůj vlastní rozvoj. Mnohdy jsou partneři okolím vnímáni jako dvě osoby žijící vedle sebe, kteří si nemají co říct. Často bývá podceňováno jejich skryté pouto, které si za dobu společného života spolu vytvořili. V následujícím období, Willi (2006) ho definoval jako *změna vztahu v důchodu a role prarodičů*, se člověk musí vyrovnat s odchodem z aktivního pracovního života, který nutně nemusí znamenat jen ztrátu. I zde je možnost vlastního rozvoje, a to v podobě nových aktivit, na které dříve nebyl čas. Nové zkušenosti přichází i s novou rolí prarodičů. Nicméně stárí a odchod do důchodu s sebou přináší i konfliktní a těžké životní situace. Partneři spolu najednou tráví více času, což paradoxně nevede ke sblížení, nýbrž ke vzájemnému odpoutávání a odmítání.

Nová situace nastává ve chvíli, kdy se objeví nemoci a chátrání. *Manželství ve stárí* je obdobím, kdy se může stát velmi intenzivní fází společného života a kdy jsou si partneři tak blízcí jako nikdy předtím. Ve vyšším věku platí, že je doprovázen samým loučením. Spousta přátel i známých umírá a pro člověka je tato životní etapa jedna z nejtěžších. Posledním fází lásky je *vdovství*. Pro pozůstalého je obtížné se se ztrátou partnera vyrovnat a jít dál, protože byl jeho oporou a velkou láskou. Přesto po čase dochází k uvolnění osobního potenciálu pro nové seberealizace. Ovdovělý musí převzít povinnosti, které do té doby obstarával partner, a realizuje je vlastním způsobem.

Nicméně láska jako životní příběh dvou lidí nemusí nutně probíhat přesně podle uvedených stádií. Milostný vztah dvou partnerů nezřídka končí dříve než poslední fází, a to rozchodem či rozvodem. V průběhu života se objevují nepředvídatelné události, které běh tohoto procesu může narušit nebo dokonce přerušit. Tyto zlomy člověka obohacují zkušenostmi, které si přináší do nového vztahu. Nový vztah následně prochází stejnými obdobími procesu lásky.

Jak již bylo řečeno, milostný vztah prochází rozličnými fázemi, přičemž každá z nich klade na jedince nejrůznější požadavky a nároky, které u něj nezřídka vyvolávají dokonce strach a obranné mechanismy. Těmto nárokům nevyhnutelně čelí každý jedinec. Jak Willi (2006) ve své knize uvedl: „Ne každý se odhodlá k milostnému

vztahu, ale většinou chce pak sobě i jiným vysvětlit, proč se milostným vztahům a jakýmsi svazkům vyhýbá nebo proč nechce mít děti. Jen málokdo cítí naopak potřebu vysvětlovat, proč hledá milostný vztah nebo trvalý svazek, případně proč založit rodinu. K důležitému společenskému pokroku posledních desetiletí patří možnost žít v takové formě milostného vztahu, jaká člověku vyhovuje. V naší společnosti žijí lidé s nejrůznějšími temperamenty a manželství na celý život neodpovídá představám každého jedince. Některým se daří lépe v méně trvalých milostných vztazích.¹¹⁴ Přes toto tvrzení je všeobecně přijímáno, že milostný vztah patří k nejvyšším hodnotám a podobám naplněného života. Cibulec (1974) dokonce tvrdí, že nejdůležitějším cílem v životě je upevňovat a budovat šťastné manželství, a současně vychovávat z dětí čestné a zodpovědné občany.

3.3 Manželství

Manželství je považováno za nejstarší sociální instituci v historii lidstva. Cibulec (1984) manželství definuje jako „soužití dvou partnerů opačného pohlaví, kteří se na základě dobrovolného souhlasu rozhodli, že budou společně spravovat nabytý majetek a finance, udržovat své obydlí (byt – domácnost), starat se o výchovu dětí, sexuálně se stýkat (erotická a fyziologická stránka), komunikovat (tj. sdělovat si ústní, písemnou či jinou formou dobré i zlé informace) a trávit volný čas, usnadňovat vznik a realizaci svých zálib (koníčky), vybírat přátele, udržovat vztahy s širší rodinou a starat se o přiměřené duševní a fyzické zdraví.“¹¹⁵

Obecná ustanovení týkající se manželství jsou zakotvena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině.¹¹⁶ V úplném znění tento zákon upravuje podmínky českého rodinného práva, a tedy práva a povinnosti týkající se manželství. Jak uvádí Choděra (2002): „Manželství je v zákoně o rodině definováno jako trvalé společenství muže a ženy, založené zákonem stanoveným způsobem. Mluví-li zákon o manželství jako trvalém společenství, nemá se tím na mysli, že manželství musí trvat od uzavření po dobu života obou partnerů, i když by tento stav byl jistě ideální. Zákon počítá s tím, že lidé nejsou dokonalí a ne každý dokáže žít po celý život v jednom svazku. Z tohoto důvodu zákon

---

¹¹⁴ WILLI, Jürg. *Psychologie lásky: osobní rozvoj cestou partnerského vztahu*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-895-1, s. 103-104

¹¹⁵ CIBULEC, Jindřich. *Manželské praktikum*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1984. 304 s. ISBN 08-096-84, s. 14

¹¹⁶ http://www.mpsv.cz/files/clanky/7262/Zakon_o_rodine.pdf (Zákon č.94/1963 Sb., o rodině) [cit. 20.6. 2012]

o rodině počítá i s rozvodem manželství.¹¹⁷ Cibulec (1974) v této věci poznamenává: „Z hlediska právního a zákonného je rodina založena manželstvím základním článkem naší společnosti, která všestranně chrání rodinné vztahy. Manželství jako instituce také striktně vymezuje vztahy uvnitř této instituce, mezi mužem a ženou, k nimž se váží určité požadavky. Mezi ty základní lze počítat společné žití manželů, věrnost, vytváření zdravého rodinného prostředí, vyživovací povinnost, rozhodování o společných důležitých záležitostech a vzájemné zastupování manželů na veřejnosti.“¹¹⁸ Současně je zákonem daný hlavní účel manželství, kterým je především založení rodiny a řádná výchova dětí. Aby bylo tohoto společenského účelu učiněno za dost, muž a žena by měli před vstupem do manželství navzájem poznat své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav. Tím by se mělo částečně vyloučit jeho brzkého rozpadu.

V souvislosti s uzavřením manželství Dvořáková Závodská a kol. (2002) ve své publikaci poznamenávají, že „manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství. Toto prohlášení musí muž a žena učinit buď před obecním úřadem pověřeným vést matriky („matriční úřad“), nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, které jsou k tomu oprávněny zvláštním předpisem. Toto prohlášení snoubenců má být učiněno veřejně, slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.“¹¹⁹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, rovněž nabízí možnost zvolit si mezi civilní (občanskou) a církevní formou sňatku. Veselá (2003) zároveň doplňuje, že „v současné době jsou jeho nejrozšířenějšími typy (formami) manželství monogamní a manželství polygamní. V tradiční západoevropské kultuře, k níž patříme i my, je povoleno pouze manželství monogamní.“¹²⁰

V publikaci Radvanové a Zuklínové (1999) se dále dovídáme, že „sňatkem se mezi mužem a ženou zakládá manželství nejen jako životní společenství, ale i jako právní stav či právní poměr. Zatímco obsahem životního společenství manželů je jejich každodenní společný život, či snad ony jednotlivé činnosti a nečinnosti, z nichž se život skládá, obsahem právního stavu či právního poměru manželství je soubor práv a povinností a jejich výkon a plnění. Konkrétní kvalita a kvantita těchto práv

---

¹¹⁷ CHODĚRA, Oldřich. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 2002. 107 s. ISBN 80-247-0217-7, s. 10

¹¹⁸ CIBULEC, Jindřich. *Láska, partnerství a manželství*. Vyd. 1. Praha: Práce. 1974. 176 s. ISBN 24-101-74, s. 117

¹¹⁹ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana a kol. *Manželství a rozvody- praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: Linde. 104 s. ISBN 80-86131-34-4, s. 12

¹²⁰ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo- historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. 262 s. ISBN 80-86432-48-3, s. 13-14

a povinností se v čase proměňuje.“¹²¹ Zde je třeba dodat, že manželé mají v tomto svazku stejná práva i povinnosti. Zároveň s uzavřením sňatku manželům vzniká:

- *Společné jmění*, které, jak uvádí Dvořáková Závodská (2002) tvoří jak nabytý majetek, tak „závazky, které některému z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství vznikly, přičemž nezáleží na tom, zda spolu manželé žijí či nikoli.“¹²²
- *Společné bydlení*.
- *Vzájemná vyživovací povinnost*.

Manželství je v současné době považováno za jediný právem uznávaný vztah mezi mužem a ženou. Vedle tohoto institutu od roku 2006 existuje i tzv. registrované partnerství, jehož právní úprava je ustanovena v zákoně č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 239/2008 Sb.¹²³. Tento zákon upravuje trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví. Právní úprava současně hovoří o vztahu druh a družka, většinou se hovoří o tzv. nesezdaném soužití. Tento způsob soužití však není stvrzován takovým způsobem, jako je tomu v případě manželství či registrovaného partnerství. Podle Choděry (2002): „Vztah druha a družky vzniká rozhodnutím muže a ženy, že spolu budou žít, společně hospodařit, bydlet apod. Rozhodne-li některý z nich, že vztah ukončí, nemůže mu v tom druhý z partnerů legislativně upraveným způsobem bránit, o rozchodu se neseписuje žádný protokol, nevydává žádné úřední rozhodnutí.“¹²⁴

Vágnerová (2007) směrem k nesezdanému soužití dodává, že je „definováno společným bydlením a společným hospodařením bez uzavření manželství. V souladu se vzrůstající společenskou tolerancí k alternativním způsobům partnerského života jsou častější i družská soužití svobodných mladých lidí. Volná soužití jsou projevem potřeby trvalejšího a naplněného partnerství a neochoty odkládat její uspokojení na pozdější dobu, a paralelního vlivu protichůdné potřeby uchovat si svou nezávislost na pozdější dobu a odložit definitivní rozhodnutí na pozdější dobu.“¹²⁵ V současnosti je tato forma

¹²¹ RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva- instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: Beck, 1999. 227 s. ISBN 80-7179-182-2, s. 39

¹²² DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana a kol. *Manželství a rozvody- praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: Linde. 2002. 104 s. ISBN 80-86131-34-4, s. 18

¹²³ <http://www.mvcr.cz/clanek/registrovane-partnerstvi.aspx> [cit. 1.9. 2012]

¹²⁴ CHODĚRA, Oldřich. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 2002. 107 s. ISBN 80-247-0217-7, s. 20

¹²⁵ VÁGNEROVÁ, MARIE. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 86

soužití pro mnoho mladých lidí upřednostňovaná, přičemž je většinou pouze dočasným řešením a vhodnou předmanželskou zkušeností pro oba partnery.

I přesto, že zákon nesezdané soužití neupravuje takovým způsobem jako tomu je v případě manželství, i zde mohou nastat situace, s kterými zákon jako s možností počítá. Choděra (2002) k této problematice uvádí: „Družka, které se narodí dítě má práva neprovdané matky, může na svém partnerovi požadovat příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matky. V některých případech mohou po sobě partneri dědit, může dojít k přechodu práva nájmu bytu apod. Zásadně však lze říci, že vzájemná práva a povinnosti jsou mnohem menší, než je tomu v případě manželů.“¹²⁶ Dvořáková Závodská (2002) tímto směrem dodává, že „naš právní řád nemá pro takovýto pár jednotné označení. Stěžejní právní předpis, jakým je občanský zákoník, užívá pojem „domácnost“, již tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. V některých případech je významný pojem „osoba blízká“, kterou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel a jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Zákon o státní sociální podpoře užívá pojem druh a družka, které považuje za společně posuzované osoby, žijí-li s oprávněnou osobou alespoň tři měsíce.“¹²⁷ Autorka také zmiňuje označení, které se často pro tato soužití partnerů užívá- např. „společný život na hromádce“, „na psí knížku“, apod.

Podle Rabušice (2001) je možné hovořit v podstatě o čtyřech základních podobách nesezdaného soužití: „1. soužití porozvodové, což je soužití lidí, kteří již prošli rozvodem a kteří většinou nemíní uzavírat nový sňatek. 2. soužití snoubenecké, které nastává u těch partnerů, kteří někdy – v blízké či vzdálenější budoucnosti – pomýšlejí na to, že se vezmou. 3. Soužití dočasné, které může nastat v případě dvou mladých lidí, již teprve začínají svou milostnou a sexuální dráhu a ještě pomýšlejí na sňatek– nahrazuje zde dobu „chození spolu“ v tradičním vzorci. Nebo vzniká v době po rozvodu, kdy rozvedený/rozvedená ještě nepomýšlí na nové manželství, ale nechce žít sám/sama, a tak si dočasně nachází partnera/partnerku. Tento vztah může končit v manželství, ale také rozpadem kohabitace a navázáním kohabitace

---

¹²⁶ CHODĚRA, Oldřich. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 2002. 107 s. ISBN 80-247-0217-7, s. 20

¹²⁷ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana a kol. *Manželství a rozvody- praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: Linde. 2002. 104 s. ISBN 80-86131-34-4, s. 97

další. 4. Soužití namísto manželství, tedy soužití mladých lidí, kteří nemíní uzavřít sňatek. Je to forma vztahu rozvinutého skandinávského typu, v němž se i rodí děti.¹²⁸

Obvykle bývá, jak již bylo zmíněno, ve většině případů toto soužití pouhým dočasným řešením a cestou, která vede k samotnému manželství. Ve spojitosti s manželstvím Vágnerová (2007) dodává velmi zajímavý fakt, který bývá lidmi často nedoceňován- manželství jako trvalejší partnerské soužití rozvíjí kvality, které v jiných vztazích nejsou dostupné. Na druhé straně autorka dodává, že „míra spokojenosti mladých lidí v manželství postupně stále klesá. Manželství současnosti přináší povinnosti a omezení jako dřív, ale na druhé straně má méně výhod. V životě páru nepředstavuje takovou kvalitativní změnu, jakou přinášelo uzavření sňatku dřívějšími generacím. Sexuální život už dávno není vázán na manželství a ani setrvání ve stavu svobodných nepřináší takové sociální stigma jako v minulosti. Alternativní styl svobodného života bez trvalejšího partnera či volné soužití může být pro mnohé mladé lidi přitažlivější, přinejmenším dočasně.“¹²⁹

Důvody, proč lidé vstupují do manželského svazku, se u jednotlivců mohou do značné míry odlišovat. Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) „vstupují lidé do oficiálního partnerského svazku v podstatě proto, aby uspokojili své dvě hluboce zakotvené potřeby: 1. *potřebu intimního emočního soužití*- počínaje v to i uspokojení sexuálních tendencí; 2. *touhu mít děti a prožívat s nimi radost z jejich vývoje*. Musíme zvláště zdůraznit, že způsoby uspokojování obou potřeb (v mnoha jejich variantách) jsou v podstatě formovány celým předchozím vývojem každého z obou partnerů.“¹³⁰ Stejně tak i Vágnerová (2007) zařadila mezi hlavní motivy, které vedou jedince k uzavření sňatku, vzájemnou lásku a výchovu dětí, přičemž ještě dodala společné zázemí a finanční jistotu.

Podle Brtníkové a Šedivého (1985): „Láska jako silný citový vztah stojí u nás podle všech průzkumů, zjišťujících důvody k uzavření sňatku, na prvním místě. Současná demokratizace vztahů v rodině klade velké nároky na kvalitu citů, protože majetkové poměry jako pojítka manželství již dávno ustoupily do pozadí. Proto je nutné

---

¹²⁸ RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?- porodnost v sociologické perspektivě*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 265 s. ISBN 80-86429-01-6, s. 197

¹²⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 105

¹³⁰ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 167

důležitost hlubokého citového vztahu pro uzavření manželství vysoce vyzvednout.¹³¹ I když to může vyznít banálně a samozřejmě, i v současné době je láska považována za rozhodující a nenahraditelnou podmínku pro udržení nejen manželského, ale jakéhokoliv jiného partnerského vztahu. Jak si mnozí z nás často neuvědomují, láska se nedá vynutit ani pojistit, ale musí se průběžně udržovat a pěstit, dokonce se může snadno změnit v nenávist a zlobu.

Na straně druhé, se nám nabízejí důvody, proč lidé do manželství nevstupují nebo dokonce vstoupit v budoucnu ani nechtějí. Mezi nejčastější z nich patří podle Čermákové (1997): „ekonomické změny, podmínky trhu práce, ale i sociální souvislosti jako jsou bydlení, sociální mobilita, orientace lidí na práci a kariéru, zajištění životní úrovně dle vlastních představ.“¹³²

Co se týče představ jedince o manželství, je zřejmé, že se obvykle mužské od ženských ve své podstatě dost rozcházejí. Např. Vágnerová (2007) tvrdí, že „ženy do manželského vztahu více investují a také od něj více očekávají. (...) Kladou větší důraz na duševní porozumění, chtějí, aby jejich partner vycítil, co potřebují. (...) Ženy jsou v manželství častěji nespokojeny, protože mají pocit, nespravedlivého rozdělení povinností, nepochopení a nedostatečné podpory.“¹³³ Manželská očekávání z pohledu mužů a žen se do značné míry rozcházejí. Ženy obvykle očekávají od partnerského vztahu duševní porozumění, projevy lásky a sdílení společných zážitků a pocitů. Na druhé straně jsou tu očekávání mužů, která jsou ve své podstatě věcná a týkají se převážně projevů vnějšího chování. Podle Vágnerové (2007) „muži považují po uzavření manželství, partnerský vztah za jistý a nemají potřebu pravidelně opakovaného vzájemného vyznání citů. Za výraz lásky považují činnost ve prospěch rodiny, výdělek či vybudování něčeho potřebného, sdílené aktivity, trávení společného času a sexu.“¹³⁴ Jsou-li představy a očekávání z obou stran alespoň do určité míry naplňovány, přispívá to ke vzájemné manželské spokojenosti obou partnerů.

V tomto ohledu je důležité zmínit, že harmonické manželství je nejdůležitějším předpokladem dobré výchovy dětí a uspokojivé rodinné situace. Z tohoto důvodu je rodina těžko nahraditelnou institucí, a to nejen pro dospělého člověka, ale zejména

---

¹³¹ BRTNÍKOVÁ, Marta; ŠEDIVÝ, Václav. *Moderní láska a sexualita, manželství a rodina*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1985, 285 s., s. 207

¹³² ČERMÁKOVÁ, Marie. *Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny*. Working Papers 97:8. Sociologický ústav AV ČR, Praha. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/153_97-8wptext.pdf [18.8.2012]

¹³³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 103-104

¹³⁴ Tamtéž.

pro dítě. Langmeier a Krejčířová (1998) tvrdí, že „šťastné manželství a uspokojivý rodinný život přispívá rozhodující měrou k osobnímu štěstí a k pocitu smysluplné minulosti, spokojené přítomnosti i budoucích perspektiv v časně dospělosti, stejně jako později ve stáří, neboť představuje v dětech (a v dětech jejich dětí) vývojovou linii přesahující individuální životní koloběh. Mnohdy však naděje vkládané do manželství selhávají až překvapivě často hned v prvních letech po uzavření manželství.“¹³⁵ Současně je rodina podle Krause (2006) „nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost v rozhodující fázi ovlivňovat.“¹³⁶ Bakošová (2008) o ní hovoří jako o nenahraditelné hodnotě lidského života. Je základním kamenem sociálního řádu a společenské reprodukce a jednou ze základních institucí, které garantují sociální a kulturní soudržnost.

Nicméně dnešní nároky a požadavky na rodinu stále narůstají, a tak dochází k tomu, že rodina plní své funkce velmi často neúplně a nedostatečně. Platí rovněž, že manželství se stalo poměrně volnou institucí, která nemá společensky jednoznačně určené normy chování ani přesně vymezené role, což s sebou mnohdy přináší řadu dalších problémů. Tuto myšlenku potvrzují autorky teoretické studie, Dudová a Vohlídalová (2005): „Chybí předem daný vzor či model určující, co je to rodina, mateřství, otcovství, jaké role má kdo zastávat. A právě fakt, že manželství záleží pouze na emocích a na dohodě mezi partnery, ho činí tolik zranitelným, nestabilním a zrušitelným.“¹³⁷

Nahlédneme-li zpět do minulosti, zjistíme, že dříve znamenalo nežít v rodině (manželství) silnou ekonomickou nejistotu a často i přímé existenční ohrožení. Manželství již není chápáno, jak uvádí Katrňák a kol. (2010), jako „prostředek přenosu rodinné tradice, majetku a postavení rodiny, ale jako individuální rozhodnutí dvou lidí, kteří takto založí rodinu a konstruují novou rodinou formu, u níž není očekávána kontinuita.“¹³⁸ V uplynulých letech dokonce sociální normy určovaly nejen to, kdo musí do manželství vstoupit, ale také, kdo může. Katrňák a kol. (2010) hovoří o tom, že „společnost si pro vznik manželství kladla podmínky a povinnosti, neboť význam

¹³⁵ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 167

¹³⁶ KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1, s. 79

¹³⁷ DUDOVÁ, Radka; VOHLÍDALOVÁ, Marta. *Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v České společnosti – teoretická studie*. 2005, s. 6. Dostupné z: www.soc.cas.cz/download/1280/teoreticka%20studie.pdf [cit. 20.6.2012]

¹³⁸ KATRŇÁK, Tomáš [et al.]. *Na prahu dospělosti- partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 222 s. ISBN 978-80-210-5455-4, s. 21-22

manželství jako instituce byl příliš velký na to, aby rozhodování o vzniku konkrétního manželství bylo možné oddělit od zájmů rodu širší rodiny.¹³⁹ Willi (2011) dokonce uvedl, že „ještě donedávna platilo, že stabilní manželství je neodmyslitelným základem společnosti, s požadavkem, že potíže v partnerství je potřeba vydržet a podřídit se požadavkům rodiny.“¹⁴⁰

Závěrem této kapitoly se nabízejí zajímavé myšlenky. Langmeier a Krejčířová (1998) ve své knize hovoří o tom, že „manželství a rodičovství je sice významnou složkou naplnění života dospělého člověka, ale soužití s partnerem a život v rodině není ani dostačující, ani nutnou podmínkou osobního štěstí. Předpokládat, že lidé, kteří zůstanou svobodní, nemohou být šťastní, je neodůvodněné. Člověk může k naplnění svého života docházet různými cestami a může nalézat různá náhradní uspokojení – v práci, ve vědecké nebo umělecké tvorbě, ve společenské činnosti apod.“¹⁴¹ Willi (2006) dokonce uvádí, že „manželství jako životní forma se však pro všechny lidi nehodí. Jen zralý člověk je však schopen uznat, že není stvořen pro manželství a že by po několikerém rozpadu soužití bylo lepší, kdyby si našel méně závaznou formu lásky, kterou by zvládl lépe. Je těžké to vědomě uznat. Zvláště muži, kteří nesnášejí závaznost důvěrného vztahu, hledají a stále znovu nacházejí ženy, a ženy se pak snaží vyléčit jejich strach z intimity lásky. Kvůli tomu takoví muži neustále svádějí ženy, a jakmile zaznamenají první úspěchy, příkře je odmítnou.“¹⁴² Říčan (2006) k tomu sděluje následující: „Vznikají různé alternativy k manželství, dočasné nebo trvalé. Tyto alternativy jsou společensky velmi významné, sociologové a psychologové by je měli pozorně sledovat. Současné párové manželství je pravděpodobně ve vážné krizi, jak je zřejmé již z procenta rozvodů a ze zkušeností všech, kteří jako lékaři, psychologové, sociální pracovníci atd. poznávají manželský a rodinný život svých pacientů a klientů.“¹⁴³ To, že se manželství ocitá v krizi, dokládá ve svých pracích řada autorů, kteří se opírají o demografické ukazatele. Podrobněji je této problematice věnována poslední kapitola teoretické části.

---

¹³⁹ KATRŇÁK, Tomáš [et al.]. *Na prahu dospělosti- partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 222 s. ISBN 978-80-210-5455-4, s. 24

¹⁴⁰ WILLI, Jürg. *Psychologie lásky: osobní rozvoj cestou partnerského vztahu*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-895-1, s. 237

¹⁴¹ LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 174

¹⁴² WILLI, Jürg. *Psychologie lásky: osobní rozvoj cestou partnerského vztahu*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-895-1, s. 128

¹⁴³ ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem-vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha:Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 246-247

3.4 Vývoj manželství v čase

Stejně jako láska, tak i manželský vztah nezůstává stále stejný, ale v průběhu času se vyvíjí a mění. Jak uvádí ve své publikaci Veselá (2003): „Každý vztah je podroben řadě zkoušek, které život manželům v průběhu jejich vztahu připraví. Některé z nich lze předvídat, jiné nikoli. Některým ze situací, které jsou nuceni partneři řešit, se lze vyhnout, jiným nikoli. Mezi ty faktory, kterým se vyhnout nelze, o nichž je však třeba předem vědět, aby deziluze, vystřízlivění ze snu, byly minimalizovány, patří proměny manželského vztahu, závislé na samotné délce trvání manželství.“¹⁴⁴ Přes tyto zmíněné nepředvídatelné změny existuje určitý zákonitý vývoj, který je pro většinu manželských vztahů charakteristický. Některými autory je tento vývoj označován také jako životní cyklus rodiny.

V této souvislosti Kratochvíl (2000) ve své publikaci tvrdí, že „porovnáme-li období předmanželské a novomanželské s obdobím následujícím, pozorujeme typický přechod od romantické lásky k realističtějšímu pojetí vztahu. Dochází ke konfrontaci ideálních představ o manželství a partnerovi se skutečností, uplatňuje se proces zevšednění, pozitivní i negativní vliv zvyku.“¹⁴⁵

Odborná literatura uvádí hned několik rozdělení vývojových stádií manželství, jejichž podstata většinou zůstává zachována. Např. Cibulec (1974) vymezil čtyři období v manželství: 1. *období erotické lásky*, 2. *období lásky rodičovské*, 3. *stádium lásky vyzrálé* a 4. *stádium lásky partnerské*. Tato období na sebe plynule navazují, přičemž 3. a 4. období od sebe nelze dost dobře oddělit a jejich vymezení je podle autora problematičtější. Období erotické lásky, označované také jako milenecká či romantická láska, se v některých směrech překrývá s obdobím zamilování (viz. kapitola 3.2 Vývoj lásky v čase). Cibulec (1974) o ní tvrdí, že se „nezřídka stává, že jejím vyprcháním končí i celý manželský svazek. Oproti zamilování, které je více přelétavé, pomíjivé, nekritické, a hlavně povrchní, je tato láska kritičtější a milostný cit není založen jen na stránce fyzické přitažlivosti. Rozdíl je v tom, že v období zamilování zpravidla nebývá sexuální život a uspokojování obou partnerů tak plné jako právě v období erotické lásky.“¹⁴⁶ Toto období lásky manželské obvykle nemívá dlouhé trvání a zpravidla plynule přechází v lásku rodičovskou, přičemž je kvalitativně vyšší a nejintenzivněji

¹⁴⁴ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo- historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. 262 s. ISBN 80-86432-48-3, s. 27

¹⁴⁵ KRATOCHVÍL, Stanislav. *Manželská terapie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. 264 s. ISBN 80-7178332-3, s. 126

¹⁴⁶ CIBULEC, Jindřich. *Láska, partnerství a manželství*. Vyd. 1. Praha: Práce, 1974. 176 s. ISBN 24-101-74, s. 102

působí v období životní stability, které bývá vymezováno od 25 do 40 let. K této lásce člověk musí dospět, a to jak časově, tak především rozumově. Pro rodičovskou lásku je charakteristické, že v sobě zahrnuje partnerský a přátelský vztah nejen mezi oběma partnery, ale i k dítěti.

Onen koloběh manželské lásky uzavírají období lásky vyvrálé a partnerské, které bývají jakýmsi důstojným završením partnerského vztahu. Časově jsou vymezeny obdobím středního věku a obdobím stáří. Pro tuto fázi je víceméně typické vzájemné porozumění, úcta a duševní soulad obou partnerů. Podle Cibulce (1974) nabývá štěstí v období zralého věku jiných kvalit, než tomu bylo ve fázi erotické lásky, a zároveň dodává: „Pocit spokojenosti, který je důležitým činitelem lidského štěstí, se přesouvá do oblasti racionálně mentální a hodnotám z toho plynoucím se přikládá největší význam. Štěstí zde tedy představuje naplnění těchto duševních a etických hodnot a také jejich podporu ze strany partnera. Smysl manželského života je hledán ve společném pochopení, vážnosti a toleranci. Upevňování manželství se stává opět ústředním bodem celého snažení partnerů. Je zde patrna příprava na možný stav osamění nebo výhradního upoutání k partnerovi.“¹⁴⁷

Podle současné odborné literatury, Kratochvíl (2000) uvedl na základě tří odborných konferencí, které redigovala Brtníková, novější periodizaci vývojových stádií manželství. Stejně jako u předchozí studie, jsou jednotlivá období manželství rozdělena na čtyři fáze: 1. *mladé manželství*, 2. *manželství středního věku*, 3. *manželství zralého věku* a 4. *manželství ve stáří*. Mladé manželství podle většiny autorů trvá až 10 let, přičemž věk manželů se pohybuje v rozmezí 18-30 let. Partneri si v tomto období na sebe vzájemně zvykají, budují si vlastní domácnost, čekají dítě nebo mají malé děti a řadu povinností spojených s péčí o ně. Vágnerová (2007) toto období označila postupným adaptováním se na novou roli a nový způsob života s partnerem. Rovněž ho rozdělna na dvě další fáze, které popsala jako *fázi primární orientace*, kdy se mladí lidé vzájemně poznávají, a *fázi budování hnízda*, která je charakteristická postupným vymezováním pravidel současného soužití. Autorka v této spojitosti poznamenává: „K určité stabilizaci nové rodinné tradice dochází přibližně po čtyřech letech. Na druhé straně může dojít k první manželské krizi a následnému rozpadu manželství. V této době se vyrovnává význam párové i individuální identity. Manželství je vždycky vztahem dvou samostatných individualit a proto jakmile dojde

---

¹⁴⁷ CIBULEC, Jindřich. *Láska, partnerství a manželství*. Vyd. 1. Praha: Práce. 1974. 176 s. ISBN 24-101-74, s. 105

k prvním problémům, zdůrazní se spíše význam potřeb jednotlivce než potřeby páru, a v této době dochází k boji o moc a o nezbytnou osobní autonomii.¹⁴⁸

Další fází je manželství středního věku, které je vymezeno obdobím mezi 10 a 25 lety od sňatku. Partneři jsou ve věku mezi 30 a 45-50 lety, jsou ekonomicky aktivní a mají stabilizované společenské postavení. Doma se starají o školáky, učně či studenty, kteří se pomalu osamostatňují. Tím vzniká pro oba větší prostor k úplnému pracovnímu nasazení. Následující manželství zralého věku je obdobím po 25 letech od sňatku. Manželé jsou ve věku mezi 45 a 60 lety, kdy se postupem času, jak uvádí Kratochvíl (2000), „zpomaluje psychické tempo, snižuje schopnost nového učení, klesá originalita, tvořivost a pružnost, ale to je kompenzováno nahromaděnými informacemi, dovednostmi a zkušenostmi.“¹⁴⁹ Partneři se v tomto věku při odchodu do důchodu vyrovnávají s novou životní rolí a s tím, že si jejich děti zakládají vlastní rodinu a úplně se osamostatňují. Posledním stádiem je manželství ve stáří, kdy bývá vzájemný vztah obvykle stabilizovaný. Partneři si jsou oporou a velmi často se obávají ztráty svého druhu.

Někteří sociologové dokonce dělí vývojová stadia manželství následujícím způsobem: 1. *manželství před narozením dětí*, 2. *manželství s malými dětmi*, 3. *manželství s většími dětmi*, které postupně odcházejí z domova, a 4. *manželství po osamostatnění dětí*. Kratochvíl (2000) rovněž zdůrazňuje, že „každé období přináší typické úkoly, které musí manželé zvládnout, i typické problémy, se kterými se potřebují vyrovnat. Nesnáze snadno vznikají při přechodu z jednoho období do druhého, když manželé nepružně setrvávají na postojích a formách chování vhodných v předchozím období a nevhodných v období dalším. Je pak třeba jim pomoci, aby opustili už překonané stadium a přizpůsobili se úkolům a potřebám období nastávajícího.

Autorka knihy *Rodina a rodinné právo*, Veselá (2003), si pokládá zajímavou otázku: „Jaký je recept na šťastné manželství a úspěšný spokojený rodinný život? Jaké modely rodiny, jaké její parametry, jaké způsoby chování partnerů i všech členů jsou garantem pro příznivou prognózu vývoje rodinných vztahů?“¹⁵⁰ Na tuto otázku neexistuje žádná jednoznačná odpověď. Podle Veselá (2003), je jisté to, „že žádný

¹⁴⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 97

¹⁴⁹ KRATOCHVÍL, Stanislav. *Manželská terapie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. 264 s. ISBN 80-7178332-3, s. 127

¹⁵⁰ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo- historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. 262 s. ISBN 80-86432-48-3, s. 32

model nemůže dát spolehlivou záruku doživotně šťastného manželského vztahu a bezproblémové rodiny. Proč? Jednoduše proto, že se jedná o teoretickou konstrukci, byť vzniklou na základě odborných poznatků získaných nejen teoretickým studiem problematiky, ale též na základě rozsáhlých výzkumů, a protože žádný z teoretických poznatků ani poznatků získaných sebezkušenějšími odborníky z oboru medicíny, psychologie, sociologie atd. nemohou nahradit objektivně existující podmínky ovlivňující průběh manželství a života rodiny, ani chování jejích členů.¹⁵¹

---

¹⁵¹ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo- historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. 262 s. ISBN 80-86432-48-3, s. 32

4 Manželství z pohledu demografie

V posledních desetiletích se v České republice doznává instituce *manželství* takových změn, že se objevuje názor, zda lze o rodině v tradičním smyslu vůbec hovořit. V *Sociologii současné rodiny*, jejímž autorem je Francois de Singly (1999), se dokonce dozvídáme, že „manželský život se stal nestálým, nebo přesněji – křehčím. Jeho křehkost ve srovnání s předchozími obdobími je však nutno chápat v jiném smyslu. O rozchodu dnes rozhodují sami sociální aktéři. Už to není smrt, která jako dříve rozděluje manželský pár (např. úmrtnost matek při porodu; úmrtnost otců při pracovním úrazu).

Současná doba je charakterizována větším ovládním vlastního osudu, ať už jde o jednotlivce nebo celé rodiny, a to ze dvou důvodů, které se posilují navzájem. Převládá hodnotový systém vyzdvihující autonomii a snižující hodnotu materiálního a symbolického dědictví. Vedle toho vznikly i objektivní podmínky, které ovládním vlastního osudu usnadňují (zejména antikoncepce a zákony, které se k ní vztahují). Moderní techniky kontroly porodnosti samy o sobě samozřejmě touhu po dětech nesnižují – což ostatně dokazuje třeba odpor vůči politice regulace porodnosti v rozvojových zemích. Spíše však zvyšují příklon k hodnotě individuální autonomie.¹⁵² Tento názor dnes sdílí mnoho autorů.

Vágnerová (2007) tímto směrem dodává: „Postupem času v souvislosti se sociokulturními proměnami, se pojetí manželství změnilo. Ztratilo svůj původní společenský význam i mnohé, kdysi důležité funkce.“¹⁵³ Proč během posledních let dochází k těmto změnám, na to se snaží nalézt odpověď odborníci z řad psychologů, sociologů apod. Jedním z nich, který se o to pokusil, byl Doc. PhDr. Ivo Plaňava. Tento psycholog vymezil makrosociální jevy týkající se, ať už zprostředkovaně nebo bezprostředně, problematiky manželství a rodin. Na základě demografických dat odvodil několik následujících proměn, které byly a dodnes jsou vzájemně propojené a charakterizují současnou situaci u nás. Podle Plaňavy (2010) jde o následující jevy:

- proměna mužské a ženské role;

¹⁵² SINGLY, Francois de. *Sociologie současné rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1, s. 88

¹⁵³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 88

- prodloužení období mládí a dospívání (prodloužení doby finanční závislosti na rodičích);
- rozšíření, dostupnost a zkvalitnění antikoncepce (sexuální kontakty se oddělily od početí);
- legitimizace předmanželského i mimomanželského sexu;
- menší závaznost manželského svazku (větší míra rozvodovosti);
- změny v očekávání, důraz na osobní uspokojení, zvýšení požadavků na osobní spokojenost a štěstí;
- důraz na lidská práva (právo zvolit si partnera, založit rodinu a mít děti apod.);
- rozvolnění společenských norem a pravidel regulující jednání (např. akceptování homosexuality, předmanželského a mimomanželského sexu, nesezdaných soužití apod.);
- rozvolnění nebo přímo ztráta hodnot či orientace k hodnotám, popř. absence morálky;
- pozměněná hodnotová orientace a žebříček hodnot.

Jak autor dále doplňuje: „Načrtnuté změny a posuny se zajisté odrážejí v rodinách i manželství, tím však ještě není řečeno, že by procesy v současných rodinách, mezigenerační diference i konflikty, výběr a volba partnera musely být vždy něčím podstatně jiným než v předchozích generacích.“¹⁵⁴

Po dlouhá léta bylo manželství jednou z institucí, která byla samozřejmou součástí „normálního“ života. Internetový portál *www.demografie.info* píše, že v 1. poválečném období až do 60. let „sňatek uzavíralo stále více lidí a zároveň se snižoval věk při vstupu do manželství. Podobně tomu bylo i ve zbytku Evropy. Roku 1945 byla snížena hranice zletilosti z 21 let na 18.“¹⁵⁵ Zajímavostí je, že od roku 1948 byly novomanželům vypláceny půjčky, které v té době představovaly přibližně půlroční pracovní příjem.

Dříve většina lidí považovala uzavření sňatku za velice běžný jev. V 70. až 80. letech minulého století uzavírali manželství téměř všichni. Ve své práci o tom hovoří rovněž Katrňák (2010): „Z kohorty narozené v letech 1951 až 1955 se oženilo 93 procent mužů a 97 procent žen. Rodina a rodinný život byly únikem od šedé reality

¹⁵⁴ PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny- struktura, dynamika, komunikace*. Vyd. 1. Brno: Doplněk. 2000. 294 s. ISBN 80-7239-039-2, s. 132

¹⁵⁵ http://www.demografie.info/?cz_snatecnosthistorie= [cit. 27.6.2012]

normalizace a prostředkem seberealizace. Do manželství tak vstupovali všichni a to velmi časně.¹⁵⁶ Tuto tezi potvrzují Kocourková společně s Rabušicem (2006). Autoři ve své publikaci zmínili, že „ještě na počátku 90. let minulého století byl vstup do manželství a založení rodiny samozřejmou součástí životních plánů převážné většiny mladých lidí v ČR a demografický vývoj se zdál být nedotčen komplexem tehdy probíhajících politických, ekonomických a sociálních změn.“¹⁵⁷

Chaloupková a Šalamounová (2004) hovoří o tom, že pro toto období byl v České republice, a zároveň v ostatních státech socialistického bloku charakteristický nízký věk vstupu do manželství a porodu prvního dítěte. Obvykle dvoudětný model rodiny byl realizovaný většinou ve velmi krátké době po sňatku. V tomto kontextu Kocourková a Rabušic (2006) uvádějí, že dochází ke krátkým meziporodním intervalům a celkově vyšší plodnosti. Zároveň vzrostla vysoká míra rozvodovosti, přičemž rozvod v té době nebyl ničím výjimečným. Všechna tato fakta ve své práci dokládají i Chaloupková společně se Šalamounovou (2004). Většina sňatků byla v této době urychlena nebo vynucena graviditou partnerky. Jak autorky dodaly: „Soužití dvou lidí bez toho, aby spolu uzavřeli sňatek, bylo společností tolerováno spíše u lidí, kteří již manželstvím prošli. Tyto partnery motivovaly především ekonomické důvody. S další svatbou již jedinec nezískával žádné výhody, naopak mohl přijít např. o vdovský důchod. V případě prvních manželství existovala výrazná podpora ze strany státu – především pro mladé (výhodné novomanželské půjčky, snazší možnost získat byt a další).“¹⁵⁸

Po pádu komunismu zažila Česká republika změnu demografického chování a tradiční model rodinného cyklu ztratil na významu. Jak se zmiňují Hamplová, Šalamounová a Šamanová (2006): „...do Česka pronikl konzumní životní styl, zároveň též dosud nepoznaná existenční nejistota, nezaměstnanost a postupné příjmové a sociální rozvrstvení původně extrémně rovnostářské společnosti. Nebývale se zvýšily možnosti seberealizace mimo rodinu, především pro mladé a vzdělané lidi na počátku kariéry.“¹⁵⁹ Lidem se po otevření hranic území České republiky naskytl řada možností,

---

¹⁵⁶ KATRŇÁK, Tomáš [et al.]. *Na prahu dospělosti- partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 222 s. ISBN 978-80-210-5455-4, s. 24-25

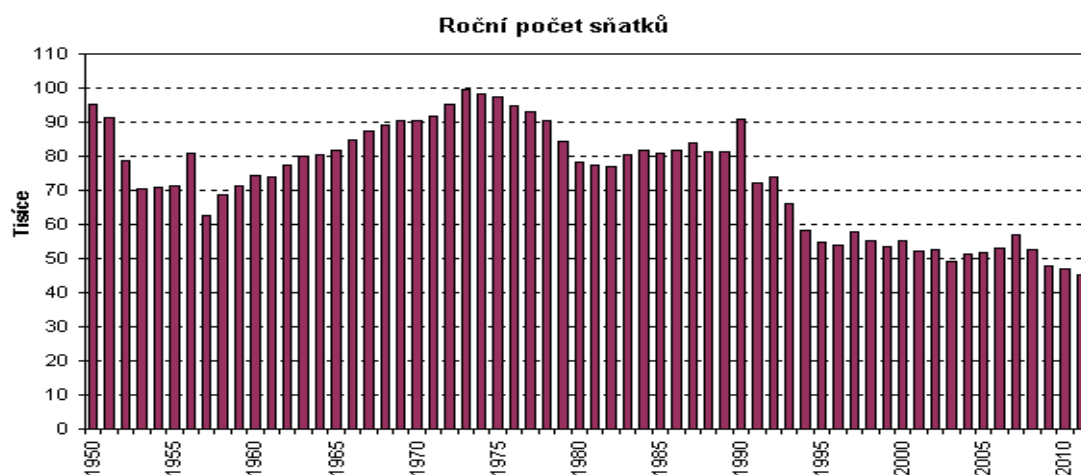
¹⁵⁷ KOCOURKOVÁ, Jiřina; RABUŠIC, Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Přírodovědecká fakulta UK, 2006. 158 s. ISBN 80-86561-93-3, s. 7

¹⁵⁸ CHALOUPKOVÁ, Jana, ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Sociologický ústav AV ČR, 2004. 60 s. ISBN 80-7330-062-1, s. 13. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/210_1chalou47%20pro%20tisk.pdf [cit. 20.6.2012]

¹⁵⁹ HAMPLOVÁ, Dana; ŠALAMOUNOVÁ, Petra; ŠAMANOVÁ, Gabriela a kol. *Životní cyklus-sociologické a demografické perspektivy*. Vyd. 1. Sociologický ústav AV ČR, 2006. 307 s. ISBN 80-7330-082-6, s. 60

kteřá do té doby byla jakýmsi tabu. Svoboda v rozhodování poskytovala volbu vstoupit do manželství s kýmkoliv a kdykoliv, ale současně i možnost nevstoupit do něj vůbec. Česká společnost využila nových příležitostí jako např. studovat, budovat si profesní kariéru či cestovat. Současně došlo i ke změně tradičního pojetí rodiny. Patriarchální model, kdy muž je „hlavou rodiny“ a zastává roli ochránce a živitele, přičemž ženě přísluší právo i povinnost „starat se“ o teplo domácího krbu, se rozpadá a namísto něj nastupuje tzv. egalitářský model rodiny. Ten je charakteristický svou demokratickou koncepcí pojetí rodinných partnerských vztahů. Jak k tomu Veselá (2003) dodává: „Egalitářský model se projevuje vzájemnou zastupitelnou kooperací muže a ženy jako rovnocenných partnerů. Nejedná se o pouhé rozdělení úkolů či úloh, ale o vzájemnou spolupráci na základě demokratického konsensu všech členů rodiny.“¹⁶⁰

Všechny zmíněné skutečnosti se odrazily na odkládání vstupu do manželského svazku a zakládání rodiny do pozdějších let. Tyto fakta zároveň dokládá Český statistický úřad (dále jen ČSÚ), který vypracoval následující graf č. 2:

Graf 2: Roční počet sňatků¹⁶¹

Jak je z grafu patrné, rok 1989 byl co do počtu uzavřených manželství zlomový, od té doby stále klesal. Ve své práci to potvrzuje Hamplová (2003) a poukazuje na to, že „rodinné starty začínají být mnohem rozmanitější, část mladých lidí spolu začíná společné soužití bez sňatku a manželství uzavírá později či je dlouhodobě odkládá. Mezi roky 1989 a 2000 poklesl celkový počet uzavíraných manželství o třetinu (z 81 na 55 tisíc.), průměrný věk svobodné nevěsty vzrostl z 21,8 na 26,5 let a průměrný věk

¹⁶⁰ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo- historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. 262 s. ISBN 80-86432-48-3, s. 50

¹⁶¹ <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost> [cit. 20.6. 2012]

svobodného ženicha z 24,6 na 28,9 let. Česká republika není ojedinělým případem a podobným vývojem prošla většina západoevropských zemí.¹⁶² Z grafu lze dále vyčíst, že nejnižší počet uzavřených sňatků byl v České republice zaznamenán v roce 2003, kdy se podle ČSÚ jednalo o méně než 50 tisíc sňatků. Měsíčník ČSÚ *Statistika & my* v červnovém vydání 2012 uvedl, že „od roku 2004 počet uzavřených manželství opět stoupal, ale nijak výrazně. Prudší nárůst nově vzniklých manželství přinesl až rok 2007, kdy do manželství vstoupilo o 4,3 tis. párů více než v předchozím roce. Meziroční nárůst byl tehdy dokonce větší než celkový nárůst z let 2004–2006. Celkem bylo v roce 2007 oddáno 57 157 párů, nejvíce za posledních deset let. V následujících letech ale vstupovalo do manželství stále méně osob a v roce 2011 se v České republice uskutečnilo 45 137 svateb. Šlo o nejnižší počet od roku 1918.“¹⁶³

Pro lepší představu internetový portál *www.novinky.cz* na základě článku s názvem *Počet svateb je nejnižší od roku 1918*, který své informace získal prostřednictvím ČSÚ, doplnil údaje o počtu uzavřených sňatků v ČR od roku 1918. Z údajů získaných na tomto serveru byla vypracována následující tabulka č. 1:

Tabulka 1 Počet svateb¹⁶⁴

Rok	Počet svateb
1918	57 731
1950	95 166
1970	90 624
1993	74 060
2000	55 321
2003	48 943
2005	51 829
2008	52 457
2009	47 862
2011	45 137

Podle údajů ČSÚ bylo v loňském roce uzavřeno o 1,6 tisíce manželství méně než v roce 2010. Jak dále ČSÚ uvádí: „Šlo o další úbytek uzavíraných manželství související jak s úbytkem sňatkuschopného obyvatelstva (početně silné generace narozených v sedmdesátých letech již věk vyšší sňatečnosti překročily), tak i s dalším poklesem intenzity sňatečnosti a pokračujícího odkládání vstupu do manželství do pozdějšího věku. Podle předběžných údajů první sňatek před dosažením 50 let uzavírá pouze 53 % mužů a 60 % žen, když v roce 2010 to bylo 55, resp. 62 %. Průměrný věk při prvním sňatku se zvýšil u mužů na 32,4 roku, u žen na 29,6 roku (oproti roku 2010 nárůst o dvě desetiny roku).“¹⁶⁵

Vágnerová (2007) si tuto skutečnost vysvětluje tím, že dnešní generace mladých dospělých nepovažuje manželství za tak atraktivní, jako tomu bylo dříve. Podle

¹⁶² HAMPLOVÁ, Dana. *Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním*. Vyd. 1. Sociologický ústav AV ČR, 2003. ISBN 80-7330-029-X, s. 17

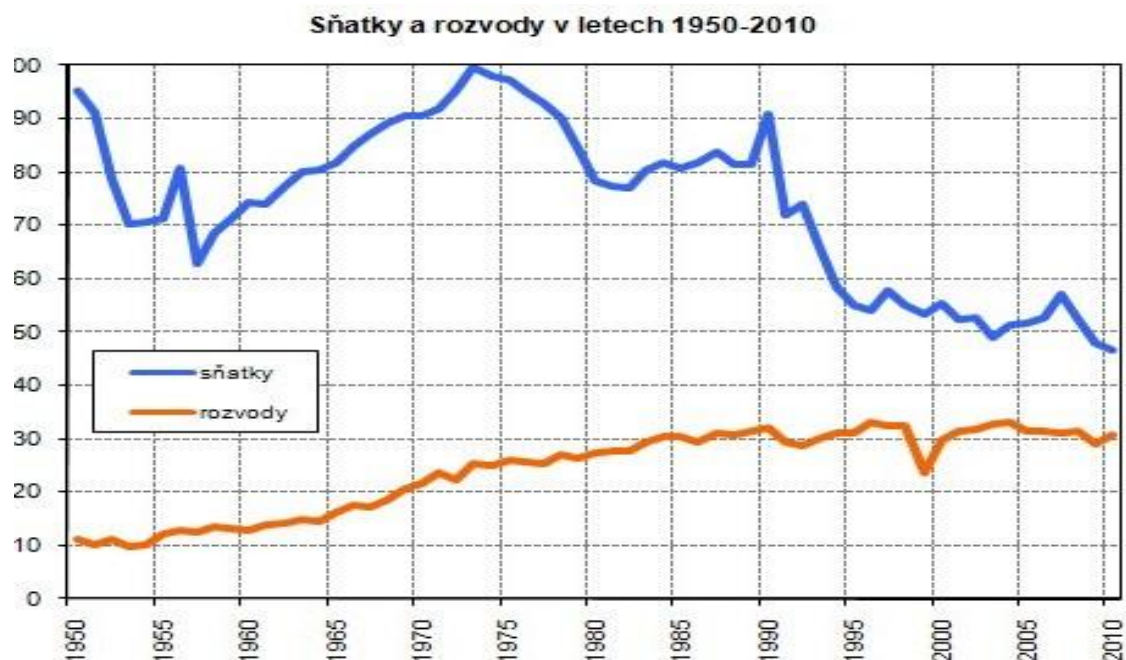
¹⁶³ *Statistika & my*, dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD9/\\$File/1804120628_29.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD9/$File/1804120628_29.pdf) [cit. 28.5.2012]

¹⁶⁴ <http://www.novinky.cz/domaci/194802-pocet-svateb-je-nejnizsi-od-roku-1918.html> [cit. 27.6.2010]

¹⁶⁵ <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby031312.doc#priloha> [cit. 27.6.2010]

průzkumů, které ve své publikaci dokládá, byl sňatek v hodnotovém žebříčku lidí do 30 let až na třetím místě. Autorka zároveň dodává, že „jedním z důvodů je omezení finančních i sociálních výhod, které může přinášet, zvýšení nabídky jiných forem seberealizace a nakonec i větší tolerance společnosti k alternativním způsobům života. Mladí nyní více preferují zaměření na vlastní rozvoj a nejsou ochotni se vzdát svých materiálních výhod. V posledních letech došlo ke změně jimi uznávaných hodnot, narůstá potřeba svobody a nezávislosti.“¹⁶⁶ Většina lidí dnes vstupuje do manželství zejména za účelem reprodukce a výchovy dětí. Přesto se ukazuje, že manželství a rodina stojí v České republice stále poměrně vysoko v naší hodnotové hierarchii.

Zajímavostí je, že podle odhadů pro rok 2013, dojde zřejmě k situaci, kdy se Česká republika stane 1. zemí na světě, kde počet rozvodů převyší počet svateb. Informoval o tom internetový portál <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, který vydal evropské statistiky, z nichž právě Česká republika patří mezi aspiranty na prolomení této bariéry. Zmiňuje se o tom i server www.obarodice.blog.cz, který 14. září 2011 uvedl, že „zatímco počet rozvodů v ČR zůstává stabilně kolem 30 tisíc ročně, počet svateb strmě klesá, z 90 tisíc v roce 1990, je odhad pro letošní rok 32 tisíc svateb ročně.“¹⁶⁷ Tuto skutečnost přehledně znázorňuje následující graf č. 3:

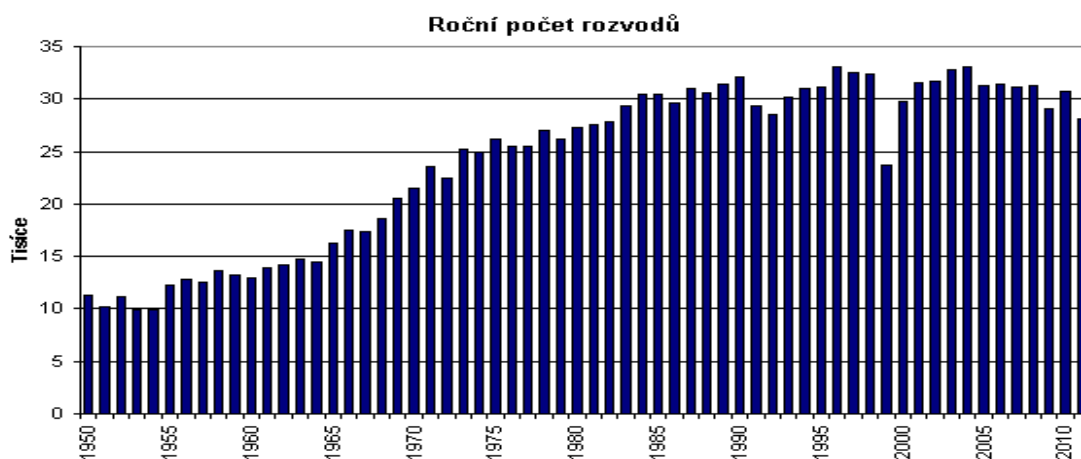
Graf 3: Sňatky a rozvody v letech 1950-2010¹⁶⁸

¹⁶⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. – Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 90

¹⁶⁷ <http://obarodice.blog.cz/1109/ceska-repuber-je-blizko-tomu-stat-se-1-zemi-sveta-kde-pocet-rozvodu-prevysi-pocet-svateb> [cit. 28.6.2012]

¹⁶⁸ http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatky_a_rozvody_1950_2011 [cit. 28.6. 2012]

Historický pohled na rozvodovost v ČR z hlediska demografie nabízí server www.demografie.cz, který uvádí, že „již v období první republiky byla úroveň rozvodovosti v českých zemích považována za relativně vysokou. Po druhé světové válce stoupala křivka rozvodovosti jen mírně, její rychlejší nárůst se projevil až v polovině šedesátých let.(...). Z počáteční úrovně okolo desetitisíc rozvodů ročně (začátkem 50. let) došlo k prvnímu vzestupu v roce 1955, ke druhému v roce 1965 a poté se roční počty rozvodů celkem pravidelně zvyšovaly. V roce 1969 poprvé překročil absolutní počet rozvodů 20 tisíc a v roce 1984 poprvé převýšil hranici 30 tisíc. Od počátku šedesátých do počátku devadesátých let se ukazatele rozvodovosti zvýšily téměř na trojnásobek. (...). Po roce 1989 se dlouhodobý růst počtu rozvodů zastavil na vysoké úrovni okolo 30 tisíc rozvodů a tento počet se ustálil prakticky po celá devadesátá léta. Dosud nejvíce rozvodů bylo zaznamenáno v roce 1996 (33 113 rozvodů). (...). V roce 1999 byl přerušen dlouhodobý trend mírného růstu rozvodovosti a počet rozvodů výrazně klesl, a to na úroveň z roku 1971 (...). Toto náhlé snížení způsobila legislativní změna, protože novela zákona o rodině (č. 91/1998 Sb.) s účinností od 1. srpna 1998 nově upravila podmínky, za kterých může být rozvod uskutečněn.“¹⁶⁹ Od roku 1999 se počet rozvodů neustále navyšoval až do roku 2003, kdy tento počet narostl na 32 824 rozvodů. Od této doby zůstává počet rozvodů stabilně kolem 30 tisíc za rok. O průběhu dění z hlediska počtu rozvodů v České republice nás informuje následující graf č. 4 vypracovaný ČSÚ.

Graf 4: Roční počet rozvodů¹⁷⁰

¹⁶⁹ http://www.demografie.info/?cz_rozvodhistorie [cit. 28.6.2012]

¹⁷⁰ <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> [cit. 28.6.2012]

Jak dále ČSÚ uvádí: „V roce 2011 bylo rozvedeno 28,1 tisíce manželství, což bylo o 2,7 méně než v roce 2010. Od roku 1989 jde o největší meziroční pokles počtu rozvodů s výjimkou roku 1999, kdy se roční počet rozvodů snížil o 8,7 tisíce ve srovnání s rokem 1998.“¹⁷¹ Největší důvod, proč je v současné době četnost rozvodů vyšší než v minulosti vidí Langmeier a Krejčířová (1998) ve skutečnosti, pro kterou je charakteristické zejména to, že se „žena vymanila z podřízeného postavení a hospodářské závislosti na muži, že má často i vyšší vzdělání než on a že se proto těžiště rodinného života posouvá od ekonomických a pouze biologických aspektů k funkcím psychologickým. Kvalita emočních vztahů nyní rozhoduje, zda se rodina stabilizuje nebo rozpadne – a křehká citová pouta často neodolají vnitřním a vnějším zátěžím, jako jim odolávala struktura založená na hospodářské nezbytnosti. Není proto oprávněný názor, že rodina je dnes v krizi a že je mnohem slabší než v minulosti: spíše dostala nový rozměr a musela se přizpůsobovat novým společenským podmínkám.“¹⁷²

Říčan (2004) ve své knize *Cesta životem* vidí hlavní potíž v tom, že „moderní manželství jako instituce je slabé a málo chráněné. Má-li proto soužití vydržet, musí být kvalitní a musí mít oporu v tom, že je součástí nějakého živého společenství. Kdysi bývalo přirozenou součástí pospolitě žijícího širšího příbuzenstva a většinou i náboženské pospolitosti, která navíc garantovala posvátnost manželských slibů. To je dnes vzácnost.“¹⁷³

Jak tvrdí ve své studii Čermáková (1997): „Manželství si v české společnosti na jedné straně vždy udržovalo vysoký status, na straně druhé však jeho "životnost", od roku 1945 nesmírně poklesla. Status manželství byl do roku 1989 tak významný, že teprve fakt, že muži či ženy jsou ve svazku manželském nebo prošli manželským vztahem, je legitimizoval ve společnosti. Nicméně vážnost a závaznost sňatku byla a je velice slabá. Odklad sňatků, který dnes demografové signalizují, může tedy znamenat i odklon od tradičního manželského soužití, které stejně mnohdy bylo ve skutečnosti jen "sociálním folklórem".“¹⁷⁴

Většina mladých sdílí názor s Katriňákem (2010), který problematiku institutu dnešního manželství vidí v tom, že „se ke konci 20. století stává jakýmsi luxusem a zejména volbou. Volbou, která následuje splnění určitých a dopředu daných podmínek

¹⁷¹ <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> [cit. 28.6.2012]

¹⁷² LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X, s. 174

¹⁷³ ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem-vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7, s. 266

¹⁷⁴ ČERMÁKOVÁ, Marie. *Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny*. Working Papers 97:8. Sociologický ústav AV ČR, Praha. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/153_97-8wptext.pdf [cit. 18.8.2012]

a je uzavíráno až po stabilizaci ekonomického postavení páru a po získání perspektiva životní dráhy. (...). Dnes lidé přemýšlejí, jak se svým životem naloží a zvažují, zda manželství do tohoto životního plánu patří.¹⁷⁵ Manželství nejspíš ztratilo schopnost organizovat jedincům život a určovat jejich práva a povinnosti. Naskýtá se tedy otázka, jaké další postavení a průběh bude mít institut manželství v naší společnosti. Přestože dochází k výše zmíněné situaci, která je doložená demografickými fakty, nezdá se být situace natolik černá. Mladí lidé na partnerský vztah nerezignovali, ba naopak, usilují o jeho kvalitu. V této souvislosti Katrňák (2010) dodává, že nikdy dříve partneri nemuseli tolik usilovat o kvalitu vztahu jako je tomu v současné době a zároveň uvádí, že „nikdy také nebyla očekávání od manželství tak vysoká jako dnes. To vše však má jednu výhodu – pokud již manželství přežije všechna úskalí, která na něj čekají, tak mají manželé mnohem větší šanci než v minulosti, že je jejich manželství bude uspokojovat a naplňovat.“¹⁷⁶

---

¹⁷⁵ KATRŇÁK, Tomáš [et al.]. *Na prahu dospělosti- partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 222 s. ISBN 978-80-210-5455-4, s. 25

¹⁷⁶ KATRŇÁK, Tomáš [et al.]. *Na prahu dospělosti - partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 222 s. ISBN 978-80-210-5455-4, s. 26

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

5.1 Cíl výzkumu

Jak dosud ukázala tato diplomová práce, přístup lidí k institutu manželství se za poslední léta výrazně změnil. Jak se někteří odborníci shodují, dramatické historické události na přelomu 20. a 21. století společně s rozvojem technologií významně ovlivnili jejich demografické chování, zejména pak oblast sexuality, manželství a reprodukce. Přestože láska zůstává stále na vrcholku hierarchie hodnot většiny lidí, následující empirická část vycházela z předpokladu, že postoje k manželství i k lásce jsou z aspektu věku a pohlaví odlišné. Cílem diplomové práce tak bylo tyto rozdílné postoje z hlediska pohlaví a věku respondentů zjistit, analyzovat a následně provést jejich komparaci.

5.2 Kvantitativní výzkumná strategie

Metodologie společenských věd užívá ke sběru dat dvojí způsob, a to kvalitativní a kvantitativní výzkum. Podstatou kvalitativního výzkumu je zkoumání jevů či dějů postupy, které nevedou k jejich přímé kvantifikaci, ale slouží k důkladné analýze s cílem podat jejich vysvětlení ve všech vzájemných vztazích a souvislostech. Oproti tomu podstatou kvantitativního výzkumu je ověřování platnosti hypotéz, které jsou formulovány na samém počátku výzkumu. Pelikán (2011) zároveň zastává názor, že by se měla obě pojetí navzájem doplňovat. Jak dále dodává: „Kvalitativní analýza může jít hlouběji, může pronikat do mnoha dalších souvislostí, které při hrubém kvantitativním pojetí unikají, ale není sama o sobě schopna odhalit průkazné zákonitosti a obecné tendence. Proto považujeme propojení obou přístupů za užitečné.“¹⁷⁷ Nicméně pro účely této diplomové práce byla využita pouze kvantitativní výzkumná strategie. Ta byla zvolena především proto, že je z odborného hlediska pro tento výzkum vhodnější.

Co se týče kvantitativního šetření, je nutné poznamenat, že se tato technika zabývá vztahy mezi proměnnými a jejím hlavním cílem je zjistit, v jakém vztahu proměnné mezi sebou jsou. Z teoretické stránky představují proměnné určité vlastnosti

---

¹⁷⁷ PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2011. 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3, s. 34

(charakteristiky, jevy), které jsou zkoumány, a nabývají různých hodnot. Lze je rozdělit na tzv. nezávislé proměnné a závislé proměnné.

Na základě námi zvolených nezávislých proměnných - věk a pohlaví respondentů (tzv. kategoriálních proměnných), byl vysloven výše zmíněný výzkumný cíl. Jednotkou zkoumání byly v našem případě 3 věkové kategorie mužů i žen, které byly zvoleny v rozmezí 15ti let. Výběrový soubor tak mohl zastupovat vlastní generační postoj k lásce a manželství. První skupina ve věku 20-35let zastupovala věkovou kategorii- mladší dospělost, druhá skupina ve věku 36-50let - střední dospělost a poslední věkovou skupinu od 51let výše - starší dospělost a stáří. Další stanovenou nezávisle proměnnou bylo pohlaví. Tato proměnná byla zvolena na základě předpokladu, že postoje žen k manželství a lásce se obvykle od postojů mužů odlišují. Vycházelo se především ze zjištěných souvislostí zmíněných v teoretické části.

Jelikož podstata kvantitativního výzkumu spočívá ve zkoumání vztahu mezi proměnnými, byly zvoleny následující hypotézy:

- H1: S přibývajícím věkem význam hodnoty lásky ve vztahu klesá.
- H2: Ženy mají v hodnotu lásky větší důvěru než muži.
- H3: Muži se častěji než ženy domnívají, že institut manželství má více negativ než pozitiv.
- H4: Čím starší respondenti, tím mají k manželství v souvislosti se založením rodiny konzervativnější postoj.

V rámci zjišťování výsledných dat týkajících se problematiky lásky a manželství byl realizován výzkum prostřednictvím dotazníkové metody, tzn. získáváním písemných odpovědí způsobem písemného kladení otázek. Tato metoda je odborníky považována za nejběžnější způsob sběru dat kvantitativního šetření a je výhodná zejména z hlediska získání velkého počtu respondentů za poměrně krátký časový horizont. Další nespornou předností je, jak uvádí Pelikán (2011), jeho administrace a zejména získání informací, které není možné získat jinou technikou (zejména pokud jde o stanoviska, názory nebo postoje dotazovaných osob). Na druhou stranu největším nedostatkem této výzkumné techniky bývá obvykle její návratnost. Podle Pelikána (2011) se většinou počítá s 50-60% návratností. S tímto předpokladem bylo tedy dopředu počítáno, aby se nízkému počtu respondentů zamezilo. Konečná návratnost tak

činila 65,2%. Dotazník použitý v této práci byl sestaven autorem samostatně, přičemž vycházel ze skutečností získaných z odborné literatury, sociologických studií a internetových zdrojů.

Samotnému výzkumu předcházelo tzv. pilotní přezkoušení, které mělo za úkol zjistit, zda je dotazník srozumitelný, jasný a jednoznačný, a nevyskytnou-li se při jeho vyplňování nějaké potíže. Po otestování správnosti dotazníku následoval samotný výzkum.

Výzkum dotazníkovou metodou byl realizován prostřednictvím strukturovaného on-line dotazníku, který byl vyvěšen na internetovém serveru www.vyplnto.cz, konkrétně na webové adrese postojeklasceamanzelstvi.vyplnto.cz, v období od 5. září 2012 do 30. září 2012. Aby došlo ke zvýšení upřímnosti odpovědí, byl dotazník anonymní. I přesto mohlo při vyplňování dotazníku dojít ze strany respondentů k záměrnému zkreslování informací. Dotazník byl distribuován prostřednictvím e-mailové adresy, sociální sítě a část byla rozdána osobně. Následně na to byla tato část vyplněných dotazníků výzkumníkem zadána do systému. Průměrná doba vyplňování činila necelých 9 minut. Kompletní dotazník je uveden v příloze.

Respondenti se do výběru dostávali sami na základě svého rozhodnutí. Chráska (2007) tento záměrný výběr označil jako tzv. anketní výběr. To se odrazilo na nepoměrném zastoupení jak z hlediska věku, tak pohlaví. Z celkového počtu 464 respondentů, 72% zastupovalo věkovou kategorii 20-35let (tzn. 332 dotazovaných), 18% kategorii 36-50let (tzn. 82 dotazovaných) a pouhých 11% nejstarší kategorii 51 a více let (tzn. 50 dotazovaných). Co se týče zastoupení z hlediska pohlaví, zúčastnilo se 75% žen (tzn. 350) a 25% mužů (tzn. 114) z celkového počtu respondentů. Tato fakta měla za následek poměrně nízkou vypovídající hodnotu. Tu je možné získat doplněním o tzv. kvalitativní údaje, a to především na základě individuálních rozhovorů s jedinci jednotlivých věkových skupin a pohlaví.

Z hlediska struktury byl dotazník koncipován jako baterie otázek, na něž respondent odpovídal buď formou jednoduchých odpovědí („ano“, „ne“, „nevím“, či „ano“, „spíše ano“, „ne“, „spíše ne“, „nevím“) nebo dotazovaný vyjadřoval názor na oznamovací větu, s kterou buď souhlasil, nesouhlasil či zvolil odpověď „nevím“. Tato metoda je pojmenována po známém americkém psychologovi Rensisu Likertovi. Jak se mnozí odborníci shodují, patří tzv. Likertova škála mezi nejpoužívanější a nejspolehlivější techniku měření postojů v dotaznících. Předností škály je zjištění

nejen obsahu postoje, ale i jeho přibližnou sílu, resp. vyjádření stupně souhlasu či nesouhlasu na hodnotící škále.

Z celkového počtu 34 otázek měl respondent ve dvou případech na výběr dokonce sadu možných odpovědí, z nichž si mohl vybrat jednu a více odpovědí, které pro něj byly nejpříjemnější. První tři otázky dotazníku zjišťovaly tzv. tvrdá data (věk, pohlaví a rodinný stav), ostatní byly zaměřeny na tzv. měkká data. Ta zjišťovala postoje k lásce a manželství. Dohromady dotazník zahrnoval 30 otázek uzavřených, 2 otevřené a 2 polouzavřené. Otevřené otázky, předpokládaly následnou kategorizaci volných odpovědí a vyhodnocení ve vztahu k nejčastějšímu počtu odpovědí u jednotlivých otázek. Volné odpovědi byly vypsány a postupným zobecňováním byly vytvořeny kategorie odpovědí. Při jejich vyhodnocení bylo bráno na vědomí, že nevýhodou volných otázek je obtížná klasifikační analýza a jejich kvantifikace, neboť odpovědi mají nestejnou a často nesrovnatelnou hodnotu a tím může dojít k jistému zkreslení. Přesto byla využita i tato možnost, protože pro výzkum postojů k lásce a manželství dotazníkem je vhodná kombinace kvalitativních a kvantitativních informací, tedy kombinace "volného vyjádření" s uzavřenými otázkami.

Na základě vyhodnocení dotazníkového šetření z aspektu pohlaví a věku byl stanoven výstup pro potvrzení či vyvrácení zvolených hypotéz.

5.3 Způsob zpracování dat

Aby bylo možné z naměřených dat dotazníkového šetření vyčíst potřebné informace, bylo nutné je nejprve zpracovat. Při zpracování výsledků průzkumu se postupovalo v následujícím pořadí úkonů: 1. uspořádání dat; 2. sestavení tabulek četností; 3. grafické znázornění naměřených hodnot prostřednictvím grafů.

Uspořádání dat proběhlo za pomoci serveru www.vyplnto.cz, který z odpovězených dotazníků vyhodnotil ve formátu Excel surová data. Ta byla následně převedena do osobního počítače. Odpovědi na uzavřené a polouzavřené otázky byly zapsány a zpracovány prostřednictvím kontingenční techniky do tabulek. Tato technika se nejčastěji využívá právě při analýze vztahu mezi proměnnými, zejména pak v případech, kdy určujeme, zda mezi nimi existuje nějaká závislost.

Po zpracování dat obsahovala kontingenční tabulka tzv. absolutní četnost případů, která reprezentovala souběžný výskyt jednotlivých variant proměnných. Odpovědi respondentů byly kódovány čísly 1, 2, 3 apod., ty představovaly různé stupně

proměnných nebo úrovně jejich kvality (např. pohlaví pro muže dosahovalo hodnoty 1 a pro ženy 2). Zde se čísla používají pouze k identifikaci kategorií (nepředstavují žádnou kvantitu). Odborníci mluví o tzv. kategoriálních proměnných. Oproti tomu čísla u odpovědí typu „ano“ (5), „spíše ano“ (4), „nevím“ (3), „ne“ (2), „spíše ne“ (1) úroveň kvantity proměnné představovaly. Zde se hovoří o tzv. proměnných spojitých. Podle Punche (2008) je výhodou tohoto typu otázek především pružnost a aplikovatelnost v širokém rozsahu situací.

Odpovědi na otevřené otázky byly zpracovány následujícím způsobem: Na základě obsahu odpovědí získaných od respondentů, bylo vytvořeno několik kategorií, kterým byla přiřazena čísla. Poté byly odpovědi posuzovány jednotlivě a na základě jejich obsahu byly do těchto kategorií rozříděny a analyzovány z hlediska pohlaví a věku. Zpracovaná data v tabulkách byla následně přepočtena na tzv. relativní četnost vyjádřenou v procentech. Relativní četnost, jak ve své knize definuje Chráska (2007) „poskytuje informaci o tom, jak velká část z celkového počtu hodnot připadá na danou hodnotu (kategorii).“¹⁷⁸ Tento krok byl zvolen z důvodu nepoměrného zastoupení mužů z celkového počtu respondentů. Při následném srovnávání postojů mužů s ženami by byl hůře prezentovatelný. Po konečném vypracování tabulek byly výsledky znázorněny pomocí grafů, na jejichž základě byla provedena analýza dat.

5.4 Analýza zjištěných dat

Na základě vyhodnocených dotazníků byla získána empirická data, která jsou shrnuta v této kapitole. Otázky č. 1-3 byly zaměřeny na zjištění tzv. tvrdých dat o dotazovaném. Zbylé otázky č. 4-34, měly za cíl zjistit jejich postoje k lásce a následně manželství.

První otázka se týkala věku respondentů. Bylo zjištěno, že největší zastoupení měla skupina dotazovaných ve věku 20-35 let, celkem 332 respondentů (72%). Druhá nejpočetnější kategorie byla ve věku 36-50 let, 82 zúčastněných (18%). V nejmenším zastoupení 11% (50 respondentů) byla skupina ve věku 51 a více let. O těchto údajích vypovídá níže uvedená tabulka č. 2.

---

¹⁷⁸ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu - Základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4, s. 41

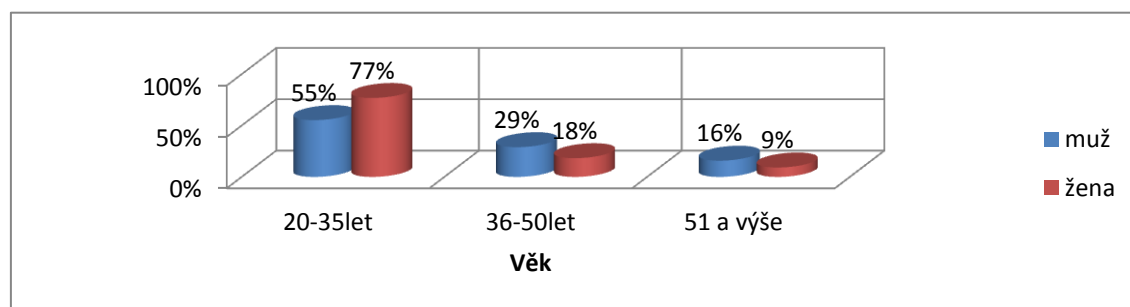
Tabulka 2: Přehled údajů o účastnících dotazníkového průzkumu dle věku

Věková kategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
20-35 let	332	71,55%
36-50 let	82	17,67%
51 a více let	50	10,78%
Celkem	464	100%

Tabulka č. 3 zobrazuje odpovědi na otázku č. 2, která zjišťovala zastoupení respondentů z hlediska pohlaví. Z celkového počtu 464 respondentů, se průzkumu zúčastnilo 350 žen a 114 mužů (Tabulka č. 3). Souhrn odpovědí na otázku č. 1 a 2 vyobrazuje přehled o nejčastějších účastnících dotazníkového šetření (graf č. 5). Odpovědi na další otázky týkajících se postojů k lásce a manželství jsou pro větší přehlednost vyobrazeny v následujících grafech.

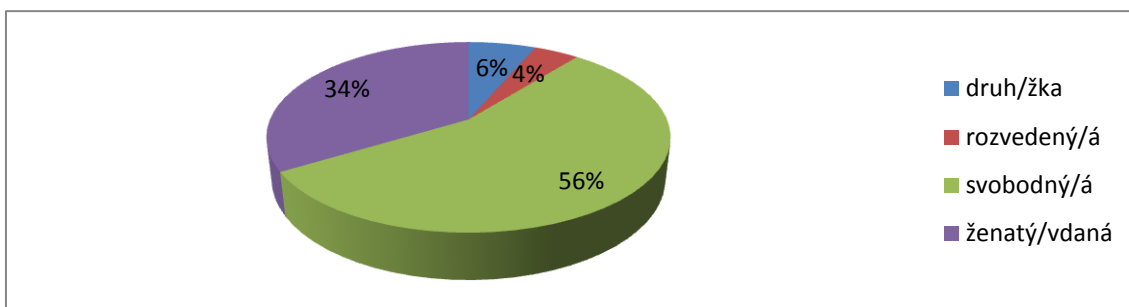
Tabulka 3: Přehled údajů o účastnících dotazníkového průzkumu dle pohlaví

Věková kategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
<i>Muž</i>	114	24,57%
<i>Žena</i>	350	75,43%
Celkem	464	100%

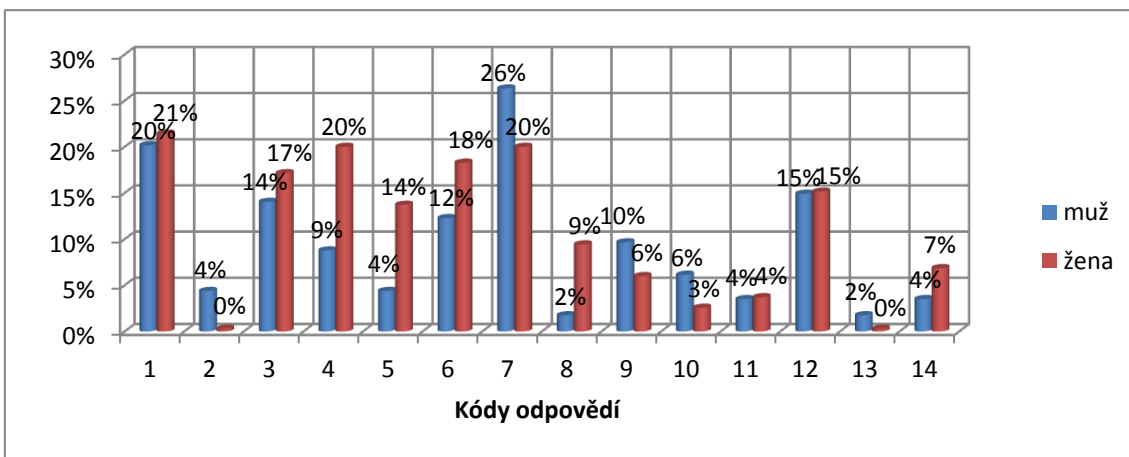
Graf 5 Přehled údajů o účastnících dotazníkového šetření dle pohlaví a věku

Pro dokreslení údajů o typickém respondentovi, který dotazník vyplňoval, slouží níže uvedený graf č. 6 znázorňující jeho rodinný stav. Ten byl ilustrován na základě odpovědí na třetí otázku. Jak je z grafu patrné, nejčastěji dotazník vyplňoval/a svobodný/á, 258 respondentů (55,6%) a ženatí/vdané, 156 respondentů (33,62%). Přibližně ve stejném poměru dotazník vyplnilo druhů/družek a rozvedených (30 a 20 respondentů, tj. 6,47% a 4,31%).

Graf 6 Rodinný stav

Otázka č. 4 měla za cíl zjistit, co si respondenti představují pod pojmem *láska*. Odpovědi respondentů byly, jak již bylo zmíněno, rozříděny podle obsahu do několika kategorií. Tyto kategorie jsou shrnuty pod následujícími kódy: 1. *pocity, emoce*; 2. *bůh*; 3. *tolerance, respekt, kompromis, pochopení, obětování se*; 4. *souznění, sounáležitost, porozumění, soužití*; 5. *bezpečí, jistota, opora, pomoc, podpora*; 6. *důvěra, upřímnost, věrnost, oddanost*; 7. *přátelství, blízkost, náklonnost, vztah, partnerství, mít rád*; 8. *zamilovanost, milovat*; 9. *přitažlivost, sympatie, chemie*; 10. *intimita, vášeň, sex*; 11. *manželství, rodina, mateřství, děti*; 12. *jiná odpověď*; 13. *nevhodná odpověď / nepochopení otázky*; 14. *žádná odpověď*. Odpovědi na tuto otázku ilustruje níže uvedený grafu č. 7.

Graf 7 „Co si představujete pod pojmem LÁSKA?“

Odpovědi z pohledu mužů a žen se u této otázky ve většině případech rozcházejí. Z tohoto důvodu byly na základě získaných dat pro větší přehlednost vypracovány následující tabulky č. 4 a 5, kde jsou odpovědi spadající do stejné kategorie seřazeny podle pořadí od největšího po nejmenší procentuální zastoupení u respondentů.

Tabulka 4: Přehled odpovědí na otázku č. 4 dle pořadí získaných od mužů

Pořadí odpovědí	Relativní četnost	Kódy odpovědí	Odpovědi
1.	26%	7	přátelství, blízkost, náklonnost, vztah, partnerství, mít rád
2.	20%	1	pocity, emoce
3.	15%	12	jiná odpověď
4.	14%	3	tolerance, respekt, kompromis, pochopení, obětování se
5.	12%	6	důvěra, upřímnost, věrnost, oddanost
6.	10%	9	přitažlivost, sympatie, chemie
7.	9%	4	souznění, sounáležitost, porozumění, soužití
8.	6%	10	intimita, vášeň, sex
9.-12.	4%	2	bůh
9.-12.	4%	5	bezpečí, jistota, opora, pomoc, podpora
9.-12.	4%	11	manželství, rodina, mateřství, děti
9.-12.	4%	14	žádná odpověď
13.-14.	2%	8	zamilovanost, milovat
13.-14.	2%	13	nevhodná odpověď/nepochopení otázky

Tabulka 5: Přehled odpovědí na otázku č. 4 dle pořadí získaných od žen

Pořadí odpovědí	Relativní četnost	Kódy odpovědí	Odpovědi
1.	21%	1	pocity, emoce
2.- 3.	20%	4	souznění, sounáležitost, porozumění, soužití
2.-3.	20%	7	přátelství, blízkost, náklonnost, vztah, partnerství, mít rád
4.	18%	6	důvěra, upřímnost, věrnost, oddanost
5.	17%	3	tolerance, respekt, kompromis, pochopení, obětování se
6.	15%	12	jiná odpověď
7.	14%	5	bezpečí, jistota, opora, pomoc, podpora
8.	9%	8	zamilovanost, milovat
9.	7%	14	žádná odpověď
10.	6%	9	přitažlivost, sympatie, chemie
11.	4%	11	manželství, rodina, mateřství, děti
12.	3%	10	intimita, vášeň, sex
13.-14.	0%	2	bůh
13.-14.	0%	13	nevhodná odpověď/nepochopení otázky

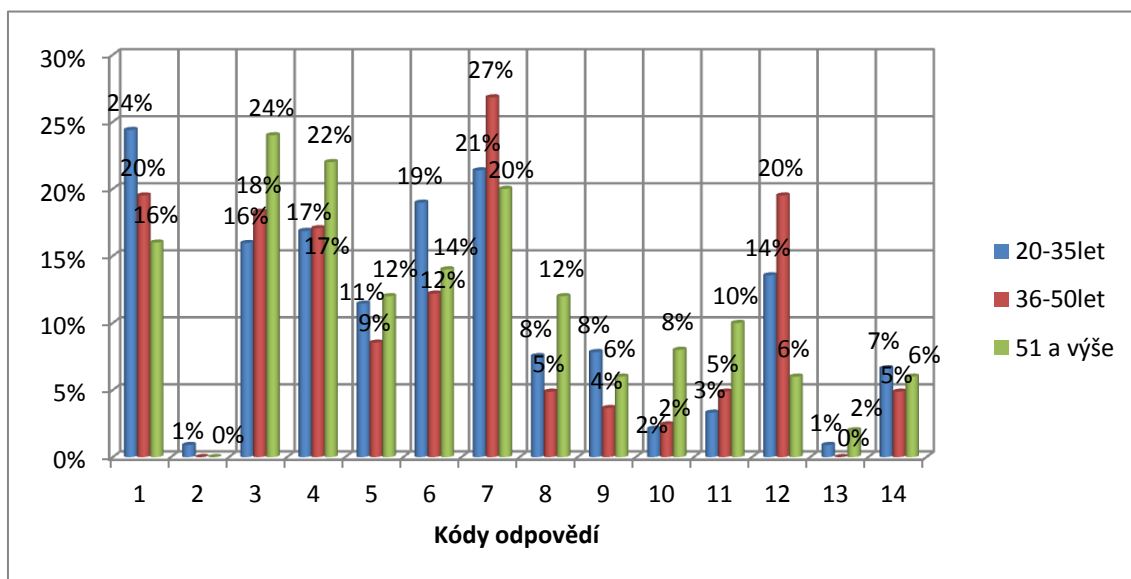
Jak lze z tabulek č. 4, 5 a grafu č. 7 vyvodit, představy mužů a žen se ohledně lásky liší. Nejvíce respondentů mužského pohlaví si pod pojmem *láska* představilo *přátelství, blízkost, náklonnost, vztah, partnerství, mít rád* apod. Zde byl rozdíl ve srovnání s ženami znatelný. Tuto odpověď si zvolilo 26% mužů a 20% žen. Jak z analýzy dále vyplynulo, téměř čtvrtina respondentů mužského i ženského pohlaví

(20% mužů, 21% žen) si pod touto hodnotou, představilo určité *pocity či emoce*. Poměr mužů a žen tedy má na tuto problematiku podobný názor.

U odpovědí pod kódy č. 1 (20% mužů, 21% žen), 11 (4% mužů, 4% žen) a 12 (15% mužů, 15% žen) se procentuální zastoupení obou pohlaví téměř shodovalo. Našlo se tedy stejné zastoupení mužů a žen, kteří se v těchto odpovědích názorově shodli. Naopak největšího rozdílu, který se v odpovědích z aspektu pohlaví vyskytnul, bylo dosaženo v kategorii odpovědi pod kódem č. 4. Zde si respondenti *lásku* vysvětlovali jako *souznění, porozumění, soužití* apod. Ve svých dotaznících doplnilo tímto způsobem odpověď 9% mužů a 20% žen.

Zajímavé bylo rovněž srovnání mužských a ženských odpovědí, které se skrývaly pod kódy č. 8 (*zamilovanost, milovat*), 9 (*přitažlivost, sympatie, chemie*) a 10 (*intimita, vášeň, sex*). I v těchto odpovědích se postoje mužů a žen rozcházel. U odpovědí č. 9 a 10 převyšovala relativní četnost mužů nad relativní četností žen (9- 10% mužů, 6% žen; 10- 6% mužů, 3% žen). I když rozdíly nejsou tak markantní, lze z nich určitý závěr vyvodit. V případě odpovědi č. 9 a 10, zřejmě sehrála při rozhodování mužů největší roli jejich „živočišnost“, která je pro mužskou část populace typičtější. V odpovědi č. 8 byl poměr relativní četnosti mužů a žen 2% ku 9%. Ženy zřejmě nejvíce ovlivnila jejich citlivost a emotivnost.

U žen se v několika případech dokonce procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí téměř shodovalo. Odpovědi pod kódy č. 1, 3, 4, 6 a 7 měly co do počtu respondentek, které si je zvolily, relativní četnost 21%, 17%, 20%, 18%, 20%. Z toho lze vyvodit, že v této souvislosti mají ženy představy o lásce méně vyhraněné než muži. Podle výsledných dat vidí ženy nejčastěji za pojmem *láska*- (1) *pocity, emoce*; (3) *toleranci, respekt, kompromis, pochopení, obětování se*; (4) *souznění, sounáležitost, porozumění, soužití*; (6) *důvěru, upřímnost, věrnost, oddanost*; (7) *přátelství, blízkost, náklonnost, vztah, partnerství, mít rád*.

Graf 8 „Co si představujete pod pojmem LÁSKA?“

Výše uvedený graf č. 8 znázorňuje odpovědi na tutéž otázku z pohledu věku. Jak lze z výsledků výzkumu usoudit, z pohledu jednotlivých věkových skupin se postoj k jednotlivým odpovědím na otázku č. 4 lišil.

Z analýzy dále vyplynulo, že si respondenti nejčastěji pod pojmem *láska* představovali: *pocity, emoce* (věková kategorie 20-35 let); *přátelství, blízkost, náklonnost, vztah, partnerství, mít rád* (věková kategorie 36-51let); *tolerance, respekt, kompromis, pochopení, obětování se* (věková kategorie 51 a více let). Z této skutečnosti lze odvodit, že s rostoucím věkem respondenti přikládají větší důraz pragmatické stránce věci, kdežto mladší respondenti emocionální stránce.

Následná analýza jednotlivých kategorií odpovědí má za cíl jejich srovnání z pohledu věku respondentů. (Relativní četnost je zde řazena v pořadí od nejmladších po nejstarší respondenty):

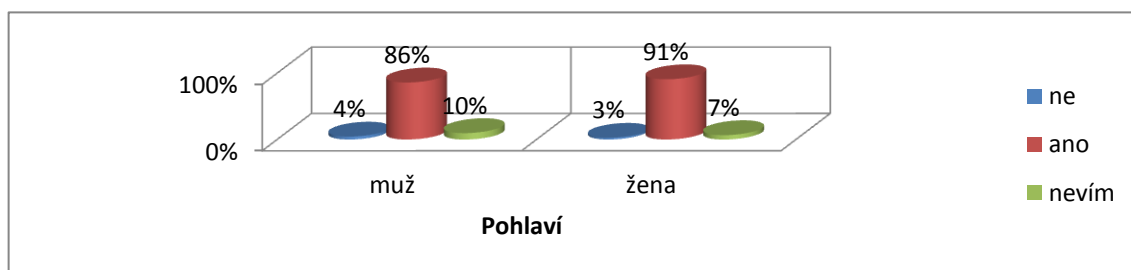
- 1: *pocity, emoce* apod. si pod pojmem *láska* představují nejčastěji nejmladší respondenti a s přibývajícím věkem počet stejně smýšlejících klesá (24%, 20%, 15%). Jak již bylo zmíněno, starší respondenti mají na *lásku* pragmatičtější pohled než respondenti mladší.
- 2: *boha* si za tímto pojmem představilo pouhé 1% dotazovaných ve věku 20-35 let, ze zbylých respondentů, tímto způsobem neodpověděl žádný z dotazovaných (1%, 0%, 0%).

- 3: *tolerance, respekt, kompromis, pochopení, obětování se*- takto vidí lásku 16%, 18% a 24% respondentů. Lze tedy říci, že s přibývajícím věkem roste počet těch, kteří na *lásku* nahlíží tímto způsobem.
- 4: stejné zastoupení dotazovaných spadajících do věkových skupin 20-35 let a 36-50 let na tuto otázku odpověděli stejně (17%). Pod touto zkoumanou hodnotou si nejvíce představovali- *souznění, sounáležitost, porozumění, soužití* apod. Z řad nejstarších takto odpovědělo dokonce 22%.
- 5: *bezpečí, jistota, opora, pomoc, podpora*- tato a obsahově podobné definice volili v největším procentuálním zastoupení respondenti v pořadí: 1. 51 a více let (12%), 2. 20-35 let (11%), 3. 36-50 let (9%).
- 6: *důvěra, upřímnost, věrnost, oddanost*- takto si představují *lásku* nejvíce respondenti 20-35 let (19%), dále 14% respondentů ve věku 51 a více let a 12% respondentů ve věku 36-50 let. Z toho lze usoudit, že důvěru, upřímnost a věrnost ve spojitosti s láskou považují v největší míře za důležitou respondenti nejmladší věkové kategorie.
- 7: *přátelství, blízkost, náklonnost, vztah, partnerství, mít rád* apod. si pod pojmem *láska* představují nejvíce respondenti ve věku 36-50 let (27%). Zbylé věkové kategorie se od sebe v počtu takto uvedených odpovědí příliš nelišili (21% dotazovaných ve věku 20-35 let, 20% dotazovaných ve věku 51 a více let).
- 8: 8%, 5% a 12% respondentů nahlíží na lásku jako na *zamilovanost, milování* a apod.
- 9: 8% dotazovaných ve věku 20-35, 4% ve věku 36-50 let a 6% ve věku 51 a více let si pod pojmem *láska* představilo *přitažlivost, sympatii, chemii* apod.
- 10: první dvě kategorie měli na tuto hodnotu podobný názor a *lásku* definovali pojmy- *intimita, vášeň, sex* (2%). Kategorie 51 a více zastávala v 8% z nich stejný názor.
- 11: z grafu č. 6 lze usoudit, čím vyšší věk respondenta, tím více si respondent pod láskou představuje *manželství, rodinu, mateřství, děti* apod. O této skutečnosti vypovídá progresivní růst relativní četnosti odpovědí- 3%, 5%, 10%.
- 12: jinou odpověď zvolilo 14%, 20% a 6% respondentů. Tito účastníci výzkumu zvolili takovou odpověď, která nespadala ani do jedné z daných kategorií. Objevovaly se odpovědi typu: „*život; vše; už raději nic; touha splnit druhému,*

co mu na očích vidím; štěstí a krásné chvíle a všeobecné pohodové období; stav mysli, smysl života, prokletí; spokojený život, který dává smysl; silné kladné pouto mezi dvěma osobami; nutnost; něco krásného; mít vedle sebe někoho, kdo mě obejmě a vyslechne; láska je krásná věc, ale musí jí pociťovat obě pohlaví; láska je jen slovo; chuť s partnerem strávit zbytek života; dva lidi, kteří jsou spolu šťastní a nic jim spolu nechybí...

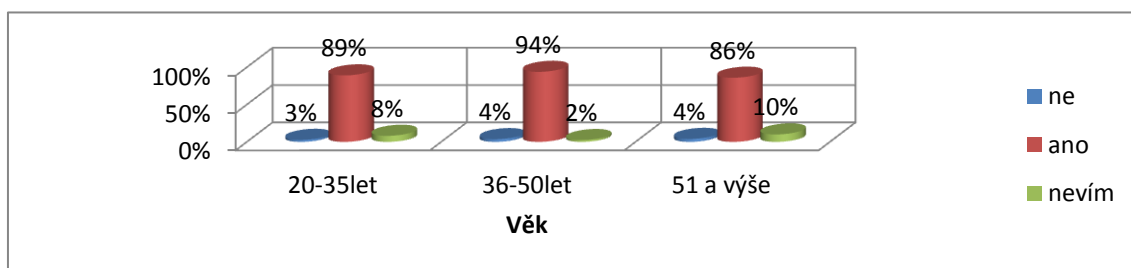
- 13. 1%, 0%, 2% respondentů na otázku *nevhodně odpovědělo* nebo ji *nepochopilo*.
- 14. 7%, 5%, 5% respondentů na tuto otázku *neodpovědělo*.

Graf č. 9 a 10 reflektuje odpovědi na otázku č. 5, která zjišťovala, zda respondenti věří v hodnotu lásky.

Graf 9 „Věříte v hodnotu lásky?“

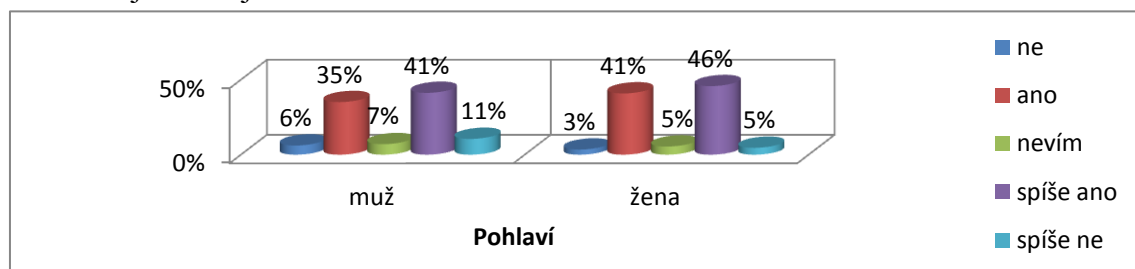
Na tuto otázku odpověděla většina respondentů, mužů i žen, kladně. V této souvislosti byly ženy, i když jde o rozdíl pouhých 5%, oproti mužům optimističtější. Z řad žen jich v lásku věří 91%, u mužů jde o 86%.

Graf 10 „Věříte v hodnotu lásky?“

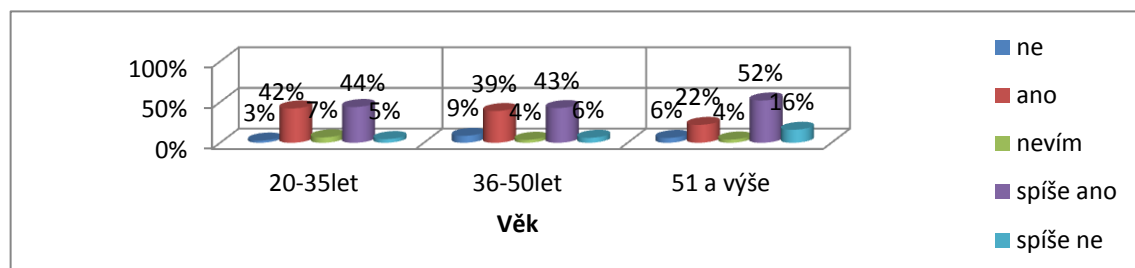
Postoj respondentů k téže otázce z pohledu věku znázorňuje výše uvedený graf č. 10. Při pohledu na něj je patrné, že nejvíce respondentů, kteří v lásku věří, bylo ve věku 36-50 let (94%). I zde jde o minimální rozdíly. Druhými v pořadí byli respondenti ve věku 20-35let (89%) a nejvíce pesimistů v souvislosti s touto otázkou bylo ve věku 51 a více let (86%).

V otázce č. 6 se měli dotazovaní vyjádřit k tomu, zda je pro ně v partnerském vztahu nejdůležitější hodnotou láska.

Graf 11 „Je pro vás v partnerském vztahu nejdůležitější hodnotou láska?“

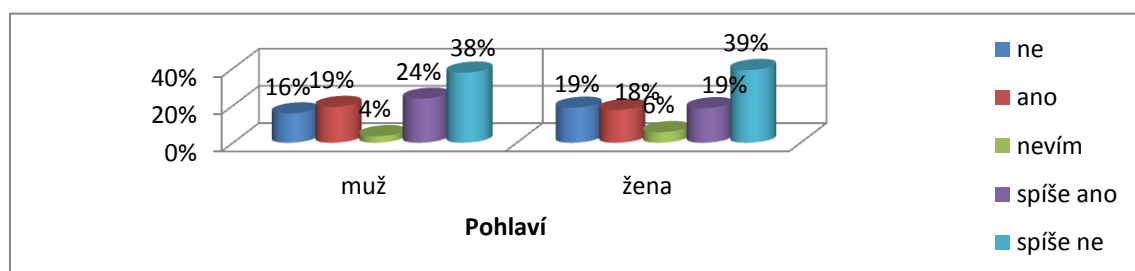
Jak ilustruje graf č. 11, rozdíly z hlediska pohlaví jsou výraznější než v otázce předchozí. Jak se ukázalo, pro ženy je hodnota lásky v partnerském vztahu důležitější než pro muže. Vypovídá o tom fakt, že ženy ve srovnání s muži odpovídaly častěji kladně (87% žen a 76% mužů).

Graf 12 „Je pro vás v partnerském vztahu nejdůležitější hodnotou láska?“

Z pohledu věku, jak o tom vypovídá graf č. 12, má láska v partnerském vztahu největší váhu u respondentů v pořadí od nejmladších, tzn. věkové kategorie 20-35 let (86% kladných odpovědí), přes střední kategorii 36-50 let (82% kladných odpovědí) až po respondenty ve věku 51 a více let (74% kladných odpovědí). Z těchto údajů lze vyvodit, že s přibývajícím věkem u respondentů hodnota lásky klesá.

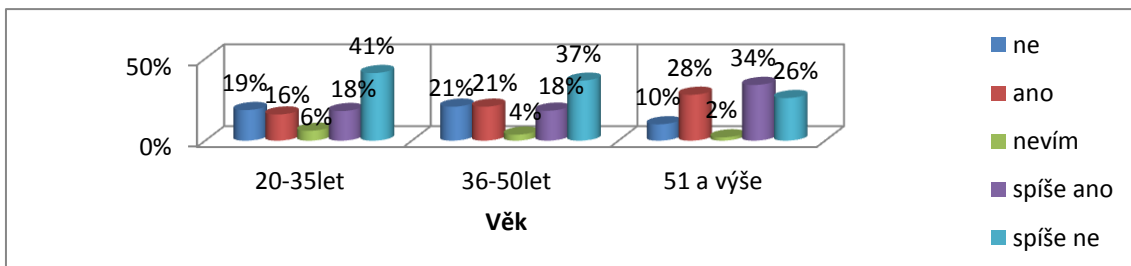
Následující grafy č. 13 a 14 zachycují odpovědi na otázku č. 7. Respondenti odpovídali na to, zda může partnerský vztah fungovat i bez lásky.

Graf 13 „Může podle vás partnerský vztah fungovat i bez lásky?“

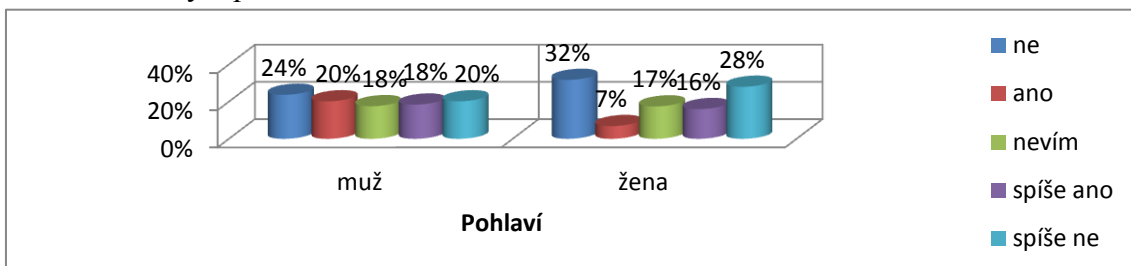
Nejčastěji si respondenti volili odpovědi „spíše ano“ a „spíše ne“. U mužů takto odpovědělo 24% a 38%, u žen 19% a 39%. V souhrnu však většina odpovědí od dotazovaných byla záporná. Tzn. 54% mužů a 58% žen na danou otázku odpovědělo negativně. Jak z těchto údajů vyplývá, pohled žen i mužů se v tomto ohledu příliš neliší.

Graf 14 „Může podle vás partnerský vztah fungovat i bez lásky?“

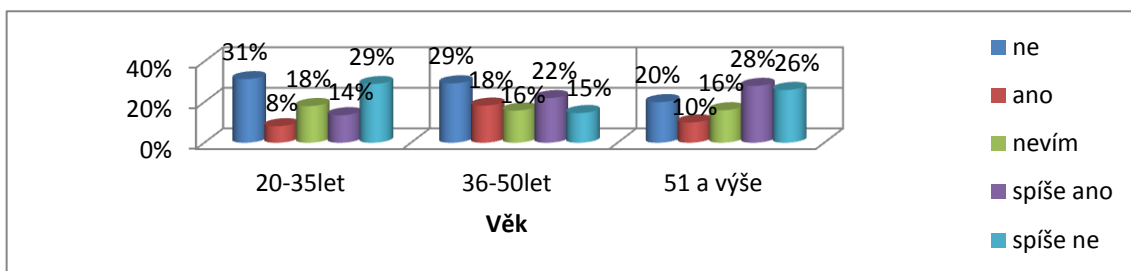
Srovnáme-li postoje z hlediska věkových skupin (graf č. 14), lze usoudit, že kategorie dotazovaných od 51let výše přikládá lásce ve vztahu nejmenší význam. Vypovídá o tom procentuální zastoupení odpovědí „ano“ a „spíše ano“, 28% a 34%. Přestože jde o minimální rozdíly, jsou z grafu patrné. Naopak podle nejmladší kategorie vztah bez lásky může fungovat jen málokdy. Lze tedy vyvodit, že s přibývajícím věkem se respondenti ve větší míře domnívají, že partnerský vztah může fungovat i bez lásky.

V otázce č. 8 měli respondenti odpovídat na to, zda je podle nich partnerský vztah bez lásky lepší než samota.

Graf 15 „Je podle vás partnerský vztah bez lásky lepší než samota?“

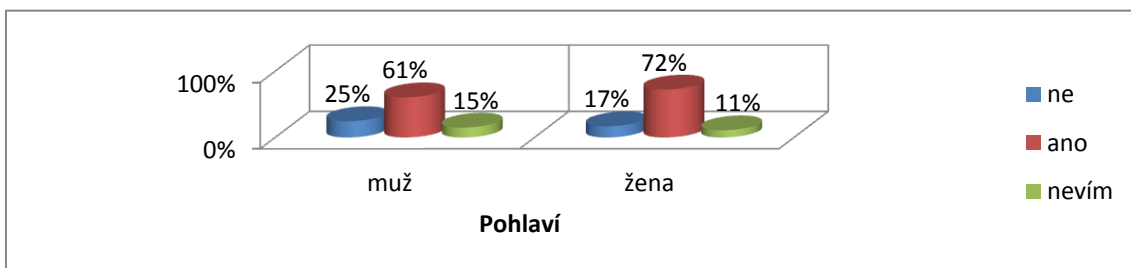
Z výsledných údajů vyplývá, že muži mají na tuto otázku rozdílné názory než ženy. Dokazují to zobrazené odpovědi v grafu č. 15. Z těch lze vyvodit, že ženy mají v tomto případě vyhraněnější názory a ve větší míře se oproti mužům v odpovědích shodují. Shrňme-li tato fakta, můžeme říci, že ženy ve srovnání s muži si nemyslí, že vztah bez lásky je lepší než samota.

Graf 16 „Je podle vás partnerský vztah bez lásky lepší než samota?“

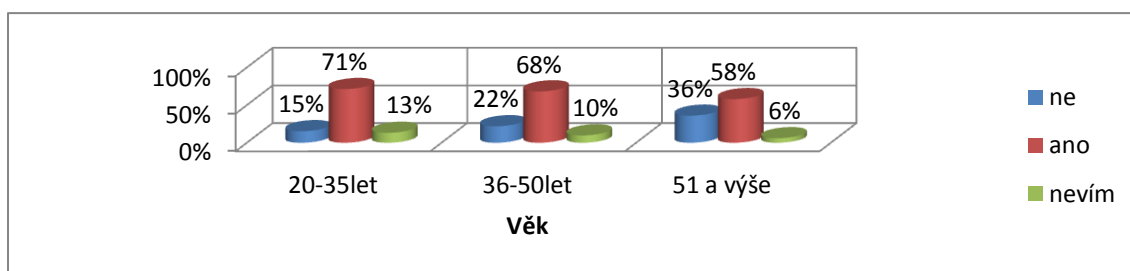
Z aspektu věku (graf č. 16), je na první pohled vidět, že v nejhojnějším počtu partnerský vztah bez lásky nepovažují za lepší volbu než samotou nejmladší respondenti. Vypovídá o tom zastoupení negativních odpovědí „ne“ a „spíše ne“ (31% a 29%, tedy 60% záporných odpovědí). Střední věková skupina má po sjednocení těchto záporných odpovědí podobnou představu, avšak s procentuálně menším zastoupením (29% a 15%, tedy 44% záporných odpovědí). Respondenti ve věku 51 a více let se co do počtu odpovědí víceméně shodují s věkovou skupinou 36-50let (20% a 26%, tedy 46% záporných odpovědí).

Následující otázka č. 9 směřovala ke zjištění, zda dotazovaní věří v lásku na celý život. Výsledná data shrnuje graf č. 16 a 17.

Graf 18 „Věříte v lásku na celý život?“

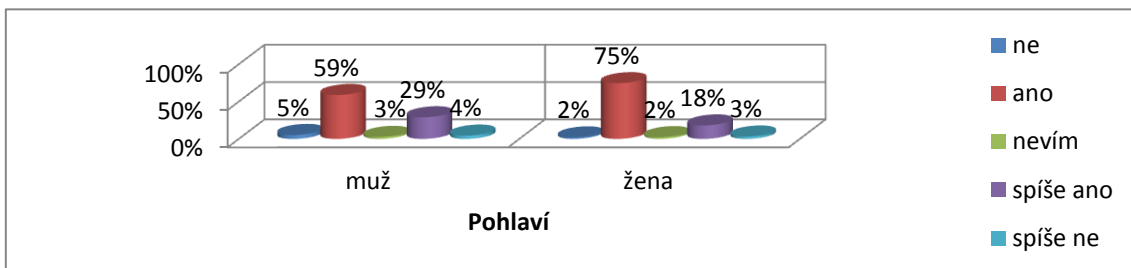
Jak ilustruje graf č. 17, většina dotazovaných v lásku na celý život věří. 72% žen a 61% mužů na tuto otázku odpověděla kladně. Z grafu lze zároveň odvodit, že ženy v lásku na celý život věří ve větší míře než muži.

Graf 17 „Věříte v lásku na celý život?“

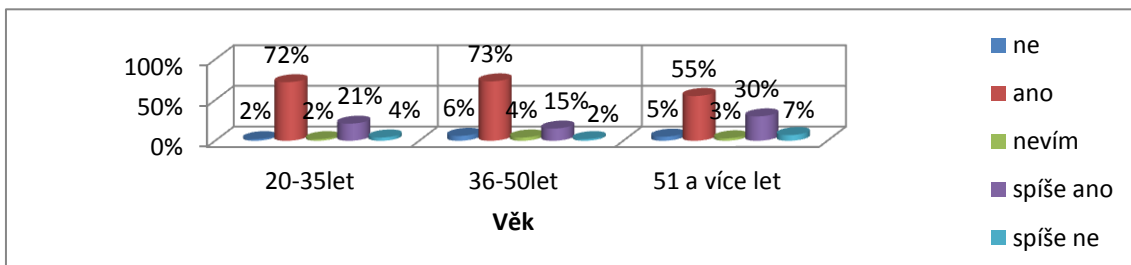
Z pohledu věku, jak o tom vypovídá graf č. 18, lze říci, že čím starší respondenti, tím méně z nich věří v lásku na celý život. Dotazovaných ve věku 20-35 let odpovědělo kladně 71%, dotazovaných ve věku 36-50let 68% a dotazovaných od 51 a více let 58%.

Otázka č. 10 zjišťovala, zda je láska pro respondenty nepostradatelnou součástí jejich života.

Graf 19 „Je podle vás láska nepostradatelnou součástí lidského života?“

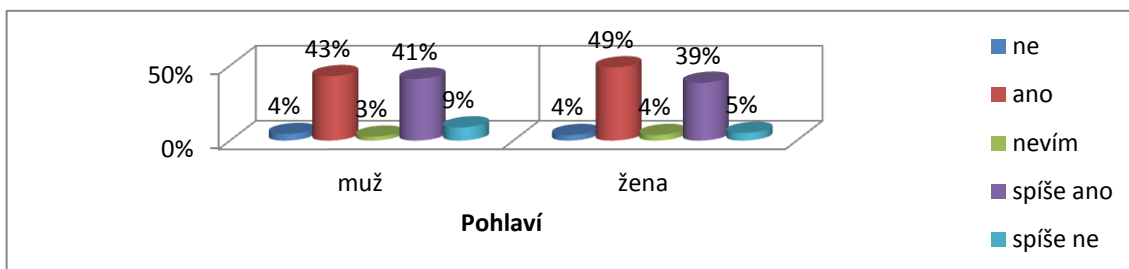
Z grafu č. 19 je patrné, že ženy mají v této oblasti vyhraněnější názor než muži. I když pro obě pohlaví hraje láska v jejich životě důležitou roli, lze říci, že ženy mají v této věci přeci jen jasněji než muži. Kladně na tuto otázku odpovědělo 59% mužů a 75% žen.

Graf 20 „Je podle vás láska nepostradatelnou součástí lidského života?“

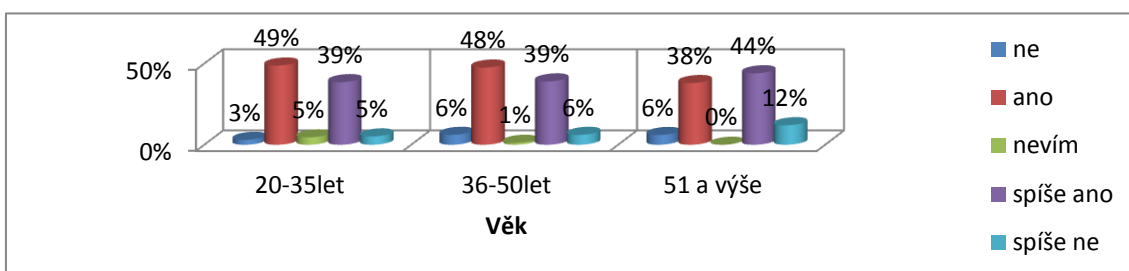
Z hlediska věku (graf č. 20), respondenti nejmladší věkové kategorie, tedy 20-35 let, lásce přikládají v životě větší význam než respondenti ostatních věkových skupin. Vypovídá o tom procentuální zastoupení kladných odpovědí jednotlivých věkových kategorií (93%, 88%, 85% kladných odpovědí). Z těchto získaných dat lze tedy odvodit, že čím starší respondenti, tím méně z nich považuje lásku za nepostradatelnou hodnotu lidského života.

11. otázka zjišťovala, zda respondenti staví lásku ve vztahu na přední příčky ve svém žebříčku hodnot.

Graf 21 „Stavíte lásku na přední příčky ve svém žebříčku hodnot?“

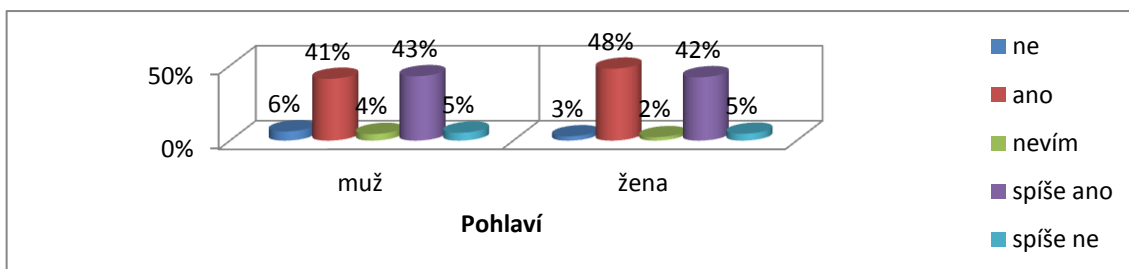
Odpovědi znázorněné v grafu č. 21 nám vypovídají o tom, že ženy staví lásku ve vztahu na přední příčky ve svém žebříčku hodnot častěji než muži (84% mužů, 88% žen odpovědělo na otázku kladně). 9% mužů dokonce zvolilo odpověď „spíše ne“, z čehož lze do jisté míry usoudit, že láska hraje ve vztahu pro ženy větší význam než pro muže. Je nutné dodat, že z hlediska pohlaví není postoj k této problematice tak výrazně odlišný.

Graf 22 „Stavíte lásku na přední příčky ve svém žebříčku hodnot?“

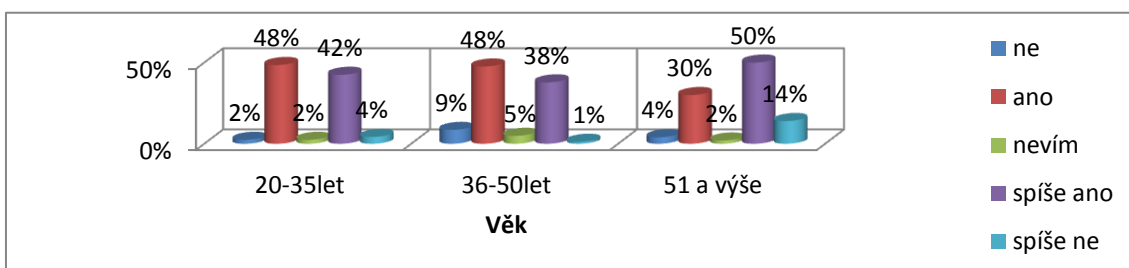
U této otázky se rovněž ukázalo, že mladší respondenti přikládají ve vztahu hodnotě lásky velký význam. Vypovídá o tom graf č. 22. První dvě věkové kategorie se od sebe nijak výrazněji neodlišují. Mezi nejčastější odpovědi patřila odpověď ano (49% respondentů 20-35let, 48% respondentů 36-50let, 38% respondentů 50 a více let) a spíše ano (39% respondentů 20-35let, 39% respondentů 36-50let, 44% respondentů 51 a více let). Výsledné hodnoty kladných odpovědí tak mají s přibývajícím věkem klesající tendenci (88%, 87%, 82%). 12% nejstarších účastníků výzkumu dokonce odpovědělo, že lásku ve vztahu spíše nepreferují. Můžeme tedy říci, že čím starší respondent, tím méně staví lásku mezi nejdůležitější hodnoty svého života. S přibývajícím věkem tedy význam hodnoty lásky u respondentů klesá.

12. otázka měla za cíl zjistit postoj respondentů k tomu, zda je láska základním předpokladem dobrého manželství.

Graf 23 „Je podle vás láska základním předpokladem dobrého manželství?“

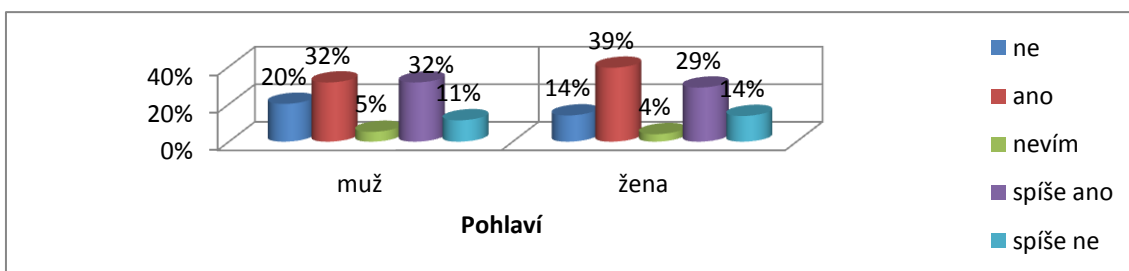
Z grafu č. 23 vyplývá, že z aspektu pohlaví pokládají častěji ženy (90% kladných odpovědí) lásku za hlavní předpoklad dobrého manželství. Muži v tomto případě sice v počtu stejných odpovědí nezaostávají o mnoho (84% kladných odpovědí), přesto jsou rozdíly patrné. Tento rozdíl je u respondentů z hlediska pohlaví vidět zejména v jednoznačnosti jejich odpovědí. U mužů převyšuje odpověď „spíše ano“, kdežto u žen „ano“. Lze tedy říci, že ženy přikládají lásce ve vztahu větší důraz než muži.

Graf 24 „Je podle vás láska základním předpokladem dobrého manželství?“

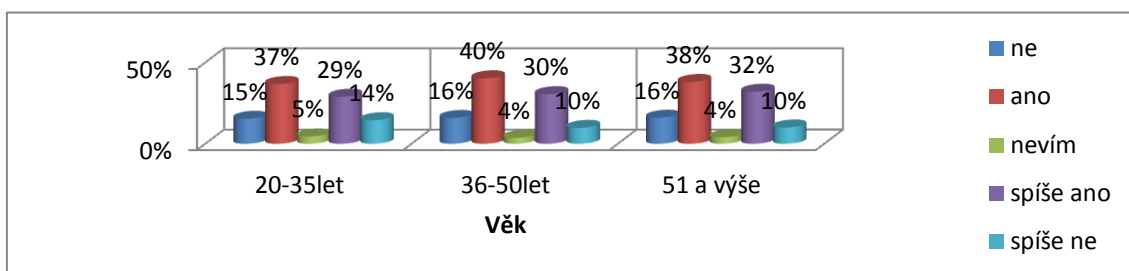
Srovnáme-li postoje z pohledu věku, jak to ilustruje graf č. 24, vidíme, že s přibývajícím věkem se respondenti přiklánějí k názoru, že láska je základním předpokladem dobrého manželství, méně než je tomu u mladších dotazovaných. Zřetelné je to zejména ve výsledcích generace nejstarší (51 a více let), kde jsou výsledné hodnoty kladných odpovědí nejvyšší (80%). U respondentů 36-50 let 86% a u respondentů ve věku 20-35 let 90% kladných odpovědí.

Otázka č. 13 směřovala ke zjištění, zda respondenti považují manželství za stvrzení lásky dvou lidí.

Graf 25 „Považujete manželství za stvrzení lásky?“

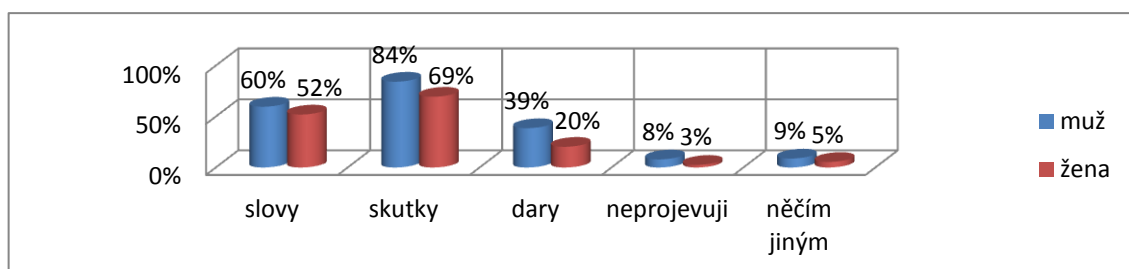
Z grafu č. 25 vyplývá, že ženy daleko častěji než muži považují manželství za stvrzení lásky dvou lidí- 64% mužů ve srovnání s 68% žen odpovědělo na tuto otázku kladně. 1/5 respondentů mužského pohlaví s názorem, že je manželství stvrzení dvou lidí, dokonce pevně nesouhlasí (20% mužů). Z výsledných dat lze tedy vyvodit, že ženy v institutu manželství vidí větší smysl než muži.

Graf 26 „Považujete manželství za stvrzení lásky?“

Jak je patrné z grafu č. 26, většina respondentů považuje manželství za stvrzení lásky dvou lidí. K tomuto názoru se v nejvíce přiklání respondenti ve věku 36 a více let (70% kladných odpovědí). I když s minimálním rozdílem, nejméně s tímto tvrzením souhlasí věková kohorta 20-35let (66% kladných odpovědí).

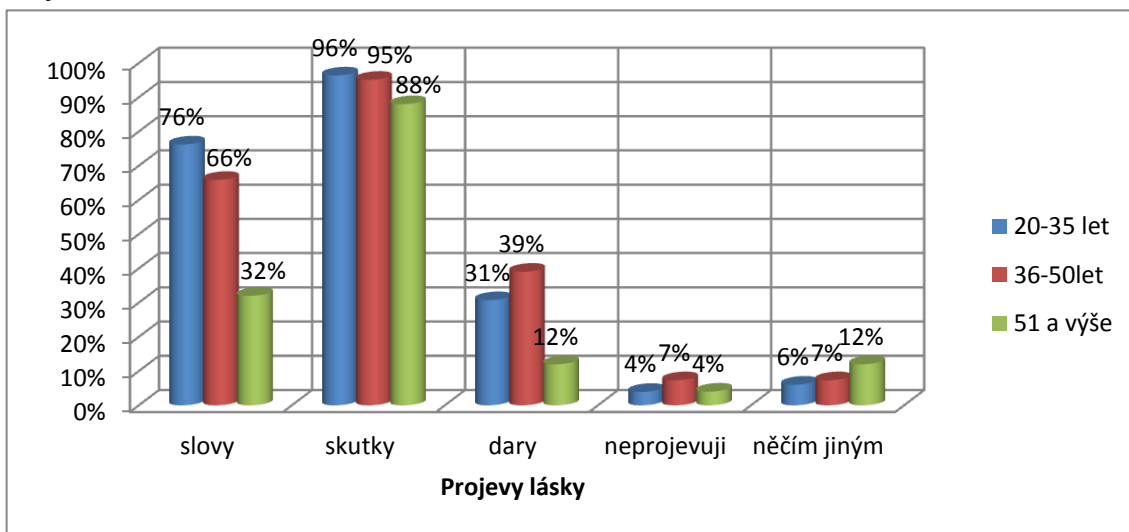
Následující otázka č. 14 měla za cíl zjistit, jakým způsobem respondenti v partnerském vztahu projevují lásku.

Graf 27 „Jakým způsobem projevujete lásku?“

Data v grafu č. 27, která byla na základě dotazníku získána, představují nejčastější projevy lásky, jak mužů, tak žen. Následující pořadí projevů lásky je seřazeno podle kritéria, kterým bylo procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí (od nejvyššího po nejnižší): 1. *skutky* (84% mužů, 69% žen), 2. *slovy* (60% mužů, 52% žen), 3. *dary* (39%, 20%), 4. *něčím jiným* (9%, 5%), 5. *lásku neprojevují* (8%, 3%).

Respondenti (muži), kteří zvolili odpověď „něčím jiným“, projevují lásku těmito způsoby: „*gesty, důvěrou, podporou, povzbuzením, pohledem, úsměvem, chováním, rezignací na své potřeby, přání a představy.*“ Ženy, které zvolily rovněž tuto odpověď, uvedly tyto projevy: „*podporou, úsměvem, pozitivní komunikací, přátelstvím, vstřícností, tolerancí a pochopením, starostlivostí, chováním, pozorností, pohlazením, obejmutím, nasloucháním, něžností, sexem...*“

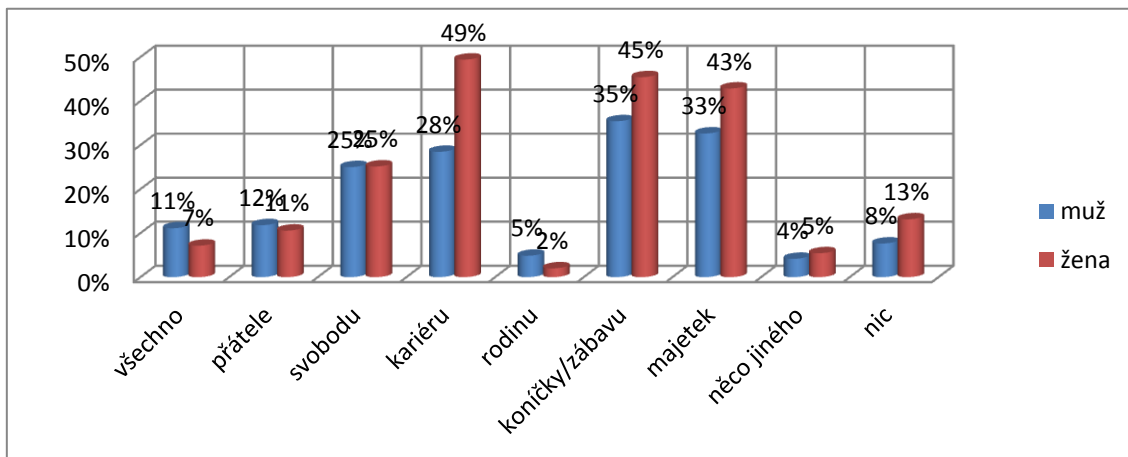

Graf 28 „Jakým způsobem projevujete lásku?“

Graf č. 28 srovnává data na otázku č. 14 z hlediska věku. Jak z dotazníku vyplynulo, respondenti se v pořadí svých projevů lásky do jisté míry shodovali. Následující výčet je seřazen od nejčastějších forem projevů lásky po nejméně vyskytované: 1. *skutky* (96%, 95%, 88%), 2. *slovy* (76%, 66%, 32%), 3. *dary* (31%, 39%, 12%), 4. *neprojevují lásku* (4%, 7%, 4%), 5. *něčím jiným* (6%, 7%, 12%). Jak z výsledků výzkumu vyplývá, respondenti bez ohledu na věk nejčastěji projevují lásku skutky. Zde jsou rozdíly minimální (96%, 95%, 88%). Oproti tomu u druhé z nejčastěji vybrané odpovědi byly rozdíly patrnější. Lásku projevuje slovy „pouhá“ třetina dotazovaných ve věku 51 a více let (32%), u ostatních respondentů se tato odpověď vyskytovala u více jak poloviny z nich (76%, 66%). U těchto dvou vybraných odpovědí (*skutky, slova*) lze rovněž říci, že počet takto zvolených odpovědí s přibývajícím věkem

u respondentů klesá. Další zajímavostí je, že lásku projevují dary nejčastěji respondenti ve věku 36-50 let (39%), naopak nejméně respondenti, kterým je 51 a více let (12%). U dotazovaných ve věku 20-35 let, kteří v této otázce zvolili, že projevují lásku něčím jiným, se nejčastěji objevovala tato tvrzení: „*starostlivostí, časem a energií, důvěrou, něžností, gesty, nonverbální komunikací, chováním a úsměvem, něhou, vstřícností, přátelstvím, pozorností a nasloucháním.*“ U respondentů ve věku 36-50 let se vyskytovaly tyto odpovědi: „*povzbuzením, úsměvem a pozitivní komunikací, tolerancí a pochopením, pohlazením a obejmutím, chováním.*“ Respondenti ve věku 51 a více let naopak v největší míře volily tyto odpovědi: „*pochopením, pozorností, sexem, důvěrou a podporou.*“

Otázka č. 15 směřovala ke zjištění, co jsou respondenti ochotni obětovat pro lásku.

Graf 29 „Co byste dokázali obětovat pro lásku?“

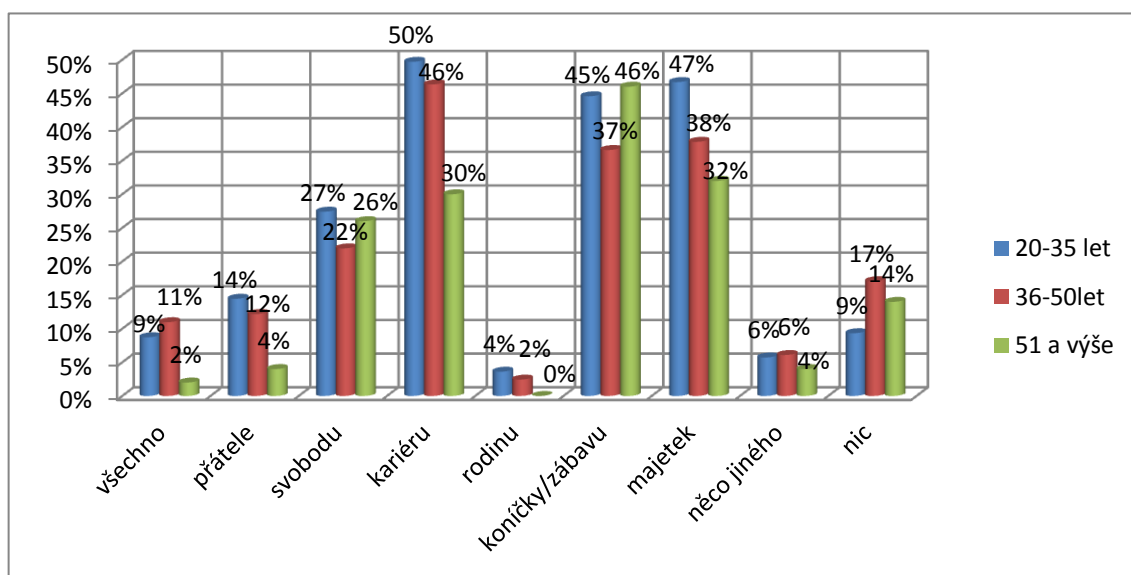
Z grafu č. 29 je možné vyčíst, že pořadí odpovědí bylo u mužů i žen téměř shodné. Dotazovaní muži by byli ochotni pro lásku obětovat v následujícím pořadí tyto lidské potřeby: 1. *koníčky/zábavu* (35%), 2. *majetek* (33%), 3. *kariéru* (28%), 4. *svobodu* (25%), 5. *přátele* (12%), 6. *všechno* (11%), 7. *nic* (8%), 8. *rodinu* (5%), 9. *něco jiného* (4%). Mezi odpověďmi, které si respondenti doplnili na základě vlastního výběru, se nejčastěji vyskytovala např. tato tvrzení: „*nevím; záleží na situaci; pohodlí; láska nepotřebuje oběti.*“

Oproti tomu dotazované ženy by byly ochotny pro lásku obětovat v následujícím pořadí toto: 1. *kariéru* (49%), 2. *koníčky/zábavu* (45%), 3. *majetek* (43%), 4. *svobodu* (25%), 5. *nic* (13%), 6. *přátele* (11%), 7. *všechno* (7%), 8. *něco jiného* (5%), 9. *rodinu* (2%). I zde respondentky v některých případech doplnily prostřednictvím

otevřené odpovědi svůj vlastní postoj k dané problematice. Mezi nejčastější patřila tato tvrzení: „nevím; podle konkrétní situace; život; láska si takových obětí neřádá; láska by měla být bezpodmínečná; láska má být taková, aby se nemuselo obětovat.“

Jak lze ze zjištěného pořadí odpovědí usoudit, *rodina* se jak u mužů, tak žen, stále drží na vrcholku hierarchie hodnot každého z respondentů a pro lásku by ji málokterý z nich byl ochotný obětovat. Podobným způsobem lze hovořit o hodnotě *přátelství*. V tomto případě nebyly rozdíly mezi pohlavím tak patrné, ovšem 12% mužů a 11% žen by přesto byla ochotna tuto hodnotu pro lásku obětovat. Srovnáme-li pořadí hodnoty *svoboda*, muži i ženy ji v této souvislosti vnímají téměř shodně. Zajímavostí výzkumu bylo zjištění, že téměř polovina žen (49%) by pro lásku byla ochotna obětovat *kariéru*, kdežto u mužů by takové oběti bylo schopno jen 28% z nich. Další výraznější rozdíl v postojích mezi muži a ženou byl vidět u následujících hodnot- *majetek* (33% mužů, 43% žen) a *koničky/zábava* (33% mužů, 43% žen). Z těchto údajů lze vyvodit, že ženy jsou pro lásku ochotny obětovat více než muži.

Graf 30 „Co byste dokázali obětovat pro lásku?“

Graf č. 30 znázorňuje odpovědi na tutéž otázku z pohledu věku. Jak ukázala výsledná data, pořadí hodnot (od nejčastějších forem obětí lásky po nejméně vyskytované), které volily jednotlivé věkové kategorie, byl následující: Respondenti ve věku 20-35 let by pro lásku obětovali jako 1. *kariéru* (50%), 2. *majetek* (47%), 3. *koničky/zábavu* (45%), 4. *svobodu* (27%), 5. *přátele* (14%), 6.-7. *všechno*, *nic* (9%), 8. *něco jiného* (6%), 9. *rodinu*. Respondenti ve věku 36-50 let by pro lásku obětovali jako 1. *kariéru* (46%), 2. *majetek* (38%), 3. *koničky/zábavu* (37%), 4. *svobodu* (22%),

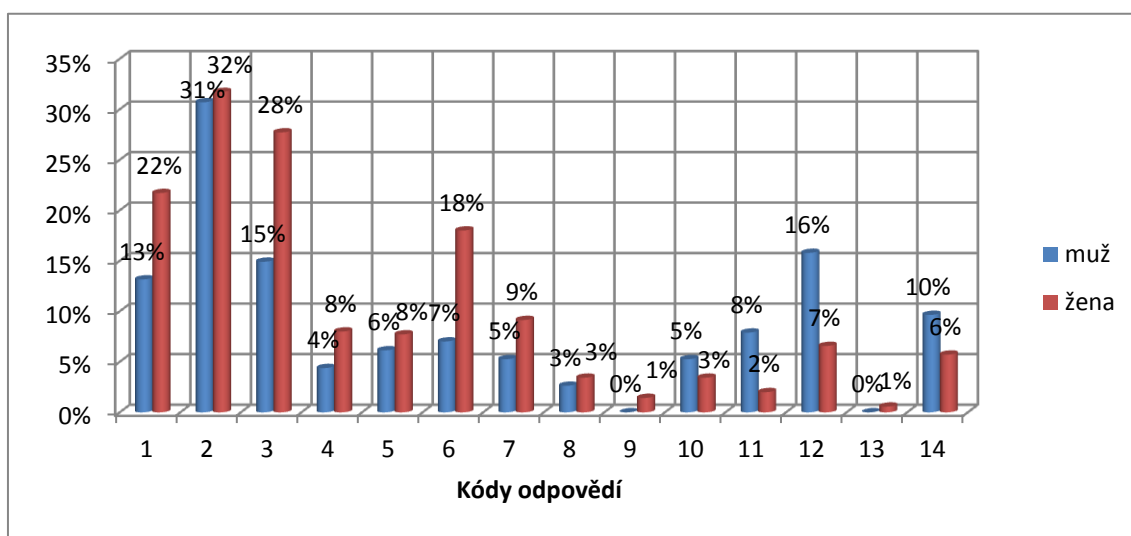
5. *nic* (17%), 6. *přátele* (12%), 7. *všechno* (11%), 8. *něco jiného* (6%), 9. *rodinu* (2%).
A na závěr respondenti ve věku 51 a více let by pro lásku obětovali jako
1. *koničky/zábavu* (46%), 2. *majetek* (32%), 3. *kariéru* (30%), 4. *svobodu* (26%), 5. *nic*
(14%), 6.-7. *něco jiného, přátele* (4%), 8. *všechno* (2%), 9. *rodinu* (0%).

Jak lze z výsledků průzkumu usoudit, z pohledu jednotlivých věkových skupin se postoj k jednotlivým hodnotám ve většině případech liší. Následná analýza jednotlivých hodnot má za cíl jejich srovnání z pohledu věku respondentů (relativní četnost je uváděna vždy v pořadí od respondentů nejmladších po nejstarší):

- *rodina*- respondenti různého věku se v odpovědích v tomto případě příliš nelišili. Pouze 4%, 2%, 0% z nich by pro lásku byli schopni tuto hodnotu obětovat. Z nejstarší kategorie by ji dokonce žádný z respondentů obětovat nedokázal.
- *všechno*- pro lásku by nejvíce obětovali dotazovaní ve věku 36-50 let (11%), 20-35letí se v tomto případě příliš nerozcházeli (9%). Naopak nejméně bylo z řad 51 a víceletých (2%).
- *něco jiného*- tuto odpověď si zvolilo 9%, 17% a 14% respondentů.
- *přátele*- první dvě kategorie měli na tuto hodnotu rovněž podobný názor, 14% a 12% z nich by ji dokázali obětovat. Z generace nejstarších „pouhé“ 4%.
- *nic*- 9%, 17% a 14% respondentů by pro lásku neobětovalo vůbec nic.
- *svoboda*- ani zde se respondenti v odpovědích příliš neodlišovali (27%, 22%, 26%).
- *koničky/zábava*- v tomto případě by v největším počtu byli schopni této oběti respondenti nejstarší (46%) a ve věku 20-35 let (45%), o něco méně si tuto odpověď vybrali dotazovaní z kategorie střední dospělosti (37%).
- *majetek*- lze říci, že čím mladší respondent, tím více je schopen majetek pro lásku obětovat (47%, 38%, 32%).
- *kariéra*- jak lze z grafu č. 30 usoudit, čím vyšší věk respondenta, tím je méně ochotný se kariéry pro lásku vzdát (50%, 46%, 30%).

Pokusíme-li se o následné shrnutí, mezi dotazovanými ve věku 20-35 let a 36-50 let jsou rozdíly v postojích menší než ve srovnání s kategorií 51 a více let.

Následující otázka č. 16 zjišťovala, co si respondenti představují pod pojmem *manželství*. Odpovědi respondentů byly, stejně jako tomu bylo u otázky č. 4, rozříděny podle obsahu do několika kategorií. Tyto kategorie jsou shrnuty pod následujícími kódy: 1. *stvrzení lásky, láska*; 2. *formální stvrzení vztahu, svazku*; 3. *soužití, partnerství, souznění, soudržnost, harmonie, porozumění, pochopení*; 4. *důvěra, upřímnost, věrnost, oddanost, jistota*; 5. *tolerance, respekt, úcta, kompromis*; 6. *rodina, děti*; 7. *na celý život*; 8. *další fáze vztahu*; 9. *tradice*; 10. *závazek*; 11. *zbytečnost, přežitek, není potřeba*; 12. *jiná odpověď*; 13. *nevhodná odpověď / nepochopení otázky*; 14. *žádná odpověď*. Odpovědi respondentů na tuto otázku jsou ilustrovány v grafu č. 31 na další straně.

Graf 31 „Co si představujete pod pojmem MANŽELSTVÍ?“

Jak je možné z grafu č. 31 vyčíst, i zde se potvrdilo, že představa žen a mužů ohledně manželství je odlišná. Pro lepší přehlednost byly vypracovány následující tabulky č. 6 a 7, které znázorňují pořadí nejčastěji se vyskytujících odpovědí na tuto otázku z hlediska pohlaví.

Tabulka 6 Přehled odpovědí na otázku č. 16 dle pořadí získaných od mužů

Pořadí odpovědí	Relativní četnost	Kódy odpovědí	Odpovědi
1.	31%	2	formální stvrzení vztahu, svazku
2.	16%	12	jiná odpověď
3.	15%	3	soužití, partnerství, souznění, soudržnost, harmonie, porozumění
4.	13%	1	stvrzení lásky, láska
5.	10%	14	žádná odpověď
6.	8%	11	zbytečnost, přežitek, není potřeba
7.	7%	6	rodina, děti
8.	6%	5	tolerance, respekt, úcta, kompromis
9.-10.	5%	7	na celý život
9.-10.	5%	10	závazek
11.	4%	4	důvěra, upřímnost, věrnost, oddanost, jistota
12.	3%	8	další fáze vztahu
13.-14.	0%	13	nevhodná odpověď / nepochopení otázky
13.-14.	0%	9	tradice

Tabulka 7 Přehled odpovědí na otázku č. 16 dle pořadí získaných od žen

Pořadí odpovědí	Relativní četnost	Kódy odpovědí	Odpovědi
1.	32%	2	formální stvrzení vztahu, svazku
2.	28%	3	soužití, partnerství, souznění, soudržnost, harmonie, porozumění
3.	22%	1	stvrzení lásky, láska
4.	18%	6	rodina, děti
5.	9%	7	na celý život
6.-7.	8%	4	důvěra, upřímnost, věrnost, oddanost, jistota
6.-7.	8%	5	tolerance, respekt, úcta, kompromis
8.	7%	12	jiná odpověď
9.	6%	14	žádná odpověď
10.-11.	3%	8	další fáze vztahu
10.-11.	3%	10	závazek
12.	2%	11	zbytečnost, přežitek, není potřeba
13.	1%	9	tradice
14.	0%	13	nevhodná odpověď / nepochopení otázky

Nejvíce si respondenti, a to jak muži, tak ženy, pod pojmem *manželství* představovali *formální stvrzení vztahu (svazku)*. Tímto způsobem odpovědělo 31% mužů a 32% žen. V tomto případě se četnosti odpovědí přibližovaly nejvíce. V ostatních odpovědích byly rozdíly patrnější.

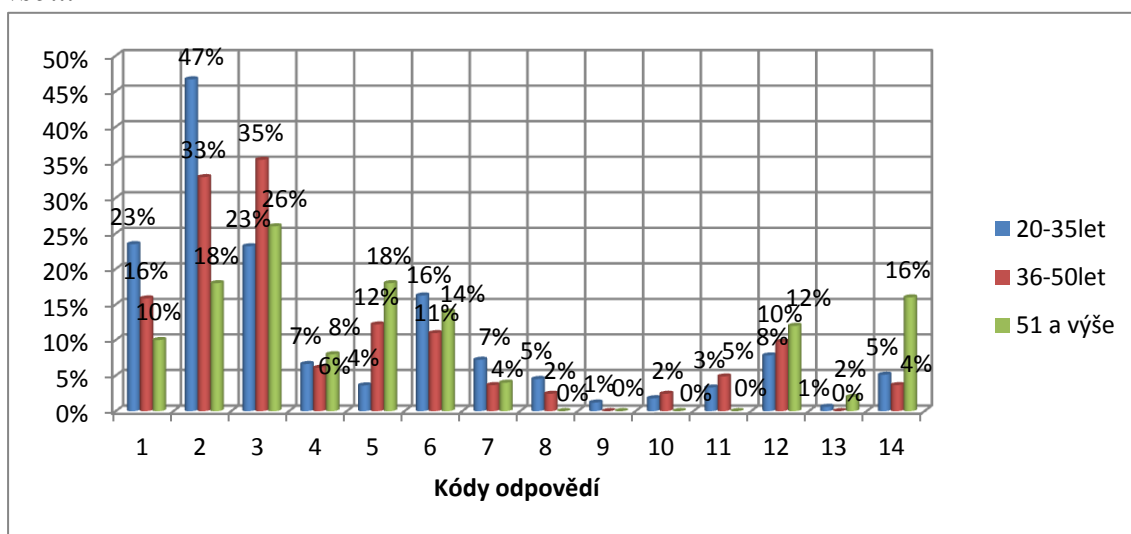
Jak z analýzy dále vyplynulo, uzavření sňatku považovala téměř čtvrtina žen (22%) za *stvrzení lásky* dvou lidí, přičemž „pouze“ 13% mužů zastávalo tentýž názor. To samé platilo u odpovědi pod kódem č. 3. 28% žen ve srovnání s 15ti% mužů si za

tímto pojmem představovalo *soužití, partnerství, souznění, soudržnost, harmonie, porozumění, pochopení* apod. Zde se odpovědi podle pohlaví rozcházejí nejvíce.

Zajímavostí rovněž bylo srovnání výsledných hodnot u odpovědi č. 6. Ta pojem manželství vysvětlovala v souvislosti *s rodinou, dětmi* apod. Jak ze získaných dat vyplynulo, takto manželství vidělo 18% žen a „pouze“ 7% mužů.

V ostatních odpovědích nebylo takové zastoupení respondentů. Přesto ve většině z nich převyšovaly dle relativní četnosti odpovědi žen. Výjimkou byly pouze odpovědi pod číselnými kódy 10 a 11. V takto zvolených odpovědích převyšovala relativní četnost odpovědí mužů nad ženami. 5% mužů a 3% žen si tedy pod manželstvím představuje určitý *závazek* (10) a 8% mužů a pouze 2% žen považuje manželství za *zbytečnost a přežitok*. Dle soudu respondentů, kteří zvolili tuto odpověď, není manželství pro soužití dvou lidí potřeba.

U žen dokonce v několika případech došlo ke stejnému procentuálnímu zastoupení různých odpovědí. Šlo především o odpovědi č. 4 (8%)- *důvěra, upřímnost, věrnost, oddanost, jistota*; 5 (8%)- *tolerance, respekt, úcta, kompromis*; 7 (9%)- *na celý život*; 12 (7%)- *jiná odpověď*. Zde rozdíly při komparaci s mužským pohlavím nebyly tak výrazné: 4- 4%, 5- 6%, 7- 5%. Pouze u odpovědi pod kódem č. 12 se jednalo o 16% mužů. Ti zvolili takovou odpověď, jenž nespádala ani do jedné z daných kategorií. Objevovaly se odpovědi typu: *„kamarádství; manželství je uměle vytvořený vztah dvou lidí; nevím; pohodu a žití s člověkem, s kterým chci být; prstýnky; řehole; skutek, zjednodušující některé aspekty partnerského života; slib; společné jméno; starosti; vše...“*

Graf 32 „Co si představujete pod pojmem MANŽELSTVÍ?“

Výše uvedený graf č. 32 znázorňuje odpovědi na tutéž otázku z pohledu věku. Z výsledných dat lze konstatovat, že z pohledu jednotlivých věkových skupin se postoj k jednotlivým odpovědím na otázku č. 16 opět liší.

Z analýzy dále vyplynulo, že si respondenti nejčastěji pod pojmem *manželství* představují: *formální stvrzení vztahu* (věková kategorie 20-35 let, 47%) a *soužití, partnerství, souznění, soudržnost, harmonie, porozumění* (věkové kategorie 36-51let, 35%; 51 a více let, 26%). Lze tedy říci, že mladší respondenti za tímto pojmem vidí spíše formální stránku věci než vzájemné partnerství a harmonii.

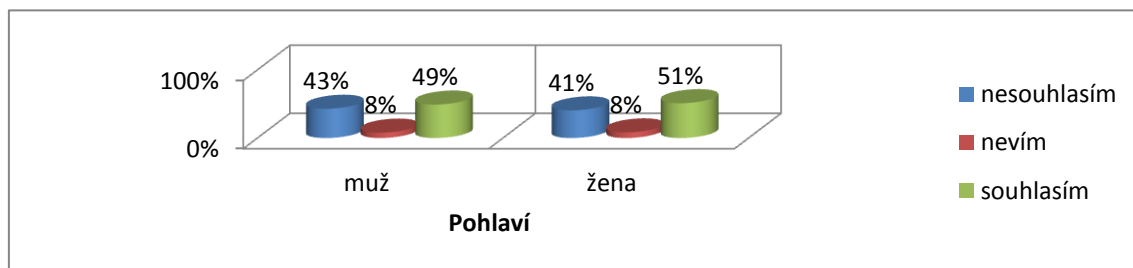
Následná analýza jednotlivých kategorií odpovědí má za cíl jejich srovnání z pohledu věku respondentů. (Relativní četnost je zde řazena v pořadí od nejmladších po nejstarší respondenty):

- 1: *manželství* považují za *stvrzení lásky* nejvíce dotazovaní ve věku 20-35 let a s rostoucím věkem respondentů se stejným názorem ubývá (23%, 16%, 10%). Tento regresivní postup relativních četností značí, že mladší účastníci výzkumu nahlíží na manželství ve své podstatě romanticky a hodnotám jako důvěra, tolerance, respekt apod. přiřkládají menší význam v souvislosti s manželstvím než je tomu u starších respondentů.
- 2: na *manželství* jako na *formální stvrzení vztahu* nahlíží nejvíce respondenti ve věku 20-35 let, přičemž s přibývajícím věkem jejich počet klesá (47%, 33%, 18%).
- 3: *soužití, partnerství, souznění, soudržnost, harmonie, porozumění* - takto vidí *manželství* 23%, 35% a 26% respondentů. U věkových kategorií 35-50 let a 51 a více let dokonce dosáhla tato odpověď největší relativní četnosti ze všech ostatních odpovědí.
- 4: 7%, 6% a 8% respondentů nahlíží na *manželství* jako na *důvěru, upřímnost, věrnost, oddanost, jistotu* apod. Zde výsledné hodnoty nebyly tak markantní.
- 5: 4%, 12% a 18% respondentů nahlíží na *manželství* jako na *toleranci, respekt, úctu, kompromis* a apod. Lze tedy říci, že s přibývajícím věkem roste počet těch, kteří si tento pojem vysvětlují stejným způsobem.
- 6: 16% dotazovaných ve věku 20-35, 11% ve věku 36-50 let a 14% ve věku 51 a více let si pod pojmem *manželství* představí *rodinu a děti*.
- 7: 7% respondentů ve věku 20-35 let a 4% respondentů ve věku 36-50 let a 51 a více let, kteří se domnívají, že je *manželství na celý život*, si v dotazníku

zvolilo odpověď pod kódem č. 7. Jak je z grafu patrné, mladší respondenti jsou v tomto ohledu optimističtější.

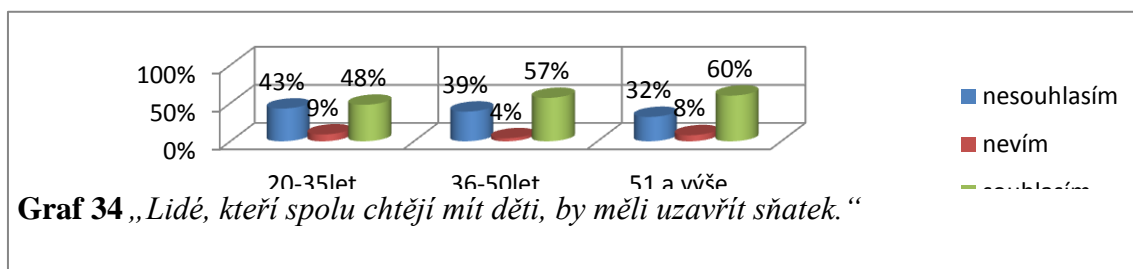
- 8: s tím, že *manželství* představuje *další fázi ve vztahu*, souhlasilo 5% dotazovaných ve věku 20-35 let, 2% ve věku 36-50let a 0% 51 a více let. Čím byl respondent starší, tím spíše nepovažoval manželství jako další krok partnerského vztahu. U nejstarších respondentů se dokonce nenašel nikdo, kdo by si tímto způsobem manželství vysvětloval.
- 9: *tradiční* si za tímto pojmem představilo pouhé 1% dotazovaných ve věku 20-35 let, ze zbylých respondentů, tímto způsobem neodpověděl žádný z dotazovaných (1%, 0%, 0%).
- 10: první dvě kategorie (20-35let a 36-50let) měli na *manželství* podobný názor a definovali ji jako- *závazek* (2%). Z kategorie 51 a více takto neodpověděl žádný z dotazovaných.
- 11. *zbytečnost, přežitek, není potřeba*- takto a obsahově podobné formulace zvolili v největším procentuálním zastoupení respondenti v pořadí: 1. 36-50 let (5%), 2. 20-35let (3%), 3. 51 a více let (0%).
- 12: *jinou odpověď* zvolilo 8%, 10% a 12% respondentů. Tito účastníci výzkumu zvolili takovou odpověď, která nespadala ani do jedné z daných kategorií. U respondentů 20-35 let se objevovaly odpovědi typu: „*kamarádství; konec svobody, více povinností; manželství je manželství; manželství je uměle vytvořený vztah dvou lidí; nevím; pohodu a žití s člověkem s kterým chci být; prstýnky; řehole; Skutek, zjednodušující některé aspekty partnerského života; slib; společné jméno; vzájemná souhra partnerů.*” apod. U respondentů 36-50 let se objevovaly tyto odpovědi: „*formu; ochota společně snášet dobré i zlé; přechod od hormonálních projevů k osobní odpovědnosti za vztah s partnerem; společné názory a zájmy; střecha nad hlavou; takový tým lidí, kteří spolu něco vytvářejí.*“ A respondenti 51 a více odpovídali takto: „*nepředstavuji si, žiju to; pohoda po pracovní době; pouto; svazek dvou bláznů, co měli představu, že něco může vydržet; svoboda; změna příjmení, to je asi vše; ztráta svobody.*“
- 13: 1%, 0%, 2% respondentů na otázku *nevhodně odpovědělo* nebo ji *nepochopilo*.
- 14: 5%, 4%, 16% respondentů na tuto otázku *neodpovědělo*.

Následující otázka č. 17 směřovala ke zjištění, zda by měli lidé, kteří spolu chtějí mít děti, uzavřít sňatek.

Graf 33 „Lidé, kteří spolu chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek.“
 polovina žen (51%) podpořila názor, že lidé, kteří spolu chtějí založit rodinu, by předtím měli uzavřít sňatek. O něco méně příznivců téhož názoru, přišlo z řad mužské populace (49%). V této souvislosti lze říci, že pro ženy jako budoucí matky je manželství důležitější než pro muže.

S daným výrokem, jak o tom vypovídá graf č. 34, nejvíce nesouhlasila věková

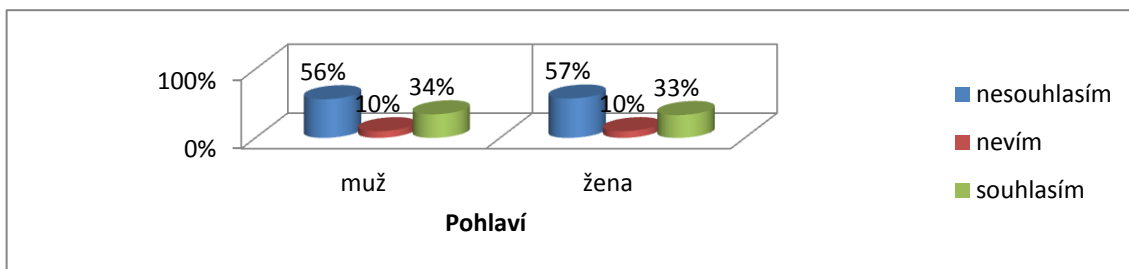

Graf 34 „Lidé, kteří spolu chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek.“

skupina nejmladších dotazovaných. Respondenti střední (36-50 let) a starší dospělosti (51 a více let) měli přibližně stejný počet názorově souhlasných odpovědí, tzn. více jak polovina z nich (57% a 60%) zastávala názor, že by měli partneři před tím než se rozhodnou mít děti, uzavřít sňatek. Z těchto údajů lze odvodit, že s přibývajícím věkem mají k této problematice respondenti konzervativnější postoj.

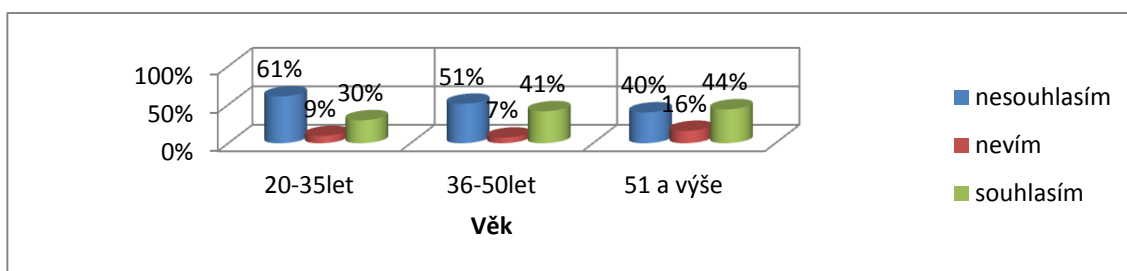

V otázce č. 18 měli dotazovaní vyjádřit souhlas či nesouhlas s následujícím tvrzením: „Pro výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče uzavřeli manželství.“

Graf 35 „Pro výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče uzavřeli manželství.“

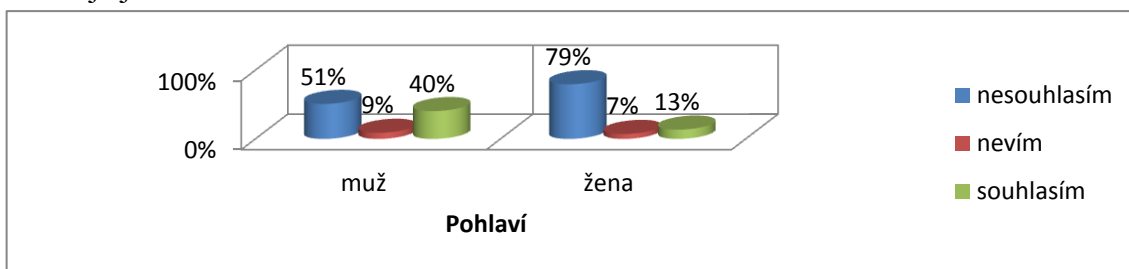
Jak je z grafu č. 35 možné vyčíst, názory obou pohlaví se téměř shodovaly. Většina respondentů s daným výrokiem nesouhlasila (56% mužů, 57% žen). Přesto lze říci, že ženy z větší části nezastávají názor, že je pro výchovu dětí důležité, aby jejich rodiče uzavřeli manželství.

Graf 36 „Pro výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče uzavřeli manželství.“

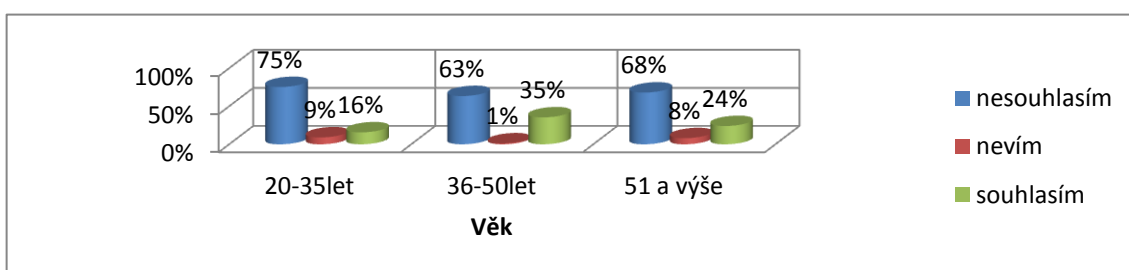
K názorovým odlišnostem častěji docházelo při vzájemné komparaci respondentů různého věku. O tom svědčí údaje ilustrované v grafu č. 36. Většina mladých respondentů od 20 do 35 let s výrokiem nesouhlasila (61%). Stejně tak to platilo i pro střední věkovou skupinu (51%), kde výsledky souhlasných odpovědí převyšovaly ty nesouhlasné. U respondentů ve věku 51 a více let se ve větší míře dotazovaní přibližovali k názoru, že pro výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče manželství uzavřeli (44%). Současně celých 16% z respondentů se nepřiklání ani k jedné z vyhraněných odpovědí. Z toho lze usoudit, že s přibývajícím věkem se názor na důležitost manželství z hlediska výchovy dětí narůstal.

Následující otázka č. 19 zjišťovala, zda si dotazovaní myslí, že manželství omezuje jedincovu nezávislost a osobní život.

Graf 37 „Manželství omezuje jedincovu nezávislost a osobní život.“

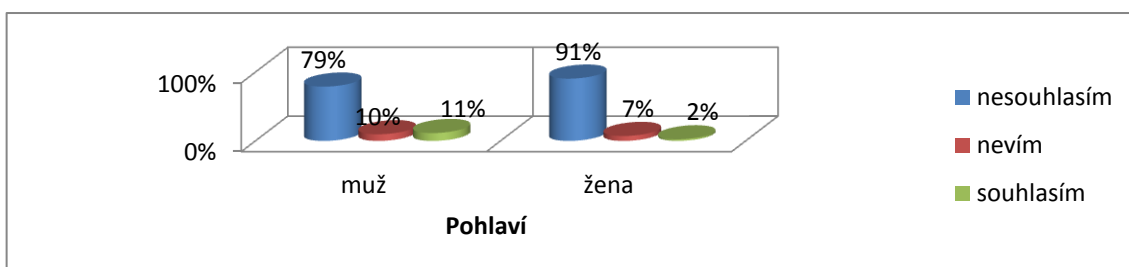
Podle zjištěných dat (graf č. 37), 3/4 žen zastává názor, že manželství jedincovu nezávislost a osobní život neomezuje (79% žen). Na druhou stranu muži byli téměř z poloviny opačného názoru (40% mužů). Zde je rozdíl na první pohled zřetelný.

Graf 38 „Manželství omezuje jedincovu nezávislost a osobní život.“

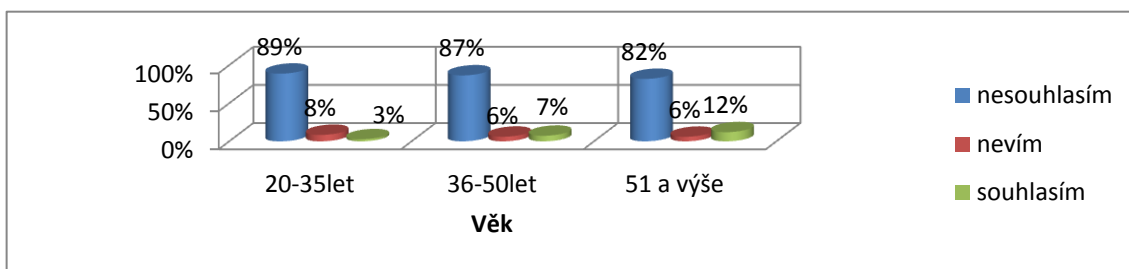
Z hlediska věku (graf č. 38), největší míra nesouhlasných odpovědí byla vybírána respondenty ve věku 20-35 let (75%). Nejmenšími optimisty byli respondenti spadající do věkové kategorie 36-50 let (63%), o něco lépe na tom byla generace nejstarší, 51 a více let (68%).

V otázce č. 20 odpovídali respondenti na to, zda podle nich manželství brání jedinci v jeho kariérním růstu.

Graf 39 „Manželství brání jedinci v jeho kariérním růstu.“

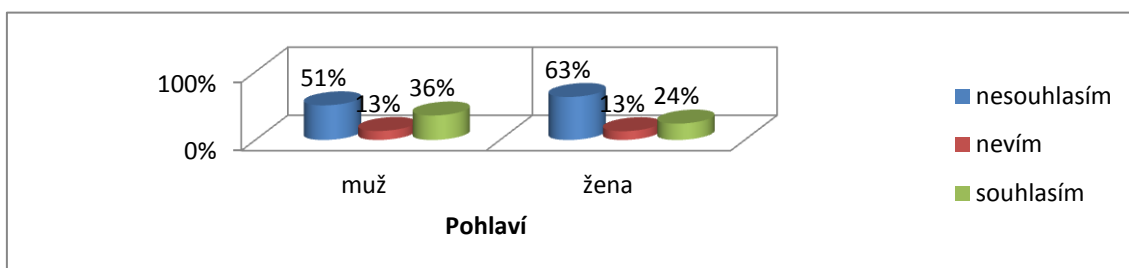
Z grafu č. 39 vyplývá, že téměř všechny ženy (91%) se shodly na tom, že manželství jedinci v profesní kariéře nebrání. Většina mužů (79%) měla tentýž názor, přesto se našli i tací (11%), kteří s daným výrokem souhlasili. U žen to byly pouhé 2%.

Graf 40 „Manželství brání jedinci v jeho kariérním růstu.“

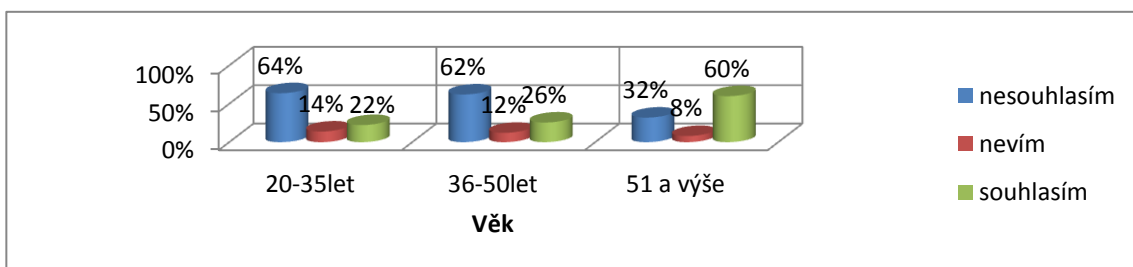
V porovnání jednotlivých věkových kategorií se názory příliš nerozcházely (graf č. 40). Nejvíce s výrokem nesouhlasila kategorie nejmladší (89%), dále kategorie střední (87%) a nejméně jich bylo z řad nejstarších (82%).

V otázce č. 21 měli respondenti odpovídat na to, zda má podle nich manželství své výhody v podobě pravidelného intimního života.

Graf 41 „Manželství má své výhody v podobě pravidelného intimního života.“

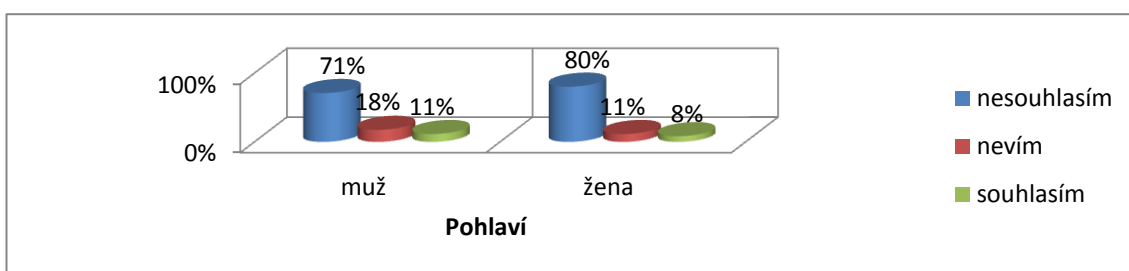
Jak naznačuje graf č. 41, více žen (63%) jak mužů (51%) nesouhlasí s názorem, že jednou z výhod soužití partnerů v manželství, je pravidelný intimní život. Z toho vyplývá, že muži se spíše přiklání k tomu, že do jisté míry to tak opravdu je.

Graf 42 „Manželství má své výhody v podobě pravidelného intimního života.“

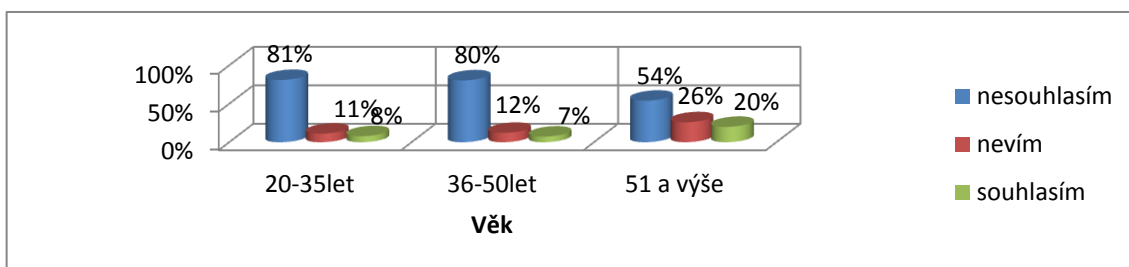
Z pohledu věku (graf č. 42), se generace nejmladších respondentů a střední kategorie příliš nerozcházela. 64% z řad 20-35letých a 62% 36-50letých s daným výrokem nesouhlasilo. Naopak většina respondentů nejstarší generace ve věku 51 a více let (60%) výhodu v podobě pravidelného intimního života v manželství spatřovala. Dá se tak říci, že s přibývajícím věkem souhlas s tímto výrokem narůstá.

Otázka č. 22 měla za úkol zjistit souhlasný či nesouhlasný postoj k následujícímu tvrzení: „Manželství je zárukou monogamního vztahu.“

Graf 43 „Manželství je zárukou monogamního vztahu.“

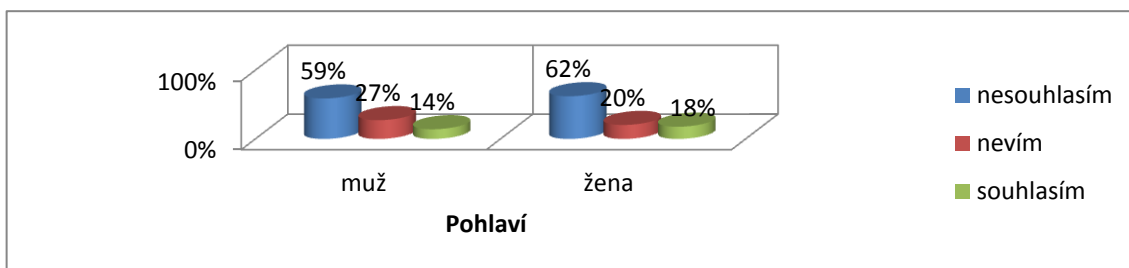
Jak je z grafu č. 43 patrné, s tvrzením, že manželství je zárukou monogamního vztahu, nesouhlasilo více žen (80%) než mužů (71%).

Graf 44 „Manželství je zárukou monogamního vztahu.“

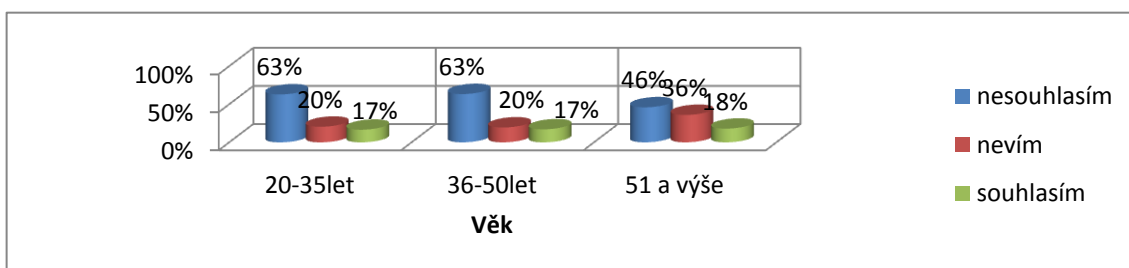
Z hlediska věku (graf č. 44), první dvě věkové kategorie zastávaly k danému výroku téměř stejný postoj. 81% respondentů ve věku 20-35 let a 80% respondentů ve věku 36-50 let zvolilo odpověď „nesouhlasím“. Kategorie nejstarších, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, s daným výrokem dokonce z 20% souhlasilo, avšak více jak polovina (54%) zastávala stejný názor jako ostatní zúčastnění.

Otázka č. 23 se zajímala o problematiku spjatou s tím, zda je institut manželství pro jedince naplněním života.

Graf 45 „Institut manželství je pro jedince naplněním života.“

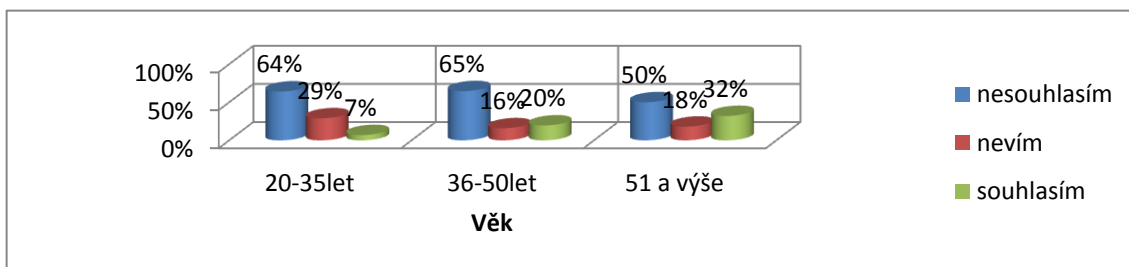
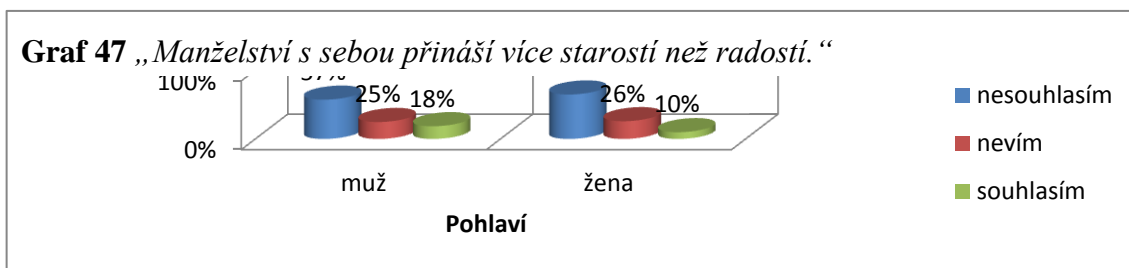
Graf č. 45 vypovídá o tom, že většina žen i mužů nepovažuje vstup do manželství za naplnění jejich osobního života. 59% mužů a 62% žen s tímto výrokem tedy nesouhlasilo. Ve větším zastoupení se zde objevila odpověď nevím, u mužů jí zvolilo dokonce 27%, u žen 20% dotazovaných.

Graf 46 „Institut manželství je pro jedince naplněním života.“

Porovnáme-li věkové kategorie (graf č. 46), nejmladší a střední, tzn. respondenty 20-35 let a 36-50let, lze z grafu vyvodit, že odpovídali souhlasně (63%). 46% dotazovaných ve věku 51 a více let s daným tvrzením nesouhlasilo. Současně u 36ti% respondentů této věkové kategorie nevědělo, jakou odpověď zvolit. Lze tedy konstatovat, že účastníci výzkumu s přibývajícím věkem mění postoj k manželství jako hodnotě, která má být naplněním jejich života. V této souvislosti má tato hodnota u jedinců klesající tendenci.

Následující otázka č. 24 směřovala ke zjištění, zda s sebou manželství přináší více starostí než radostí.

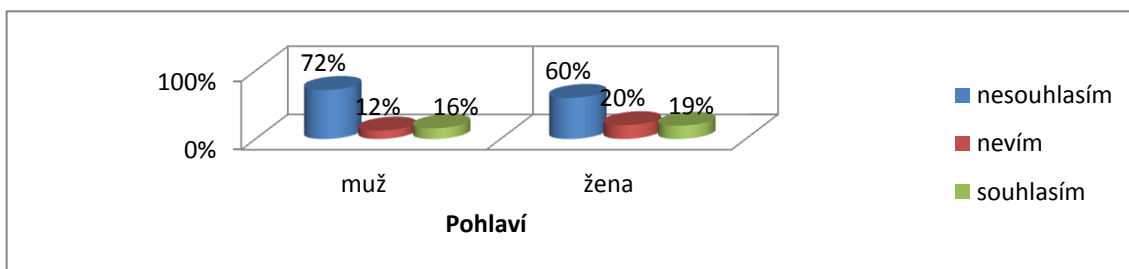

Graf č. 47 vypovídá o tom, že 65% žen a 57% mužů s daným výrokem souhlasilo. Při tomto srovnání je zřejmé, že ženy mají představy o manželství optimističtější než muži. Vypovídá o tom relativní četnost kladných odpovědí mužů (18%) i žen (10%).

Graf 48 „Manželství s sebou přináší více starostí než radostí.“

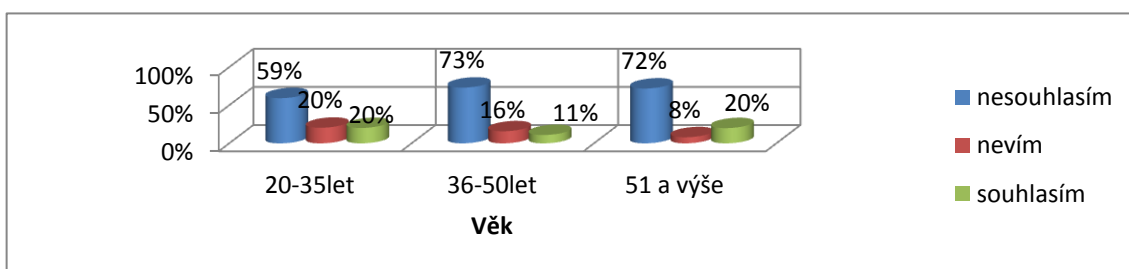
Přejdeme-li ke komparaci z hlediska věku respondentů (graf č. 48), zjišťujeme, že nejvíce se rozcházel odpovědi, které s výrokem souhlasily. Nejméně takto odpověděli nejmladší respondenti, tedy ve věku 20-35 let (7%). Dotazovaní kategorie střední dospělosti, 36-50 let, celkově odpověděli shodně ve 20% a respondenti nejstarší, 51 a více let, dokonce ve 32%. V tomto případě byly rozdíly největší. Početně bylo odpovědí, které s výrokem nesouhlasily, a to v první a druhé věkové kategorii (64% a 65%). Zajímavostí bylo, že nejmladší respondenti dokonce ve 29% nevěděli, jakou z možných odpovědí zvolit.

Otázka č. 25 směřovala ke zjištění, zda je finanční situace partnerů jedním z nejdůležitějších faktorů při rozhodování o vstupu do manželství.

Graf 49 „Finanční situace partnerů je jedním z nejdůležitějších faktorů při rozhodování“

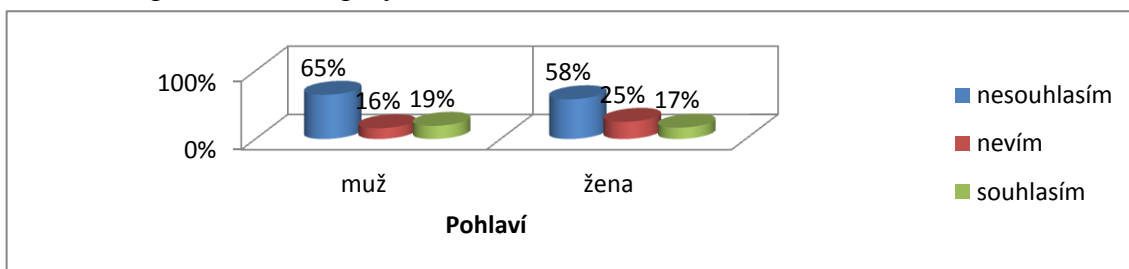
Jak je možné z grafu č. 49 vyčíst, více mužů (72%) než žen (60%) nepovažuje finanční situaci za jeden z nejdůležitějších faktorů při rozhodování o vstupu do manželství. Zde lze hovořit o tom, že při rozhodování o uzavření sňatku nehrají u mužů finance tak zásadní roli jako u žen.

Graf 50 „Finanční situace partnerů je jedním z nejdůležitějších faktorů při rozhodování“

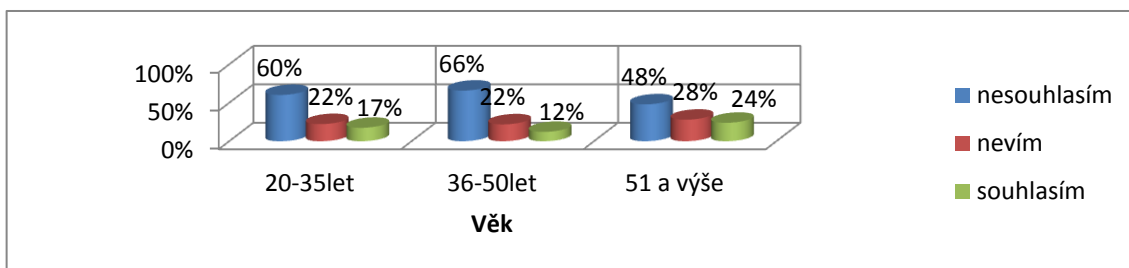
Graf č. 50 shrnuje výsledná data z aspektu věku. Respondenti kategorie mladší dospělosti s daným výrokem souhlasili (59%). Většina respondentů ze střední a nejstarší věkové kategorie odpovídala ve větší míře téměř shodně (73% a 72%). U těchto kategorií se lišila relativní četnost odpovědí, které s výrokem souhlasili (11%, 20%).

V otázce č. 26 odpovídali respondenti na to, zda si myslí, že je v dnešní době manželství pro nesezdané páry luxusem.

Graf 51 „Manželství je pro nesezdané páry v dnešní době luxusem.“

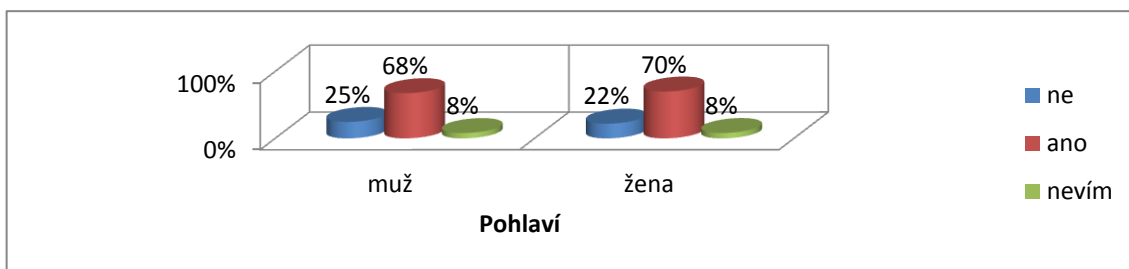
Z grafu č. 51 je patrné, že odpovědi žen a mužů se příliš nerozcházel. Přesto větší množství mužů (65%) v dotazníku uvedlo, že v současné době manželství nepovažují za luxus. Ženy tento názor v převážné většině sdílely, avšak při srovnání s muži jich bylo méně (58%). Zajímavostí rovněž bylo, že celá ¼ žen (25%) nevěděla, zda s daným výrokiem souhlasit či nikoliv.

Graf 52 „Manželství je pro nesezdané páry v dnešní době luxusem.“

Odpovědi z hlediska věku znázorňuje graf č. 52. Z něho lze vyčíst, že nejvíce s daným výrokiem, nesouhlasili respondenti ve věku 36-50 let (66%) a respondenti ve věku 20-35 let (60%). Méně jak polovina generace nejstarší (48%) se s tímto názorem ztotožnila, avšak téměř ¼ respondentů tohoto věku (24%) s výrokiem souhlasila.

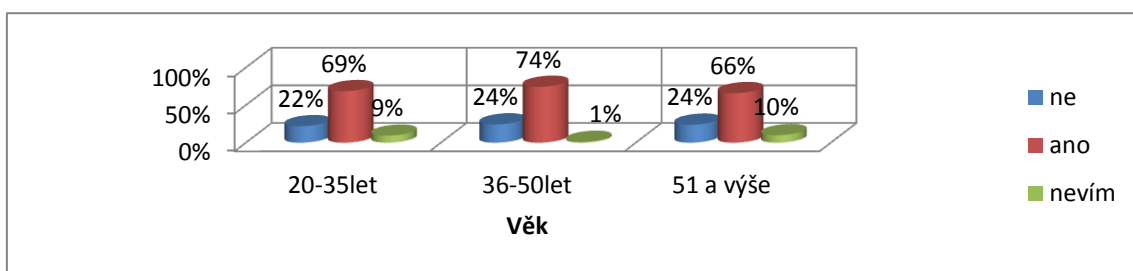
V otázce č. 27 měli dotazovaní vyjádřit souhlas či nesouhlas s následujícím tvrzením: „Považujete manželství za logické vyústění partnerského vztahu?“

Graf 53 „Považujete manželství za logické vyústění partnerského vztahu?“

Podle zjištěných dat, jak o tom vypovídá graf č. 53, považuje většina mužů (68%) i žen (70%) manželství za logické vyústění partnerského vztahu. Zde se názory z pohledu pohlaví příliš nerozcházel. Přesto lze říci, že ženy považují více jak muži uzavření sňatku za důležitý krok v jejich partnerském životě.

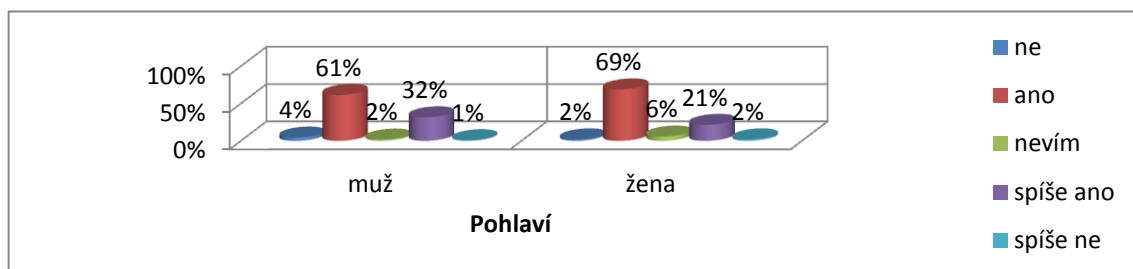

Graf 54 „Považujete manželství za logické vyústění partnerského vztahu?“

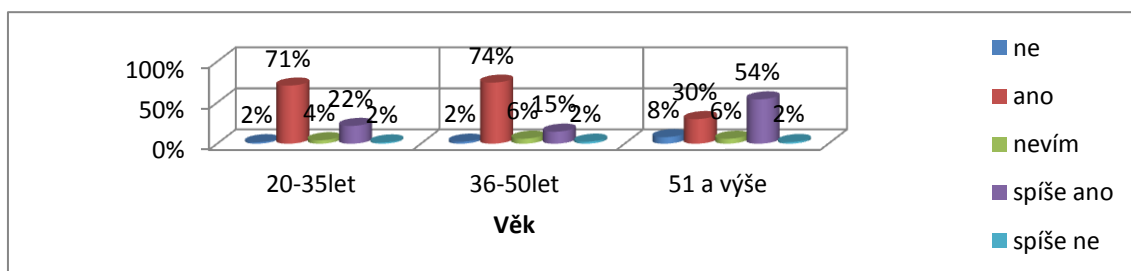
Dokonce i při vzájemné komparaci z hlediska věku (graf č. 54) nejsou rozdíly tak výrazné. Nejvíce s daným tvrzením souhlasili respondenti střední generace, ve věku 36-50 let (74%). Podobný postoj sdílela generace respondentů ve věku 20-35 let (69%) i respondentů ve věku 51 a více let (66%), i když v menší míře. Zajímavostí je, že z věkové kategorie 36-50 let odpovědělo pouhé 1% „nevím“, z čehož lze usoudit, že mají v této problematice nejjasněji.

V otázce č. 28 měli respondenti odpovídat na to, zda si myslí, že by si spolu měli partneři nejdříve zkusit žít na zkoušku, než vstoupí do manželství.

Graf 56 „Myslíte si, že by si spolu měli partneři nejdříve zkusit žít na zkoušku, než vstoupí do manželství?“

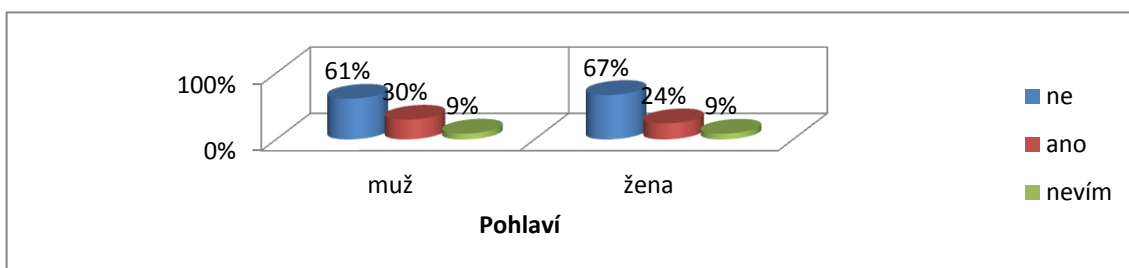
že by si partneři měli nejprve spolu zkusit žít na zkoušku než se rozhodnou uzavřít manželství. Odpovědi obou pohlaví byli převážně kladné, avšak ženy měly v tomto ohledu jasněji než muži (61% a 69%).

Graf 55 „Myslíte si, že by si spolu měli partneři nejdříve zkusit žít na zkoušku, než vstoupí do manželství?“

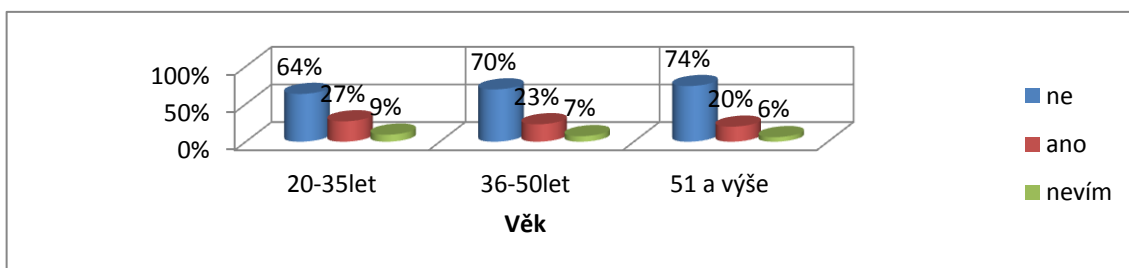
Co se týče postoje k této otázce z hlediska věku (graf č. 56), respondenti 20-35 let a 36-50 let se v názoru téměř shodovali (71% a 74%). Střední kategorie zároveň přikládala žití na zkoušku větší význam než mladší generace. Zajímavostí bylo zjištění, že nejstarší respondenti ve věku 51 a více let, byli sice podobného názoru, avšak síla odpovědí byla opačná. Více jak polovina z nich (54%) odpověděla na otázku „spíše ano“ a pouhých 30% „ano“, z čehož lze vyvodit, že nejstarší generace nemá v této souvislosti tak vyhraněný názor jako generace mladší.

Otázka č. 29 směřovala ke zjištění, zda je podle dotazovaných institut manželství jen formalitou z pohledu tradice.

Graf 57 „Je pro vás institut manželství jen formalitou z pohledu tradice?“

Více jak polovina mužské (61%) i ženské (67%) složky, která se stala účastníkem výzkumu, souhlasila s tím, že institut manželství není formalitou z pohledu tradice. Objevily se však i názory, které s výrokem souhlasily (30% mužů, 24% žen). V tomto ohledu tak bylo zjištěno, že ženy z větší části než muži nespojují manželství pouze s tradicí (graf č. 57).

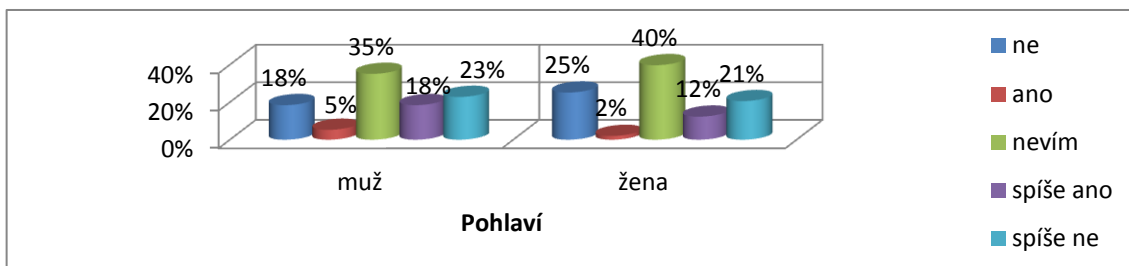

Graf 58 „Je pro vás institut manželství jen formalitou z pohledu tradice?“

Při komparaci věkových skupin bylo naopak zjištěno, že s přibývajícím věkem dotazovaných rostl i počet názorů, který vypovídal o tom, že manželství není spjaté pouze s tradicí. Tato skutečnost byla získána na základě zjištěných dat znázorněných v grafu č. 58, tzn. podle relativní četnosti záporných odpovědí: 64% respondentů

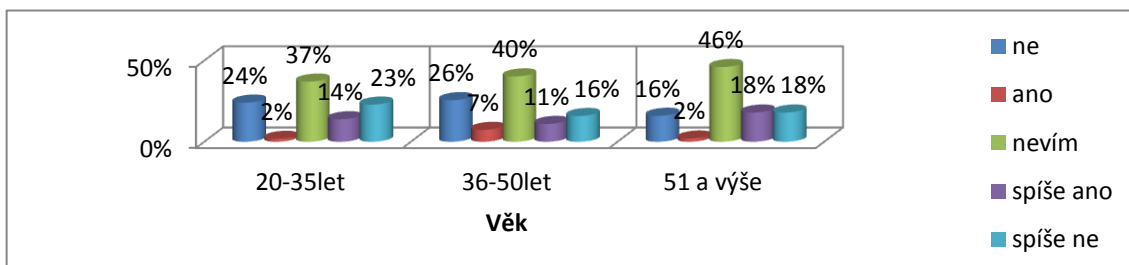
věkové kategorie 20-35 let, 70% respondentů věkové kategorie 36-50 let a 74% respondentů věkové kategorie 51 a více let.

Otázka č. 30 měla za cíl zjistit, zda si účastníci průzkumu myslí, že svobodní jsou v životě méně spokojeni než ženatí a vdané.

Graf 59 „Jsou svobodní a vdané v životě méně spokojeni než ženatí a vdané?“

Z grafu č. 59 lze vyvodit, že nejvíce respondentů z řad mužů (35%) i žen (40%) si netroufala zvolit odpověď, která by vypovídala o tom, zda jsou svobodní v životě méně spokojeni než ženatí a vdané. Zbylí respondenti mužského pohlaví odpověděli záporně (18% a 23%), tedy, že s daným výrokem nesouhlasí (41% záporných odpovědí). Jasněji v tomto směru měly respondentky. 25% žen odpovědělo přímo, tedy, že s výrokem nesouhlasí a 21%, že s ním spíše nesouhlasí (46% záporných odpovědí).

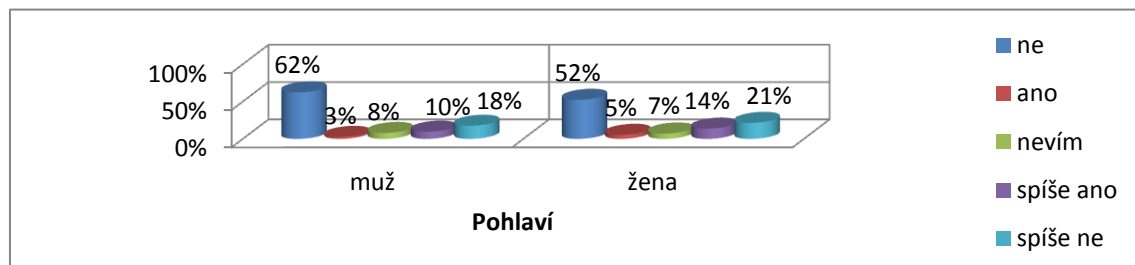

Graf 60 „Jsou svobodní a vdané v životě méně spokojeni než ženatí a vdané?“

Přejdeme-li ke srovnání z hlediska věku respondentů, jak ilustruje graf č. 60, zjišťujeme, že nejvíce respondenti všech věkových kategorií, v dotazníku volili odpověď „nevím“ (37%, 40%, 46%). Z této skutečnosti lze usoudit, že ne každý má o dané věci jasnou představu. Ostatní respondenti si z daných odpovědí vybrali alespoň tu, která jim vyhovovala nejvíce. U dotazovaných ve věku 20-35let se nejčastěji vyskytovala odpověď záporná (47% záporných odpovědí). Respondenti střední kategorie ve věku 36-50let odpovídali podobně- 40% záporných odpovědí. Z řad nejstarších účastníků výzkumu, tedy věkové skupiny od 51let výše, stejným způsobem odpovědělo 34%. Lze tedy říci, že s přibývajícím věkem klesala přímost odpovědí

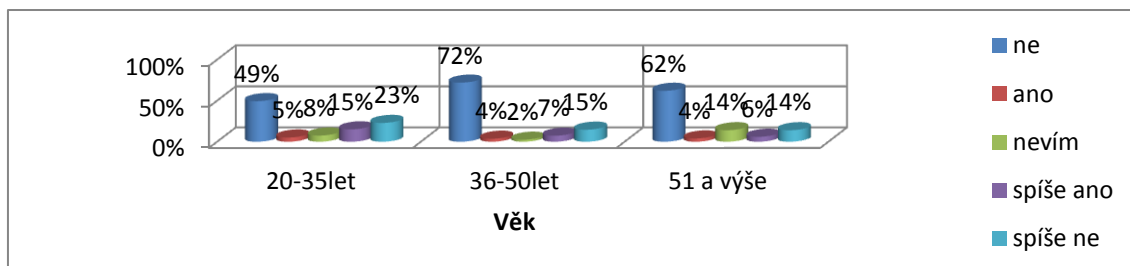
a ubývalo procentuální zastoupení odpovědí záporných, tzn. těch, které s tím, že svobodní jsou v životě méně spokojeni než ženatí a vdané, nesouhlasí.

Následující otázka č. 31 směřovala ke zjištění, zda považují respondenti strach z rozvodu za důvod nevstoupit do manželství.

Graf 61 „Je pro vás důvod nevstoupit do manželství strach z rozvodu?“

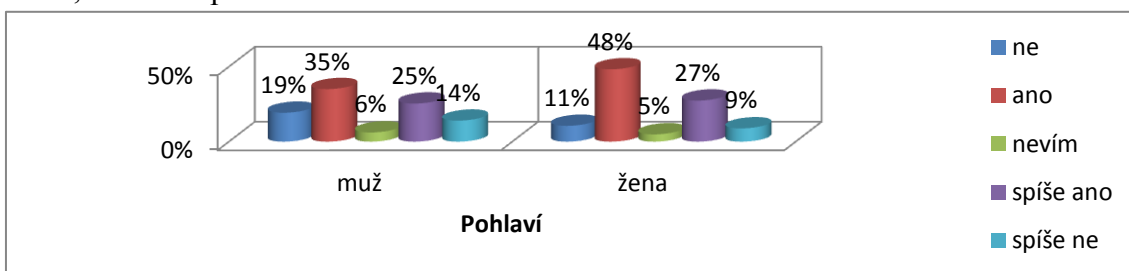
Jak je z grafu č. 61 patrné, z hlediska pohlaví více mužů (62%) než žen (52%) zastává názor, že strach z rozvodu není důvodem do manželství (62%) nevstoupit. Převážná většina odpovídala na tuto otázku záporně, přesto jak z dotazníku vyplynulo, muži mají v tomto ohledu jasněji.

Graf 62 „Je pro vás důvod nevstoupit do manželství strach z rozvodu?“

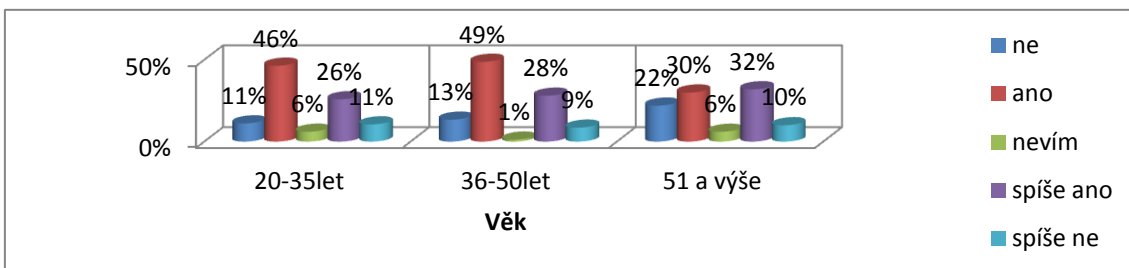
Při následné komparaci věkových skupin, lze z grafu č. 62 vyčíst, že nejmladší kategorie ve věku 20-35let, nepovažuje strach z rozvodu při rozhodování zda do manželství vstoupit či nikoliv za tak nemyslitelný důvod. I když většina odpovědí byla záporná (72% záporných odpovědí), ve srovnání s respondenty spadajícími do ostatních věkových kategorií, poněkud zaostávala. I když nejstarší respondenti měli v tomto případě jasněji (76% záporných odpovědí), střední věková kategorie ostatní dotazované v počtu záporných odpovědí převýšila (87% záporných odpovědí).

Otázka č. 32 měla za cíl zjistit, zda respondenti shledávají v manželství určité legislativní výhody- např. společné jmění manželů, dědictví, informování o zdravotním stavu, zdanění apod.

Graf 63 „Shledáváte v manželství určité legislativní výhody jako např. společné jmění manželů, dědictví, informování o zdravotním stavu, zdanění apod.?“

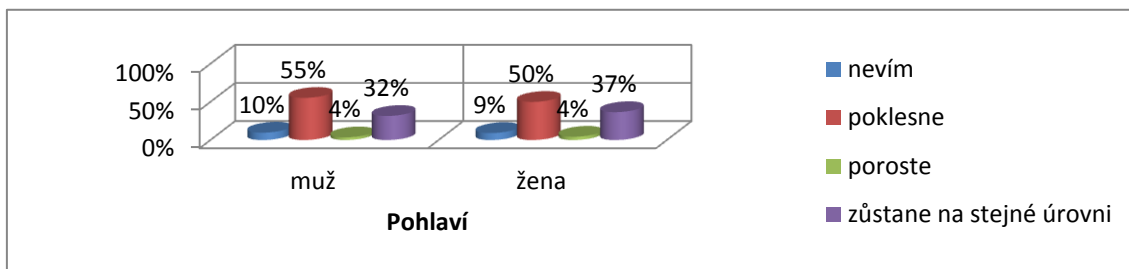
Většina žen se shodla na tom, že v manželství určité legislativní výhody existují. Vypovídají o tom výsledná data zobrazená v grafu č. 63 (75% kladných odpovědí). Muži při odpovědích na tuto otázku byli opatrnější (60% kladných odpovědí). Lze tedy říci, že v souvislosti s touto otázkou jsou ženy optimističtější než muži.

Graf 64 „Shledáváte v manželství určité legislativní výhody jako např. společné jmění manželů, dědictví, informování o zdravotním stavu, zdanění apod.?“

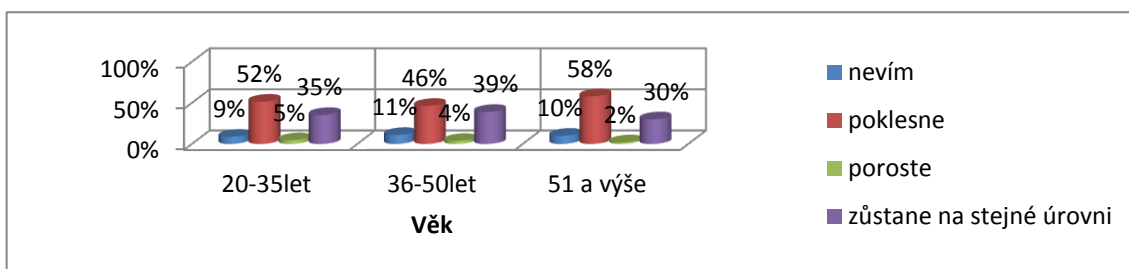
Graf č. 64 znázorňuje odpovědi respondentů na tutéž otázku z hlediska věku. Jak graf ilustruje, dotazovaní ve věku 20-35let a ve věku 36-50let se v odpovědích téměř shodovali. Obě věkové kategorie odpovídali z převážné většiny kladně (72% a 77% kladných odpovědí), z čehož vyplývá, že více jako polovina z nich v manželství určité legislativní výhody shledává. Generace respondentů ve věku 51 a více let, z velké části zastávala tentýž názor, avšak byla při odpovědích opatrnější. Vypovídá o tom 62% kladných odpovědí v poměru 30% odpovědí „ano“ a 32% „spíše ano“. Tato generace dokonce z 22% legislativní výhody v manželství neshledává.

V otázce č. 33 měli respondenti odpovídat na to, jak se podle nich bude sňatkový trh vyvíjet v budoucnu. Otázky č. 33 a 34 měly spíše doplňující charakter.

Graf 65 „Domníváte se, že počet lidí vstupujících do manželského svazku: ...“

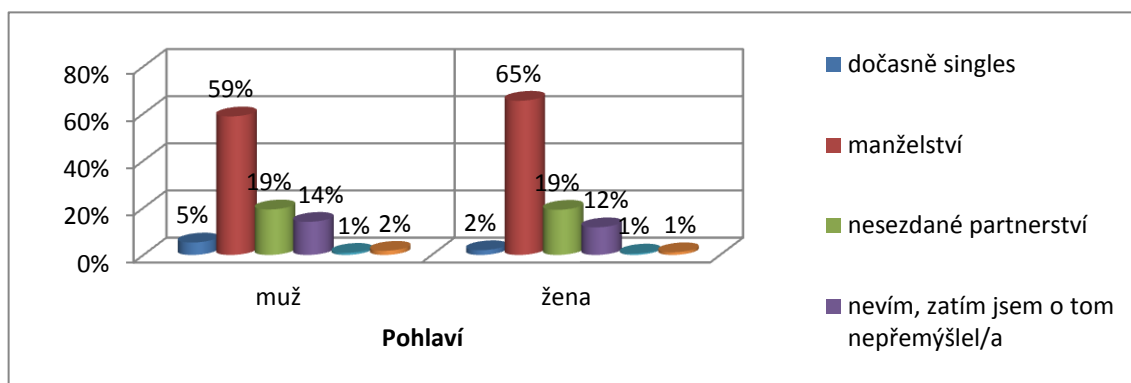
Jak je z grafu č. 65 patrné, ženy i muži jsou v souvislosti s budoucím vývojem sňatkového trhu spíše pesimističtí. Více jak polovina mužů (55%) a polovina žen (50%) se domnívá, že lidí, kteří v budoucnu uzavřou manželství, bude spíše ubývat. Jak z výzkumu také vyplynulo 32% mužů a 37% žen se domnívá, že se situace v tomto ohledu nijak výrazněji nezmění a výhledově bude stejná.

Graf 66 „Domníváte se, že počet lidí vstupujících do manželského svazku: ...“

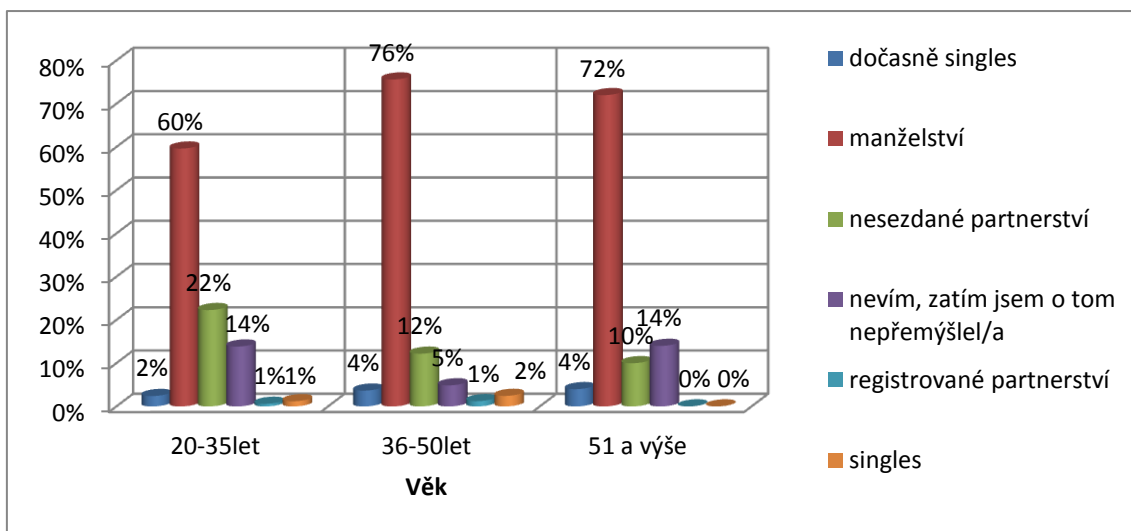
Graf č. 66 znázorňuje, jak tuto problematiku vidí rozdílné generace. Opět se ukazuje, že většina z dotazovaných si myslí, že lidí vstupujících do manželství spíše ubude. Největšími pesimisty jsou v tomto ohledu respondenti ve věku 51 a více let (58%), dále pak respondenti nejmladší (52%) a poslední respondenti zastupující střední věkovou kategorii (46%). O tom, že situace na sňatkovém trhu zůstane na stejné úrovni, se domnívá 35% respondentů ve věku 20-35let, 39% respondentů ve věku 36-50let a 30% respondentů ve věku 51 a více let.

Poslední otázka dotazníku, otázka č. 34, zjišťovala, jakému modelu partnerského soužití dávají respondenti přednost.

Graf 67 „Jakému modelu partnerského soužití dáváte přednost?“

Jak graf č. 67 zobrazuje, více jak polovina žen (65%) i mužů (59%) upřednostňovala soužití v *manželství*. Druhým typem soužití, které se u respondentů v dotazníku nejčastěji vyskytovalo, bylo *nesezdané partnerství* (19% žen, 19% mužů). Zároveň 14% mužů a 12% žen *o tom zatím nepřemýšlelo*.

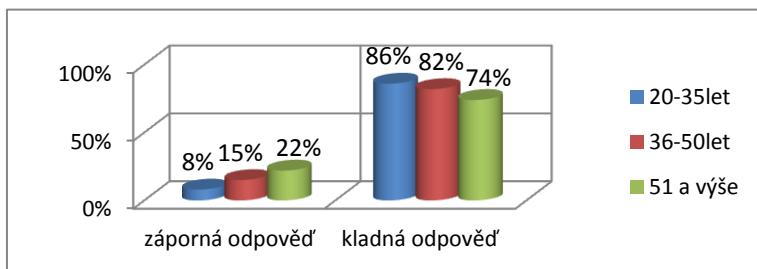
Graf 68 „Jakému modelu partnerského soužití dáváte přednost?“

Při vzájemné komparaci věkových skupin, je z grafu č. 68 zřejmé, že většina respondentů upřednostňuje soužití v *manželství* (60% respondentů ve věku 20-35let, 76% respondenti ve věku 36-50let a 72% respondenti ve věku 51 a více let). Manželství současně nejvíce preferují respondenti v následujícím pořadí- 36-50let (76%), 51 a více let (72%) a 20-35let (60%). Dalším významnějším ukazatelem byl počet odpovědí u respondentů ve věku 20-35let, kde se téměř z ¼ odpovědí (22%) nejčastěji vyskytovalo soužití v *nesezdaném partnerství*.

5.5 Vyhodnocení hypotéz

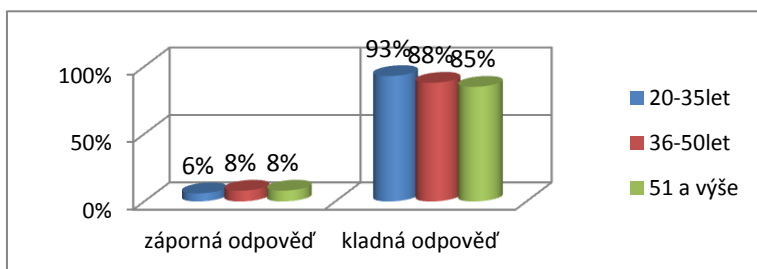
H1: S přibývajícím věkem význam hodnoty lásky ve vztahu klesá.

K vyhodnocení této hypotézy byly použity otázky č. 6 („Je pro vás v partnerském vztahu nejdůležitější hodnotou láska?“), 10 („Je podle vás láska nepostradatelnou součástí lidského života?“) a 11 („Stavíte lásku na přední příčky ve svém žebříčku hodnot?“). Tyto otázky byly analyzovány na základě odpovědí jednotlivých věkových kategorií.

Graf 69 Otázka č. 6: „Je podle vás v partnerském životě nejdůležitější hodnotou láska?“

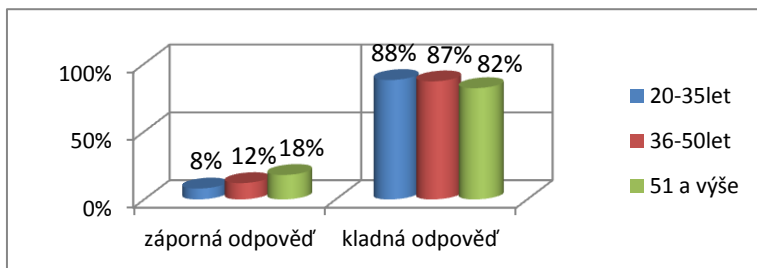
Kladně na otázku č. 6 (graf č. 69) odpovědělo 86% respondentů spadající do věkové kategorie 20-35 let, 82% respondentů kategorie 36-50let a 74% respondentů kategorie 51 a více let. Na první pohled je tedy patrné, že čím starší respondent, tím má u něj ve vztahu význam hodnoty lásky klesající tendenci.

Graf 70 Otázka č. 10: „Je podle vás láska nepostradatelnou součástí lidského života?“

V souvislosti s otázkou č. 10 kladně odpovědělo: 93% respondentů ve věku 20-35 let, 88% respondentů ve věku 36-50 let a 85% respondentů ve věku 51 a více let. I z těchto odpovědí lze vyvodit, že s rostoucím věkem klesá význam hodnoty lásky.

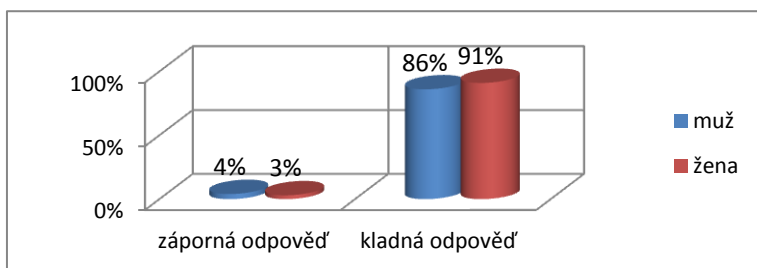

Graf 71 Otázka č. 11: „Stavíte lásku na přední příčky ve svém žebříčku hodnot?“).

V otázce č. 11 měly výsledné hodnoty kladných odpovědí s přibývajícím věkem klesající tendenci (88%, 87%, 82%). Lze tedy říci, že čím starší respondent, tím u něj význam hodnoty lásky klesá. Z uvedených grafů č. 69, 70 a 71 je tedy možné vyvodit, že s přibývajícím věkem význam hodnoty lásky ve vztahu klesá. **Hypotéza 1 byla potvrzena.**

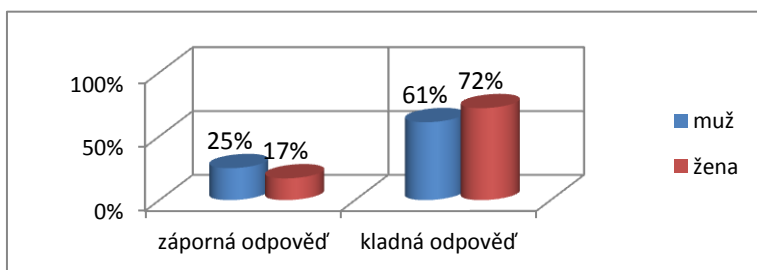
H2: Ženy mají v hodnotu lásky větší důvěru než muži.

Hypotéza byla ověřena na základě odpovědí na otázky č. 5 („Věříte v hodnotu lásky?“) a 9 („Věříte v lásku na celý život?“) z pohledu žen a mužů.

Graf 72 Otázka č. 5: „Věříte v hodnotu lásky?“

Na otázku č. 5 kladně odpovědělo 86% mužů a 91% žen. Jak je tedy z grafu č. 72 patrné, v hodnotu lásky věří ve větším procentuálním zastoupení ženy než muži.

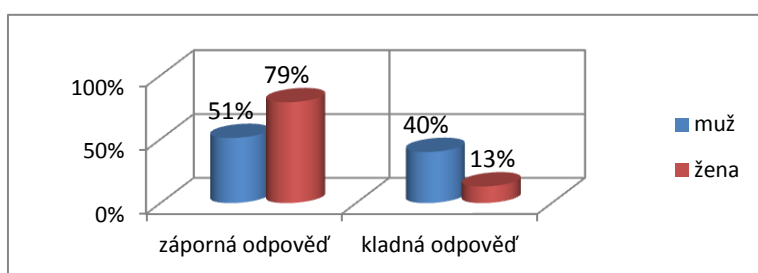
Graf 73 Otázka č. 9: „Věříte v lásku na celý život?“

Jak ilustruje graf č. 73, kladně na otázku č. 9 odpovědělo více žen (72%) než mužů (61%). Z výsledků je tedy patrné, že ženy jsou v tomto ohledu optimističtější.

Shrneme-li zjištěná fakta, dojdeme k závěru, že ženy mají v hodnotu lásky větší důvěru než muži. **Hypotéza 2 byla potvrzena.**

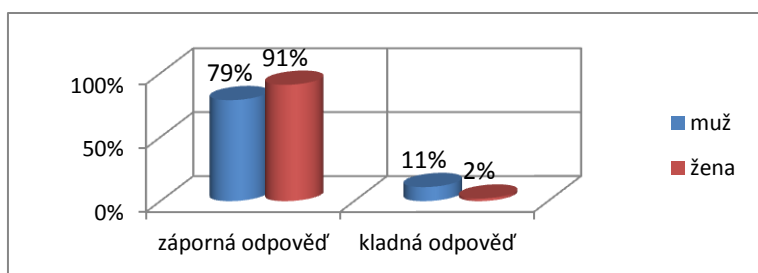
H3: Muži se častěji než ženy domnívají, že institut manželství má více negativ než pozitiv.

K posouzení platnosti této hypotézy byly použity otázky č. 19 („Manželství omezuje jedincovu nezávislost a osobní život“), 20 („Manželství brání jedinci v jeho kariérním růstu“) a 24. („Manželství s sebou přináší více starostí než radostí.“), které měly v této souvislosti za cíl zjistit, zda mají muži ve srovnání s ženami k danému výroku souhlasný či nesouhlasný postoj.

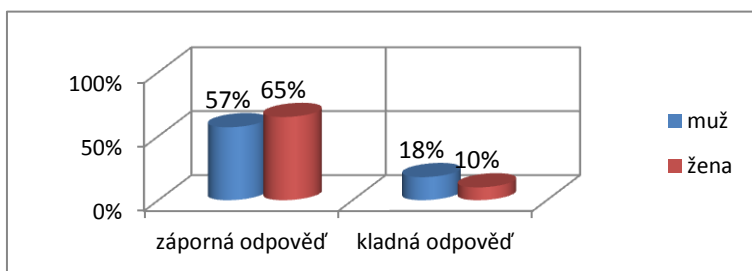
Graf 74 Otázka č. 19: „Manželství omezuje jedincovu nezávislost a osobní život.“

Z grafu č. 74 je možné vyvodit, že muži s tímto výrokiem souhlasili z větší části než ženy. Z celkového počtu (114) mužů, jich 40% odpovědělo kladně, přičemž z celkového počtu (350) žen jich kladně odpovědělo „jen“ 13%. V tomto ohledu je zřejmé, že ženy vidí v manželství méně negativ než muži.

Graf 75 Otázka č. 20: „Manželství brání jedinci v jeho kariérním růstu.“

I když byl v souvislosti s otázkou č. 20 ve většině odpovědí zaznamenán nesouhlasný postoj téměř u všech respondentů, bylo zjištěno, že procentuální zastoupení kladných odpovědí bylo vyšší u mužů (11%) než u žen (2%). Z toho rovněž vyplývá, že muži jsou v této věci pesimističtější než ženy.

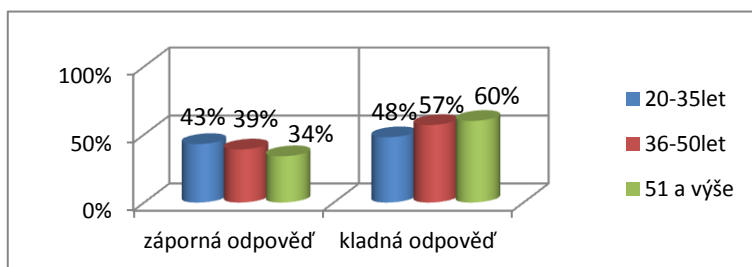
Graf 76 Otázka č. 24: „Manželství s sebou přináší více starostí než radostí.“

Ze všech (464) účastníků výzkumu odpovědělo na otázku č. 24 kladně 18% mužů a 10% žen. I zde se ukázalo, že muži mají ve větším procentuálním zastoupení než ženy spojeno manželství více se starostmi než s radostmi.

Rozborem otázek č. 19, 20 a 24 bylo zjištěno, že se muži častěji než ženy domnívají, že má institut manželství více negativ než pozitiv. **Hypotéza 3 byla potvrzena.**

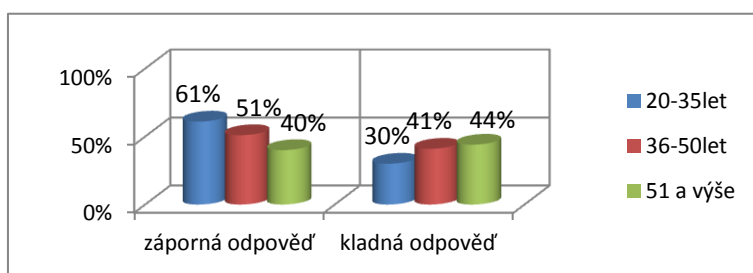
H4: Čím starší respondenti, tím mají k manželství v souvislosti se založením rodiny konzervativnější postoj.

Vyhodnocením otázek č. 17 („Lidé, kteří spolu chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek.“) a 18 („Pro výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče uzavřeli manželství.“) z pohledu věkových skupin byla ověřována poslední stanovená hypotéza.

Graf 77 Otázka č. 17: „Lidé, kteří spolu chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek.“

S daným výrokem souhlasili respondenti v následujícím pořadí (zkoumané kategorie jsou řazeny od nejmenšího po největší počet relativních četností kladných odpovědí): 20-35let (48%), 36-50let (57%), 51 a více let (60%). Z výsledných dat lze vyvodit, že s přibývajícím věkem roste názor, že lidé, kteří spolu chtějí založit rodinu, by měli uzavřít manželství.

Graf 78 Otázka č. 18: „Pro výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče uzavřeli manželství.“

Z celkového počtu respondentů ve věku 20-35let (332) odpovědělo 30% kladně. Stejný postoj zastávalo 41% respondentů střední zkoumané kategorie ve věku 36-50let a nejvíce kladných odpovědí na otázku č. 18 bylo zaznamenáno u dotazovaných, kteří spadali do kategorie od 51let a výše (44%). Jak je na první pohled zřejmé, výsledky kladných odpovědí mají rostoucí tendenci, z čehož lze usoudit, že s přibývajícím věkem význam manželství v souvislosti s výchovou dětí u respondentů roste.

Kladné odpovědi u obou otázek vypovídají o tom, že čím byli respondenti starší, tím měli k manželství v souvislosti se založením rodiny konzervativnější postoj.

Hypotéza 4 byla potvrzena.

Na základě zjištěných dat získaných dotazníkovou metodou byly ověřeny hypotézy týkající se postojů k lásce a manželství z aspektu pohlaví a věku. První hypotéza měla za úkol odhalit, zda s přibývajícím věkem hodnota lásky ve vztahu klesá. Tato hypotéza se dle výsledných ukazatelů potvrdila. Podle druhé hypotézy mají ženy v hodnotu lásky větší důvěru než muži. Třetí hypotéza měla potvrdit, zda se muži častěji než ženy domnívají, že institut manželství má více negativ než pozitiv. Jak se ukázalo, muži jsou v tomto ohledu ve srovnání s ženami pesimističtější a dle nich s uzavřením sňatku přichází i více starostí a určitých omezení. Tato hypotéza se tedy rovněž potvrdila. Poslední čtvrtá hypotéza měla za cíl zjistit, zda je názor na manželství v souvislosti se založením rodiny u jednotlivých věkových kategorií odlišný. V tomto případě bylo prokázáno, že čím je člověk starší, tím má k dané problematice konzervativnější postoj. Z podrobné analýzy tedy vyplynulo, že byly **všechny hypotézy potvrzeny.**

Závěr

Už od dětství si člověk přebírá hodnoty svého sociálního prostředí a utváří si svou hodnotovou orientaci, která se následně promítá v jeho názorech a postojích. Ty jako takové člověku vrozené nejsou, pouze si je v průběhu dospívání utváří, a to na základě vlastních zkušeností, sociální komunikací či přebíráním a sociálním učením. K tomu dochází v sociálních interakcích s jinými lidmi, zejména pak s rodiči a našimi blízkými. Velkou roli zde proto hraje rodinné prostředí. Člověk se prostřednictvím výchovy učí ve společenském prostředí orientovat a přebírá si nejen vzory chování, ale i postoje, které mají následně vliv na jeho chování a společenský život. Avšak v důsledku rozvoje vědy a techniky a dramatických historických změn ve 20. a na přelomu 20. a 21. století tento společenský život dostal mnoha změn. Probíhající události ovlivnily mimo jiné i demografické chování lidí, zejména pak v oblasti sexuality, manželství a reprodukce. Jak muži, tak ženy začali odkládat vstup do manželského svazku a založení rodiny do pozdějších let kvůli možnosti vzdělání, dobrému pracovnímu uplatnění, budování kariéry či cestování, které se jim dříve nenaskytl.

Cílem diplomové práce bylo zjistit, analyzovat a následně provést komparaci postojů k lásce a manželství z hlediska pohlaví a věku respondentů. Tento cíl byl splněn. Jak z dotazníkového šetření vyplynulo, většina mužů i žen (bez ohledu na věk) upřednostňuje žít s partnerem v manželství. Analýza dále poukázala na to, že druhou nejčastější formou soužití, kterou lidé v životě upřednostňují před ostatními alternativními možnostmi, je nesezdané partnerství. Této formě partnerského vztahu je nejvíce nakloněna věková kohorta 20-35let.

Negativní stránkou této věci však je neustále se snižující počet uzavřených sňatků. Demografická data hovoří za vše - prudký pokles míry sňatečnosti je podle Českého statistického úřadu historicky nejvyšší za celou dobu sledování. Současně dochází k růstu průměrného věku svobodných lidí při vstupu do prvního manželství. U žen vzrostl z 21,8 na 26,5 let a u mužů z 24,6 na 28,9 let. Za poslední rok byl dokonce od roku 1918 zaznamenán nejnižší počet uzavřených sňatků.

Více jak polovina účastníků dotazníkového šetření se dokonce domnívá, že počet lidí vstupujících do manželství se bude i nadále snižovat. Příčinu těchto změn

Lze spatřovat v několika aspektech. V současné společnosti např. dochází k posunu v normách i postojích a v popředí toho všeho stojí hodnoty individualizmu a seberealizace. V průběhu 20. století se mění také role ženy a postupem času dochází na základě feministických hnutí k procesu zrovnoprávňování, a to jak na trhu práce, v rodině, tak jiných životních souvislostech. Zapojení žen na pracovním trhu hlavně zrušilo přímočarý vztah mezi finanční závislostí na mužích a manželstvím. Bez rozdílu pohlaví byl tak každý strůjcem svého štěstí, což následně znamenalo velkou kulturní změnu ve společenských hodnotách a zejména v intimním životním stylu. Dříve byl člověk součástí poměrně čitelné a jednoznačně dané sociální struktury, která byla řízena tradicí, a životní cyklus každého občana byl přesně dán. Člověk na jednu stranu neměl takové možnosti, jako má v dnešní uspěchané době, avšak věděl, co se od něj očekává. V tomto ohledu byl pro něj život jednodušší. S vývojem doby a rozvojem technologií však vzrostl důraz na vlastní autonomii, svobodu a zejména možnost volby. Ať už šlo o volbu zaměstnání, studia či jiných volnočasových aktivit a příležitostí, možnost volby v souvislosti s výběrem rodinného života a svého partnera se nabídl až později. Možnost výběru partnera na základě vlastního uvážení má dnes každý, a ne jak tomu bylo dříve, kdy hlavní roli ve výběru partnera měli převážně rodiče.

Jak muži, tak ženy bez rozdílu věku dokonce v dnešním manželství shledávají určité legislativní výhody. Přesto se u nás, stejně jako je to v jiných západoevropských zemích, zvyšuje počet svobodných matek, které žijí s partnerem, aniž by uzavřely manželství. Tento trend se objevuje podle odborníků zejména u rodin s nižšími příjmy, které mnohem častěji rodí své děti mimo manželství. Zajímavostí je, jak se ukázalo, že finanční situace partnerů při rozhodování o vstupu do manželství není rozhodující, a to bez ohledu na to, z jakého důvodu do manželství vstupují. Dnešní manželství již není považováno za luxus a ekonomická situace není tím zásadním důvodem, proč partneri manželství neuzavírají. Nicméně je možné dodat, že dříve byla ekonomická podpora ze strany státu podstatně větší (např. novomanželské půjčky, snazší možnost získat byt apod.).

Dnešní manželství je především projevem vzájemné lásky a citu, přičemž se klade důraz na jeho kvalitu. Manželství jakožto tradiční hodnotě již není přikládán takový význam. Dokonce tento institut není lidmi bez rozdílu pohlaví a věku považován za hlavní cíl jejich plnohodnotného života. Lidé dnes uzavírají manželství většinou z lásky a proto, že mají v plánu založit rodinu. Právě to bývá nejčastější důvod uzavření

manželství. I když ne všichni to jako hlavní argument považují. Konzervativnější postoj k manželství v souvislosti s rodinou mívají většinou starší generace, které kladou důraz především na výchovu dítěte.

Tím, že je ve většině případů manželství založené na vzájemné lásce, která je mnohdy nestálá a pomíjivá, stává se tento institut víceméně zranitelným a nestabilním. I když je láska základním a nenahraditelným předpokladem nejen dobrého manželství, ale jakéhokoli partnerského vztahu, s přibývajícím věkem význam této hodnoty klesá. Jak člověk stárne, jeho citové vazby k jeho partnerovi se obvykle uvolňují a emocionální prožívání už není tak intenzivní jako dříve. Potřeba lásky je ovšem ve všech vývojových stádiích u člověka trvalá. Lidé nejen, že po opětování svých citů touží, mnohdy jsou pro něj dokonce ochotni obětovat cokoli. Z hlediska pohlaví jsou to především ženy, které jsou obvykle schopny větších obětí než muži. Ženy zpravidla do vztahu více investují, nicméně od něj i více očekávají. Chtějí po mužích, aby své city dokázali projevit i sdílet. Muži naopak mají věcná očekávání, která se týkají většinou vnějších projevů chování.

Na základě charakterových vlastností obou pohlaví dochází mimo jiné i k odlišnému vnímání pojmu lásky. Muži si za tímto pojmem představují vztah, blízkost či vzájemnou náklonnost, kdežto ženy právě zmíněné pocity. I když rozdíly nejsou tak výrazné, lásku lidé z hlediska pohlaví vnímají odlišně. Přes tuto skutečnost se většina shoduje na tom, že partnerský vztah bez lásky fungovat nemůže. Láska se v žebříčku hodnot každého z nás (bez ohledu na pohlaví i věk) objevuje na předních místech a je nepostradatelnou součástí našeho života. V partnerském vztahu je považována dokonce za jednu z nejdůležitějších hodnot. Nicméně lze konstatovat, že v hodnotu lásky mají častěji větší důvěru ženy než muži.

Narůstající počet rozvodů na druhou stranu značí o rozvolněnosti partnerského vztahu jako takového. I přesto většina respondentů neshledávala strach z rozvodu jako důvod do manželství nevstoupit. Je to zřejmě tím, že většina lidí, kteří se rozhodnou do manželství vstoupit, neuvažuje vůbec nad tím, že by k rozvodu mohlo v budoucnu dojít. Jak současně dokazují statistiky, hlavní příčinou většiny rozvodů je nevěra. Možná i na základě tohoto faktu se většina lidí domnívá, že manželství nelze považovat za záruku monogamnímu vztahu. Monogamie je sice charakteristickým rysem moderní společnosti, přesto se jisté náznaky polygamního vztahu ve společnosti objevují. Lidé si uvědomují, že sňatek už dávno není podmínkou pravidelného sexuálního života.

Většina z nich dokonce během svého života vystřídá i více partnerů. Právě hledání ideální spřízněné duše a kvalitního vztahu jsou jednou z příčin, které stojí v pozadí samotné existence i nárůstu počtu nových forem partnerského soužití. Nejčastějším z nich je, jak již bylo zmíněno, právě nesezdané soužití, kde si partneři, předtím než se rozhodnou vstoupit do manželství a založí rodinu, zkusí tzv. spolužití „na hromádce“, neboli „na psí knížku“. Tuto možnost partnerského soužití její účastníci volí hned z několika důvodů. Jedním z nich je vzájemné poznání a zjištění, zda je pro ně institut manželství vůbec dobrým řešením. I z tohoto důvodu považují jak muži, tak ženy (bez rozdílu věku) manželství za logické vyústění partnerského vztahu a tedy další krok v jejich partnerském životě. Tato volba však budoucí harmonické manželství samozřejmě nezaručuje, je jen úsilím o dosažení vyšší kvality budoucího vzájemného soužití.

Shrneme-li předchozí řádky, je možné konstatovat, že manželství, jak se mnozí domnívají, vážnou krizí neprochází. Člověk pouze usiluje o celkové zkvalitnění partnerského vztahu, načež preferuje nesezdaný život v páru, než uzavře sňatek. Není třeba se domnívat, že manželství je lidmi odmítáno, je jen nahrazováno prozatímním řešením v podobě partnerského soužití, než se jedinci rozhodnou mít a vychovávat děti. V tomto ohledu je problematika manželství a rodiny široce diskutovaným tématem, kterým se v posledních letech zabývají odborníci různých oborů. V zásadě však tuto situaci současné společenské klima podporuje, a to zejména tím, že klade důraz zejména na individualismus. Nicméně důsledkem toho a nově vzniklých alternativních forem soužití je odkládání rodičovství či dokonce jeho odmítání. V tomto případě by bylo zapotřebí zaměřit se hlavně na rodinnou výchovu a především populační politiku. Ta sice nepůsobí na jednotlivce a rodiny přímo, ale ve výsledku by mohla působit na podvědomí lidí, kteří jsou ve fázi, kdy se rozhodují, zda do manželského svazku vstoupit a mít děti či nikoli. Jelikož jsou tyto dvě záležitosti úzce provázány, je zapotřebí dívat se na ně v globálu. Jak je známo, pokles plodnosti je totiž do jisté míry způsoben právě i poklesem sňatečnosti. V současné době dochází také k tzv. populační explozi, kdy se věková struktura obyvatel mění a česká společnost stárne. V budoucnu to může mít negativní dopad nejen v oblasti ekonomické a sociální, ale i v řadě dalších oblastí. Sociální pedagogika jako multidisciplinární vědní obor by mohl být v této situaci alespoň do určité míry nápomocný a mohl by daný stav napomáhat řešit (např.

v šíření informovanosti o této problematice a problematice stárnutí a stáří či jinou osvětovou činností).

Mimo tyto souvislosti, které podle odhadů odborníků pravděpodobně v budoucnu nastanou, by tato diplomová práce mohla sloužit jako studijní podklad nejen sociálním pedagogům pro další výzkum problematiky institutu manželství či hodnoty lásky. Posouzení z hlediska pohlaví a věku by bylo zajímavé provést s odstupem času a tím dojít k závěru, jakým směrem se postoj k lásce a manželství ubírá dál. Rovněž může být tato práce podkladem pro změnu přístupu ve výchově k manželství a rodičovství.

Resumé

Diplomová práce byla koncipována do pěti kapitol, které obsahovaly jednotlivé podkapitoly. Práce je věnována postojům k lásce a manželství a vychází z teoretických poznatků jak z oboru psychologie, sociologie a práva, tak sociální pedagogiky. Pozornost je zaměřena především na vzájemnou komparaci dílčích postojů z hlediska pohlaví i věku.

První kapitola zahrnuje vymezení, strukturu a souvislosti pojmu „postoje“, přičemž zčásti je věnována jejich utvářením a změně. Dále tato kapitola objasňuje problematiku hodnot a hodnotové orientace v životě jedince i společnosti. Řeší nejen jejich spojitost s postoji, ale i generační proměny v závislosti na životní fázi člověka i období, jehož je součástí.

Druhá kapitola je věnována věkové skupině- mladší dospělost (20-35 let), střední dospělost (36-50 let) a starší dospělost a stáří (51 a více). Jednotlivé vývojové etapy člověka zde jsou popsány, a to z hlediska jejich dílčích změn a problémů, které v každé fázi v různých podobách probíhají.

Třetí kapitola pojednává o lásce, jejích druzích, formách i podobách a řeší, jak se mění v závislosti na čase. V tomto ohledu je zde pozornost věnována i institutu manželství a jejím vývojovým stádiím. Kapitola rovněž objasňuje nové formy partnerského soužití, a to nesezdané soužití či registrované partnerství.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na manželství z pohledu demografie a popisuje, jakým směrem se u nás ubírá.

Poslední, pátá kapitola je empirickou částí této práce a popisuje výzkumnou strategii, na jejímž základě samotný výzkum probíhá. Zároveň vymezuje cíl práce, jednotlivé hypotézy a metodu, která byla při výzkumu použita. Součástí této kapitoly je rovněž podrobná analýza jednotlivých postojů z aspektu pohlaví a věku a jejich

vzájemná komparace. V závěrečné části kapitoly jsou stanovené hypotézy vyhodnoceny a na základě interpretovaných výsledků je vysloven závěr.

Anotace

Diplomové práce je zaměřena na postoje k lásce a manželství z hlediska pohlaví a věku. Teoretická část objasňuje pojem postoj, kde popisuje jeho strukturu a souvislosti. Práce se rovněž věnuje generační proměně hodnotové orientace v životě jedince i společnosti a sleduje vývoj třech zkoumaných věkových kategorií (20-35let, 36-50 let a 51 a více let). Stěžejní část teoretické části popisuje institut manželství a hodnotu lásky a poukazuje na jejich vývoj v čase. Výsledné ukazatele získané dotazníkovou metodou jsou v empirické části z aspektu pohlaví a věku analyzovány, vyhodnoceny a následně interpretovány.

Klíčová slova

Postoje, hodnoty, demografie, láska, manželství.

Annotation

The present thesis examines the attitudes of different age and gender groups towards love and marriage. The theoretical chapter aims to clarify firstly the term "attitude" analysing its structure and the context in which it is employed. Secondly, it scrutinizes the changes of value orientation in the life of individuals as well as societies and follows the development of the three examined age categories (20-35 years, 36-50 years and 50 - plus years). And finally, in its main part, it describes the institution of "love" and presents its development in time. The final indicators, acquired through a number of surveys, are then analysed, evaluated and subsequently interpreted from the perspective of gender and age in the following, empirical, chapter.

Keywords

Attitudes, values, demografy, love, marriage.

Seznam použité literatury

Právní předpisy, zákony

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 239/2008 Sb.

Monografie

1. ANDREJEVOVÁ, G. M. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1984. 395 s. ISBN 25-100-84
2. BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Vyd. 3. Bratislava: FF UK, 2008. 250 s. ISBN 978-80-969944-0-3
3. BROŽÍK, Vladimír. *Hodnoty a významy*. Bratislava: Pravda, 1985. 296 s. ISBN 75-025-85
4. BRTNÍKOVÁ, Marta; ŠEDIVÝ, Václav. *Moderní láska a sexualita, manželství a rodina*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1985, 285 s.
5. CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot*. Votobia, 2004. 427 s. ISBN 80-7220-195-6
6. CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2012. 287 s. ISBN 978-80-247-4033-1
7. CIBULEC, Jindřich. *Manželské praktikum*. Vyd. 1. Praha: Avicenum. 1984. 304 s. ISBN 08-096-84
8. CIBULEC, Jindřich. *Láska, partnerství a manželství*. Vyd. 1. Praha: Práce. 1974. 176 s. ISBN 24-101-74
9. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2000. 378 s. ISBN 1081-171-2000
10. DOROTÍKOVÁ, Soňa. *Filozofie hodnot – problémy lidské existence, poznání a hodnocení*, Praha: Pedagogická fakulta UK, 1998, ISBN 80-86039-79-X
11. DOROTÍKOVÁ, Soňa. *Filozofia a problém hodnoty*. Vyd. 1. Bratislava: Pravda, 1980. 224 s. ISBN 75-081-80

12. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana a kol. *Manželství a rozvody- praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: Linde. 104 s. ISBN 80-86131-34-4
13. FROMM, Erich. *Umění milovat*. Vyd. 6. Praha: Český klub, 2010. 125 s. ISBN 978-80-86922-32-4
14. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: PAIDO, 2000. 264 s. ISBN 80-85931-79-6
15. GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7
16. HAMPLOVÁ, Dana; ŠALAMOUNOVÁ, Petra; ŠAMANOVÁ, Gabriela a kol. *Životní cyklus - sociologické a demografické perspektivy*. Vyd. 1. Sociologický ústav AV ČR, 2006. 307 s. ISBN 80-7330-082-6
17. HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Budka, 1993. 297 s. ISBN 80-901549-0-5
18. HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9
19. HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 165 s. ISBN 80-7178-198-3
20. HEWSTONE, Miles; STROEBE, Wolfgang. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 776 s. ISBN 80-7367-092-5
21. HULÁKOVÁ, Marie. *Životní způsob a problém hodnot*. Vyd. 1. Praha: Akademia, 1980. 268 s. ISBN 509-21-826
22. CHODĚRA, Oldřich. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002. 107 s. ISBN 80-247-0217-7, s. 10
23. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu- Základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4
24. JANOUŠEK, Jaromír. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 185 s. ISBN 14-683-88
25. KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 184 s. ISBN 80-7367-145-X

26. KATRŇÁK, Tomáš [et al.]. *Na prahu dospělosti - partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 222 s. ISBN 978-80-210-5455-4
27. KOCOURKOVÁ, Jiřina; RABUŠIC, Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Přírodovědecká fakulta UK, 2006. 158 s. ISBN 80-86561-93-3
28. KOHOUTEK, Rudolf. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998. 181 s. ISBN 80-7204-064-2
29. KRATOCHVÍL, Stanislav. *Manželská terapie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. 264 s. ISBN 80-7178332-3
30. KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1
31. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie smysluplnosti existence - otázky na vrcholu života*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2006, 204 s. ISBN 80-247-1370-5
32. LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X
33. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Akademia, 2000. 287 s. ISBN 80-200-0690-7
34. ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2
35. PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2011. 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3
36. PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny - struktura, dynamika, komunikace*. Vyd. 1. Brno: Doplněk. 2000. 294 s. ISBN 80-7239-039-2
37. PRUDKÝ, Libor. *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*. Brno: CERM, 2004, 32 s. ISBN 80-7204-358-7
38. PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8
39. PUNCH, K. F. *Základy kvantitativního šetření*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 152 s. ISBN 978-80-7367-381-
40. RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou? - porodnost v sociologické perspektivě*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 265 s. ISBN 80-86429-01-6

41. RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva-institutu rodinného práva. Vyd. 1. Praha: Beck, 1999. 227 s. ISBN 80-7179-182-2*
42. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6*
43. ROSENZWEIG, Milan. *Životní hodnoty. Vyd. 1. Praha: Komenium, 1991 28 s. ISBN 57-153-9*
44. ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6*
45. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti. Vyd. 2. Praha: Orbis, 1975. 325 s. ISBN 510-21-825*
46. ŘÍČAN, Pavel, *Cesta životem - vývojová psychologie. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7*
47. SAK, Petr. *Proměny české mládeže. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000. 290 s. ISBN 80-7229-042-8*
48. SAK, Petr; SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce. Vyd. 1. Praha: Svoboda servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2*
49. SHIRLEY, B. Jessie; *The future of marriage. 2. Vyd. United States: Yale University Press, 1982. 404 s. ISBN-13: 9780300028539*
50. SINGLY, Francois. *Sociologie současné rodiny. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1*
51. SLAMĚNÍK, Ivan. *Emoce a interpersonální vztahy. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3311-1*
52. STERNBERG, J. Robert; WEIS, Karin. *The New Psychology of love. London: Yale University Press, 2006. ISBN-13:978-0-300-11697-7*
53. SVĚTLÝ, Jaroslav. *Hodnoty a hodnocení, Vyd. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 204 s. ISBN 14-576-78*
54. SVOBODA, Mojmir. *Psychologická diagnostika dospělých. Vyd. 2. Praha: Portál, 1999. 342 s. ISBN 80-7178-327-7*
55. STUART-HAMILTON, Ian. *Psychologie stárnutí. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 320 s. ISBN 80-7178-274-2*
56. TONDL, Ladislav. *Hodnocení a hodnoty: Metodologické rozměry hodnocení. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 1999. 184 s. ISBN 80-7007-131-1*

57. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. - Dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5
58. VELEHRADSKÝ, Antonín. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1978. 182 s. ISBN 25-129-78
59. VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo- historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. 262 s. ISBN 80-86432-48-3
60. VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8
61. VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie: Sociálna psychológia*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1997. 453 s. ISBN 80-85866-20-X
62. WILLI, Jürg. *Psychologie lásky: osobní rozvoj cestou partnerského vztahu*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-895-1

Internet

- ČERMÁKOVÁ, Marie. *Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny*. Working Papers 97:8. Sociologický ústav AV ČR, Praha. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/153_97-8wptext.pdf
- DUDOVÁ, Radka; VOHLÍDALOVÁ, Marta. *Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v České společnosti – teoretická studie*. 2005. Dostupné z: www.soc.cas.cz/download/1280/teoretická%20studie.pdf
- CHALOUPKOVÁ, Jana, ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. 60 s. ISBN 80-7330-062-1. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/210_1chalou47%20pro%20tisk.pdf
- SAK, Petr. Svoboda jedince, odpovědnost společnosti. 1998. <http://www.specialnipedagogika.cz/socius/data/304.pdf>
- <http://aktualne.centrum.cz/domaci/grafika/2012/03/13/stav-populace-v-cesku/#4>
- http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost_svobodnych_zen_v_letech_1961_2010
- <http://www.mvcr.cz/clanek/registrovane-partnerstvi.aspx>

- <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>
- <http://www.novinky.cz/domaci/194802-pocet-svateb-je-nejnizsi-od-roku-1918.html>
- <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby031312.doc#priloha>
- http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatky_a_rozvody_1950_2011
- <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>
- <http://czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4019-11>
- [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFCC/\\$File/1804120603.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFCC/$File/1804120603.pdf)
- [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD9/\\$File/1804120628_29.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD9/$File/1804120628_29.pdf)
- <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby091211.doc>
- <http://www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/rozvody.htm>
- [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD9/\\$File/1804120628_29.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD9/$File/1804120628_29.pdf) (*Statistika&my*)
- http://www.demografie.info/?cz_rozvodhistorie
- http://www.demografie.info/?cz_snatecnosthistorie=
- http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics
- <http://obarodice.blog.cz/1109/ceska-repubcr-je-blizko-tomu-stat-se-1-zemi-sveta-kde-pocet-rozvodu-prevysi-pocet-svateb>
- <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0811/postoje-a-vztahy>
- <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=349&lst=111>
- <http://www.radio.cz/cz/rubrika/zpravy/zpravy-2011-03-03>

Seznam příloh

Příloha č. 1 Seznam tabulek a grafů

Příloha č. 2 Dotazník

Příloha č. 1 Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 <i>Počet svateb</i>	67
Tabulka 2: <i>Přehled údajů o účastnících dotazníkového průzkumu dle věku</i>	78
Tabulka 3: <i>Přehled údajů o účastnících dotazníkového průzkumu dle pohlaví</i>	78
Tabulka 4: <i>Přehled odpovědí na otázku č. 4 dle pořadí získaných od mužů</i>	80
Tabulka 5: <i>Přehled odpovědí na otázku č. 4 dle pořadí získaných od žen</i>	80
Tabulka 6 <i>Přehled odpovědí na otázku č. 16 dle pořadí získaných od mužů</i>	97
Tabulka 7 <i>Přehled odpovědí na otázku č. 16 dle pořadí získaných od žen</i>	97
Graf 1: <i>Časový průběh tří složek lásky</i>	46
Graf 2: <i>Roční počet sňatků</i>	66
Graf 3: <i>Sňatky a rozvody v letech 1950-2010</i>	68
Graf 4: <i>Roční počet rozvodů</i>	69
Graf 5 <i>Přehled údajů o účastnících dotazníkového šetření dle pohlaví a věku</i>	78
Graf 6 <i>Rodinný stav</i>	79
Graf 7 „ <i>Co si představujete pod pojmem LÁSKA?</i> “	79
Graf 8 „ <i>Co si představujete pod pojmem LÁSKA?</i> “	82
Graf 9 „ <i>Věříte v hodnotu lásky?</i> “	84
Graf 10 „ <i>Věříte v hodnotu lásky?</i> “	84
Graf 11 „ <i>Je pro vás v partnerském vztahu nejdůležitější hodnotou láska?</i> “	85
Graf 12 „ <i>Je pro vás v partnerském vztahu nejdůležitější hodnotou láska?</i> “.....	85
Graf 13 „ <i>Může podle vás partnerský vztah fungovat i bez lásky?</i> “	85
Graf 14 „ <i>Může podle vás partnerský vztah fungovat i bez lásky?</i> “	86
Graf 15 „ <i>Je podle vás partnerský vztah bez lásky lepší než samota?</i> “	86
Graf 16 „ <i>Je podle vás partnerský vztah bez lásky lepší než samota?</i> “	87
Graf 18, „ <i>Věříte v lásku na celý život?</i> “	87
Graf 17 „ <i>Věříte v lásku na celý život?</i> “	87
Graf 19 „ <i>Je podle vás láska nepostradatelnou součástí lidského života?</i> “	88
Graf 20 „ <i>Je podle vás láska nepostradatelnou součástí lidského života?</i> “	88
Graf 21 „ <i>Stavíte lásku na přední příčky ve svém žebříčku hodnot?</i> “	89
Graf 22 „ <i>Stavíte lásku na přední příčky ve svém žebříčku hodnot?</i> “	89
Graf 23 „ <i>Je podle vás láska základním předpokladem dobrého manželství?</i> “	90
Graf 24 „ <i>Je podle vás láska základním předpokladem dobrého manželství?</i> “	90
Graf 25 „ <i>Považujete manželství za stvrzení lásky?</i> “	91
Graf 26, „ <i>Považujete manželství za stvrzení lásky?</i> “	91
Graf 27 „ <i>Jakým způsobem projevujete lásku?</i> “	91
Graf 28 „ <i>Jakým způsobem projevujete lásku?</i> “	92
Graf 29 „ <i>Co byste dokázali obětovat pro lásku?</i> “	93
Graf 30 „ <i>Co byste dokázali obětovat pro lásku?</i> “	94
Graf 31 „ <i>Co si představujete pod pojmem MANŽELSTVÍ?</i> “	96
Graf 32 „ <i>Co si představujete pod pojmem MANŽELSTVÍ?</i> “	98
Graf 33 „ <i>Lidé, kteří spolu chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek.</i> “	101

Graf 34 „Lidé, kteří spolu chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek.“	101
Graf 35 „Pro výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče uzavřeli manželství.“	102
Graf 36 „Pro výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče uzavřeli manželství.“	102
Graf 37 „Manželství omezuje jedincovu nezávislost a osobní život.“	103
Graf 38 „Manželství omezuje jedincovu nezávislost a osobní život.“	103
Graf 39 „Manželství brání jedinci v jeho kariérním růstu.“	103
Graf 40 „Manželství brání jedinci v jeho kariérním růstu.“	104
Graf 41 „Manželství má své výhody v podobě pravidelného intimního života.“	104
Graf 42 „Manželství má své výhody v podobě pravidelného intimního života.“	104
Graf 43 „Manželství je zárukou monogamního vztahu.“	105
Graf 44 „Manželství je zárukou monogamního vztahu.“	105
Graf 45 „Institut manželství je pro jedince naplněním života.“	106
Graf 46 „Institut manželství je pro jedince naplněním života.“	106
Graf 47 „Manželství s sebou přináší více starostí než radostí.“	107
Graf 48 „Manželství s sebou přináší více starostí než radostí.“	107
Graf 49 „Finanční situace partnerů je jedním z nejdůležitějších faktorů při rozhodování o vstupu do manželství.“	108
Graf 50 „Finanční situace partnerů je jedním z nejdůležitějších faktorů při rozhodování o vstupu do manželství.“	108
Graf 51 „Manželství je pro nesezdané páry v dnešní době luxusem.“	108
Graf 52 „Manželství je pro nesezdané páry v dnešní době luxusem.“	109
Graf 53 „Považujete manželství za logické vyústění partnerského vztahu?“	109
Graf 54 „Považujete manželství za logické vyústění partnerského vztahu?“	110
Graf 56 „Myslíte si, že by si spolu měli partneři nejdříve zkusit žít na zkoušku, než vstoupí do manželství?“	110
Graf 55 „Myslíte si, že by si spolu měli partneři nejdříve zkusit žít na zkoušku, než vstoupí do manželství?“	110
Graf 57 „Je pro vás institut manželství jen formalitou z pohledu tradice?“	111
Graf 58 „Je pro vás institut manželství jen formalitou z pohledu tradice?“	111
Graf 59 „Jsou svobodní a vdané v životě méně spokojení než ženatí a vdané?“	112
Graf 60 „Jsou svobodní a vdané v životě méně spokojení než ženatí a vdané?“	112
Graf 61 „Je pro vás důvod nevstoupit do manželství strach z rozvodu?“	113
Graf 62 „Je pro vás důvod nevstoupit do manželství strach z rozvodu?“	113
Graf 63 „Shledáváte v manželství určité legislativní výhody jako např. společné jmění manželů, dědictví, informování o zdravotním stavu, zdanění apod.“	114
Graf 64 „Shledáváte v manželství určité legislativní výhody jako např. společné jmění manželů, dědictví, informování o zdravotním stavu, zdanění apod.“	114
Graf 65 „Domníváte se, že počet lidí vstupujících do manželského svazku: ...“	115
Graf 66 „Domníváte se, že počet lidí vstupujících do manželského svazku: ...“	115
Graf 68 „Jakému modelu partnerského soužití dáváte přednost?“	116
Graf 67 „Jakému modelu partnerského soužití dáváte přednost?“	116
Graf 69 Otázka č. 6: „Je podle vás v partnerském životě nejdůležitější hodnotou láska?“	117

Graf 70 Otázka č. 10: „Je podle vás láska nepostradatelnou součástí lidského života?“	117
Graf 71 Otázka č. 11: „Stavíte lásku na přední příčky ve svém žebříčku hodnot?“ ..	118
Graf 72 Otázka č. 5: „Věříte v hodnotu lásky?“	118
Graf 73 Otázka č. 9: „Věříte v lásku na celý život?“	118
Graf 74 Otázka č. 19: „Manželství omezuje jedincovu nezávislost a osobní život.“	119
Graf 75 Otázka č. 20: „Manželství brání jedinci v jeho kariérním růstu.“	119
Graf 76 Otázka č. 24: „Manželství s sebou přináší více starostí než radostí.“	120
Graf 77 Otázka č. 17: „Lidé, kteří spolu chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek.“	120
Graf 78 Otázka č. 18: „Pro výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče uzavřeli manželství.“	121

Příloha č. 2 Dotazník

Vážené dámy a pánové,

jmenuji se Iva Komžíková a jsem studentkou 5. ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, Institutu mezioborových studií v Brně. Ve své diplomové práci na téma „POSTOJE K LÁSCE A MANŽELSTVÍ“ si kladu za cíl tyto názory a postoje analyzovat a následně provést jejich komparaci z hlediska pohlaví a věku.

Dotazník, který máte před sebou, obsahuje celkem 34 otázek a neměl by Vás stát více jak 20 minut Vašeho času. Dotazník je zároveň zcela anonymní a jeho výsledky budou sloužit výhradně pro potřeby této diplomové práce. Své odpovědi, prosím, označte, popřípadě doplňte volnou formou.

Předem děkuji za poskytnuté informace a zejména Váš čas, který věnujete vyplnění dotazníku.

Bc. Iva Komžíková

DOTAZNÍK

1. Věk:

- 20-35let
- 36-50let
- 51 a výše

2. Pohlaví:

- muž
- žena

3. Rodinný stav:

- svobodný/á
- ženatý /vdaná
- rozvedený/á
- druh/žka

4. Co si představujete pod pojmem LÁSKA?

.....

.....

.....

5. Věříte v hodnotu lásky?

- ano
  - ne
  - nevím
6. Je pro vás v partnerském vztahu nejdůležitější hodnotou láska?
- ano
  - spíše ano
  - nevím
  - spíše ne
  - ne
7. Může podle vás partnerský vztah fungovat i bez lásky?
- ano
  - spíše ano
  - nevím
  - spíše ne
  - ne
8. Je podle vás partnerský vztah bez lásky lepší než samota?
- ano
  - spíše ano
  - nevím
  - spíše ne
  - ne
9. Věříte v lásku na celý život?
- ano
  - ne
  - nevím
10. Je podle vás láska nepostradatelnou součástí lidského života?
- ano
  - spíše ano
  - nevím
  - spíše ne
  - ne
11. Stavíte lásku ve vztahu na přední příčky ve svém žebříčku hodnot?
- ano

- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

12. Je podle vás láska základním předpokladem dobrého manželství?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

13. Považujete manželství za stvrzení lásky dvou lidí?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

14. Jakým způsobem projevujete lásku?

- slovy
- skutky
- dary
- neprojevuji
- něčím jiným- uveďte čím

15. Co byste dokázali obětovat pro lásku?

- všechno
- přátele
- svobodu
- kariéru
- rodinu
- koníčky/zábavu
- majetek
- něco jiného- uveďte
- nic

16. Co si představujete pod pojmem MANŽELSTVÍ?

.....

.....

.....

17. „Lidé, kteří spolu chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek.“

- souhlasím
- nevím
- nesouhlasím

18. „Pro výchovu dětí je důležité, aby jejich rodiče uzavřeli manželství.“

- souhlasím
- nevím
- nesouhlasím

19. „Manželství omezuje jedincovu nezávislost a osobní život.“

- souhlasím
- nevím
- nesouhlasím

20. „Manželství brání jedinci v jeho kariérním růstu.“

- souhlasím
- nevím
- nesouhlasím

21. „Manželství má své výhody v podobě pravidelného intimního života.“
- souhlasím
  - nevím
  - nesouhlasím
22. „Manželství je zárukou monogamního vztahu.“
- souhlasím
  - nevím
  - nesouhlasím
23. „Institut manželství je pro jedince naplněním života.“
- souhlasím
  - nevím
  - nesouhlasím
24. „Manželství s sebou přináší více starostí než radostí.“
- souhlasím
  - nevím
  - nesouhlasím
25. „Finanční situace partnerů je jedním z nejdůležitějších faktorů při rozhodování o vstupu do manželství.“
- souhlasím
  - nevím
  - nesouhlasím
26. „Manželství je pro nesezdané páry v dnešní době luxusem.“
- souhlasím
  - nevím
  - nesouhlasím
27. Považujete manželství za logické vyústění partnerského vztahu?
- ano
  - ne
  - nevím

28. Myslíte si, že by si spolu měli partneři nejdříve zkusit žít na zkoušku, než vstoupí do manželství?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

29. Je pro vás institut manželství jen formalitou z pohledu tradice?

- ano
- ne
- nevím

30. Jsou svobodní v životě méně spokojení než ženatí a vdané?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

31. Je pro vás důvod nevstoupit do manželství strach z rozvodu?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

32. Shledáváte v manželství určité legislativní výhody jako např. společné jmění manželů, dědictví, informování o zdravotním stavu, zdanění apod.?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

33. Domníváte se, že počet lidí vstupujících do manželského svazku v budoucnu:

- poroste
- poklesne
- zůstane na stejné úrovni
- nevím

34. Jakému modelu partnerského soužití dáváte přednost?

- manželství
- nesezdané partnerství
- dočasně singles
- singles
- registrované partnerství
- nevím
- zatím jsem o tom nepřemýšlel/a

Ještě jednou děkuji za poskytnuté informace a Váš čas.

Bc. Iva Komžíková